

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRASYA ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

1991-2015 YILLARI ARASINDA
JAPONYA-RUSYA FEDERASYONU İLİŞKİLERİ

LEYLA NASIROVA

2501141529

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. MUSTAFA AYDIN

İSTANBUL-2020

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRASYA ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**1991-2015 YILLARI ARASINDA
JAPONYA-RUSYA FEDERASYONU İLİŞKİLERİ**

LEYLA NASIROVA

2501141529

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. MUSTAFA AYDIN**

İSTANBUL-2020

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : LEYLA NASIROVA Numarası : 2501141529
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : AVRASYA ARAŞTIRMALARI Danışmanı : PROF. DR. MUSTAFA AYDIN
Tez Savunma Tarihi : 08.01.2020 Saati : 14:00
Tez Başlığı : "1991-2015 YILLARI ARASINDA JAPONYA-RUSYA FEDERASYONU İLİŞKİLERİ"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / GYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. MUSTAFA AYDIN		Kabul
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ NİL TÜRKER TEKİN		Kabul
3- DR. ÖĞR. ÜYESİ ESRA ÖZSÜER		

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. ENSAR KÖSE		Kabul
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ M. SAİT TÜRKHAN		

ÖZ

1991-2015 YILLARI ARASINDA

JAPONYA-RUSYA FEDERASYONU İLİŞKİLERİ

LEYLA NASİROVA

Tarihî süreç içerisinde değerlendirildiğinde Japonya ile Rusya Federasyonu arasındaki ilişkilerin köklü bir geçmişe dayanmadığı görülmektedir. Bu tarih I. Petro (1682-1725) döneminde Moskova'ya Dembay isimli bir Japon gemicinin gelişinden itibaren başlatılırsa yaklaşık 300 yıllıktır denilebilir. Bununla birlikte diplomatik ilişkilerin tarihi ise 1855 yılında Şimoda Anlaşması'nın imzalanmasıyla başlamaktadır. Japon-Rus ilişkilerini konu alan ve doküman incelemesine dayanan bu çalışmada ise 1991-2015 yılları arasındaki ilişkilerin önemli olayları ele alınıp, kronolojik olarak araştırılmış ve gelecekte ilişkiler hangi yönde değişebilir sorusuna cevap aranmıştır. Araştırma sonucunda Yeltsin (1991-1999), Putin (2000-2004/2004-2008), Medvedev (2008-2012) ve Putin (2012-2015) dönemleri ele alındığında Kuril Adaları'nın hangi ülkeye ait olduğunun iki ülke arasındaki en büyük siyasi sorunu teşkil ettiği, Yeltsin döneminde Kuril Adaları sorununun Ruslar tarafından tanınarak çözümüne yönelik ilk adımların atıldığı ve II. Dünya Savaşı sonrasında gerilen ilişkileri yumuşatmak üzere Tokyo Deklarasyonu'nun (1993) imzalandığı; Putin'in birinci ve ikinci başkanlık dönemlerinde Kuril Adaları sorunun çözümüne yönelik somut bir adım atılmamakla birlikte ekonomik ve kültürel ilişkilerin geliştiği; Medvedev döneminde Kuril Adaları sorununun çözümüyle ilgili olarak Kunaşir Adaları'na bir Rus başkan olarak ilk kez bir ziyaret gerçekleştirildiği ve Japonya'daki nükleer felaket (2011) ile ekonomik kriz (2011) nedeniyle Ruslar tarafından Japonya'ya ekonomik destek sağlandığı; Putin'in üçüncü başkanlığı döneminde ise II. Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanmayı bekleyen barış anlaşmasının imzalanmasının Adalar sorunun çözümünde bir şart olarak öne sürülmesinden başka Kuril Adaları sorunun çözümüne yönelik bir girişimin olmadığı görülmektedir. Sonuç olarak Tokyo ve Moskova arasında barış anlaşmasının imzalanması ve Kuril Adaları gibi çözülememiş sorunlardan dolayı tam anlamıyla bir siyasi yakınlaşma sağlanamasa da her iki ülke için faydalı ekonomik, ticari ve kültürel ilişkilerin gelişerek devam ettiğini söylemek mümkündür.

Anahtar kelimeler: Japonya, Kuril Adaları, Rusya, SSCB, Şimoda Anlaşması, uluslararası ilişkiler

ABSTRACT

RELATIONS BETWEEN JAPAN AND THE RUSSIAN FEDERATION IN 1995-2015

LEYLA NASIROVA

The relations between Japan and the Russian Federation, considering the historical process are not rooted in a long history. If its date was launched from the arrival of a Japanese sailor named Dembay in Moscow, during the reign of Peter (1682-1725) it could be said to be about 300 years old. However, the history of diplomatic relations begins with the signing of the Treaty of Shimoda in 1855. In this thesis, which is based on a document review on Japanese-Russian relations, the important events of the relations between 1991-2015 were examined in chronological order and the answer to the question of which way relations may change in the future has been sought. As a result of the research, when Yeltsin (1991-1999), Putin (2000-2004/2004-2008), Medvedev (2008-2012) and Putin (2012-2015) periods are taken into consideration, belonging of the Kuril Islands is the biggest political problem between the two countries, during the Yeltsin period, the Kuril Islands were recognized by the Russians and the first steps were taken to resolve the problem and Signing of the Tokyo Declaration (1993) to soften relations strained after World War II; while no concrete steps have been taken towards solving the Kuril Islands problem during Putin's presidency, economic and cultural relations have improved; during the Medvedev period, it was the first time that a Russian president visited the Kunashir Islands for the solution of the Kuril Islands problem, and the Russians provided economic support to Japan due to the nuclear disaster in Japan (2011) and the economic crisis (2011); During the third presidency of Putin there is no attempt to resolve the Kuril Islands problem other than the fact that the signing of the peace treaty, which was pending to be signed after World War II, has been put forward as a condition for resolving the islands problem. As a result, it is possible to say that although a full political rapprochement could not be achieved due to unresolved issues such as the signing of the peace treaty between Tokyo and Moscow and the Kuril Islands, beneficial economic, commercial and cultural relations for both countries continued to develop.

Key words: Japan, Kuril Islands, Russia, USSR, Shimoda Treaty, international relations

ÖNSÖZ

İki farklı kültüre sahip, komşu ülkeler olan Japonya ve Rusya'nın tarih boyunca ilişkileri değişkenlik göstermiştir. 18. Yüzyılda, ilişkilerin başlangıcı sayılabilecek dönemlerde Rusya'nın uzak doğusu için gereken ham maddeyi Japonya'dan almanın daha uygun olacağını düşünen Rus İmparatorluğu, gemilerinin o bölgede fırtınadan korunması ve tamiri için de limana ihtiyaç duymaktaydı. Bu nedenle Ruslar diplomatik ilişkilerin gelişmesi için Japonya'ya elçiler göndermişlerdir. Ancak Japonya o dönem kendine has kültürünü korumak için yabancılara karşı temkinli davranmıştır.

1855'te Şimoda Anlaşması ile kurulan resmî diplomatik ilişkiler Çin üzerindeki rekabet dolayısıyla gerilmeye başlamıştır. Kore ve Mançurya üzerindeki rekabet ise 1904-1905 Japon-Rus Savaşı'yla sonuçlanmıştır. İlişkileri etkileyen bir başka büyük savaş olan II. Dünya Savaşı da etkileri günümüze kadar sürecek olan çözülememiş sorunlar miras bırakmıştır. Bu sorunlar Kuril Adaları ve barış anlaşmasının imzalanması olmuştur. Son dönemlerdeki ilişkiler ise daha sakin bir seyir izlemiş ve iki ülke arasında özellikle ekonomik ve ticari ilişkilerin gelişmesi için anlaşmalar yapılmıştır. Bu çalışmada ikili ilişkilerin 1991-2015 yılları arasında nasıl geliştiğini, gelecekte ilişkilerin nasıl değişebileceğini ve toprak sorununun nasıl çözülebileceğini ortaya koyabilmek hedeflenmiştir.

Aynı zamanda çalışmanın özgünlüğü ve önemine de dikkat çekmek bakımından çalışmada bilhassa Rusça ve İngilizce kaynaklardan istifade edildiği belirtilmelidir. Rus gemicilere ait anılar, Japonya ve Rusya'ya ait istatistik raporları, süreli yayınlar, elektronik kaynaklar, uluslararası anlaşma metinleri ile diğer diplomatik yazışmalar çalışmada yararlanılan başlıca kaynaklardır.

Tezin hazırlanma sürecinde emeğini ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, fikir ve önerileriyle çalışmama katkı sağlayan saygıdeğer tez danışmanım, kıymetli Hocam Prof. Dr. Mustafa AYDIN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu süreçte sabır ile yanımda durarak, motive eden kıymetli Arş. Gör. Dr. Senem GÖNENÇ'e de teşekkür ederim.

Leyla NASIROVA

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

20. YÜZYILIN SON ON YILINDA JAPONYA-RUSYA İLİŞKİLERİ

1. Yeltsin Döneminde Japonya-Rusya İlişkileri (1991-1999)	13
1.1. Tokyo Deklarasyonu (1993)	16
1.2. Yeni Avrasyacılık Akımı	19
1.3. R. Haşimoto'nun Avrasya Siyaseti ve Japon-Rus İlişkilerinin Yoğunlaşması....	20
1.4. Moskova Deklarasyonu (1998).....	22
1.5. Japonya ve Rusya Arasındaki İş Birliği.....	25
1.5.1. Enerji Projeleri	25
1.5.1.1. Sakhalin-I [DeKastri Petrol İhraç Terminali].....	26
1.5.1.2. Sakhalin-II [Sahil İşleme Tesisi (OPF)]	27
1.5.2. Ekonomik ve Ticari İlişkiler.....	28
1.5.3. Turizmin Gelişimi	29

İKİNCİ BÖLÜM

21. YÜZYILIN İLK ON BEŞ YILINDA JAPONYA-RUSYA İLİŞKİLERİ

2. Vladimir Putin ve Dmitriy Medvedev Dönemlerinde Japonya-Rusya İlişkileri	30
2.1. Vladimir Putin Döneminde Japonya-Rusya İlişkileri (2000-2008).....	30
2.1.1. İrkutsk Bildirisi.....	32
2.2. Dmitriy Medvedev Döneminde Japonya-Rusya İlişkileri (2008-2012)	34
2.2.1. Dimitriy Medvedev'in Kunaşir Adası'nı Ziyareti.....	35
2.2.2. Japonya'daki Felaketin Küresel ve Rus Ekonomisine Etkileri	36
2.3. Vladimir Putin Dönemi Japonya-Rusya İlişkileri (2012-2015).....	39

2.3.1. Asya Pasifik Ekonomik İş Birliği ve Valday Zirveleri ile Rusya'nın Uzak Doğusuna Yönelik Getirilen Öneriler	43
2.3.2. Japonya ve Rusya'nın Uluslararası İş Birlikleri	44
2.3.2.1. Japonya ve Rusya Arasındaki Ekonomik İlişkiler ve Ticaret Dinamikleri	45
2.3.2.1.1. Japonya ve Rusya Arasındaki Ekonomik İlişkileri	45
2.3.2.1.2. Japonya ve Rusya Arasındaki Ticaret Dinamikleri	46
2.3.2.2. Japonya ve Rusya Arasındaki Enerji İş Birliği Projeleri	47
2.3.2.2.1. Doğu Sibirya-Pasifik Okyanusu Petrol Boru Hattı	48
2.3.2.2.2. Yamal LNG	49
2.3.2.2.3. Vladivostok LNG	50
2.3.2.2.4. Doğal Gaz İş Birliği	50
2.3.2.3. Japonya ve Rusya Arasındaki “Yumuşak Güç” Kullanımı ve İnsani Yardım Alanında İş Birliği	53
2.3.2.4. Japonya ve Rusya Arasındaki Eğitim ve Kültür İlişkiler	55
2.3.2.4.1. Medya Alanında İş Birliği	57
2.3.2.4.2. Bilim ve Teknoloji Alanında İş Birliği	58
2.3.2.4.3. Turizmin Gelişimi	59

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİĞER DEVLETLERİN JAPONYA-RUSYA İLİŞKİLERİNDEKİ ROLÜ

3. Japonya ve Rusya İlişkilerinin Mevcut Durumu ve Geleceği	61
3.1. Asya Pasifik Bölgesi'nde Değişen Dengeler Olarak Japonya ve Rusya	62
3.1.1. Japonya ve Rusya İlişkilerinde Çin Faktörü	65
3.1.2. Japonya ve Rusya İlişkilerinde ABD Faktörü	67
3.1.3. Japonya ve Rusya İlişkilerinde Kore Faktörü	71
3.2. Japonya ve Rusya İlişkilerinde Yakınlaşma Faktörleri	75
3.3. Japonya ve Rusya İlişkilerinde Yakınlaşmanın Sınırlayıcıları	79
3.4. Japonya ve Rusya İlişkilerinin Yakınlaşması İle İlgili Öneriler ve Beklentiler ...	83
SONUÇ	86
KAYNAKÇA	88

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Sakhalin I.....	26
Şekil 1.2. Sakhalin-II.....	27
Şekil 2.1. Japonya'nın Rusya'ya yaptığı ithalat ve ihracat.....	48
Şekil 2.2. Japonya'nın Japon-Rus ortak enerji projelerinin ürettikleri enerji.....	51

KISALTMALAR LİSTESİ

- AB:** Avrupa Birliği
- ABD:** Amerika Birleşik Devletleri
- a.g.e.:** Adı geçen eser
- APEC:** Asya Pasifik Ekonomik İş Birliği
- APR:** Asya Pasifik Bölgesi
- ARF:** Asya Pasifik Bölgesel Forumu
- ASEAN:** Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
- bkz.:** Bakınız
- EMERCOM:** Acil Durumlar Bakanlığı
- GSYİH:** Gayrisafi yurt içi hasıla
- IMF:** Uluslararası Para Fonu
- JETRO:** Japonya Dış Ticaret Organizasyonu
- KEDO:** Kore Yarımadası Enerji Kalkındırma Organizasyonu
- LDP:** Liberal Demokrat Parti
- LNG:** Sıvılaştırılmış doğal gaz
- METI:** Japonya Ekonomi, Ticaret ve Sanayi Bakanlığı
- MITI:** Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı
- NATO:** Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
- NPT:** Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması
- OPF:** Sahil İşleme Tesisi
- SSCB:** Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

GİRİŞ

Pasifik'in iki büyük gücü olan Japonya ve Rusya arasındaki ilişkiler Kuzey Toprakları sorunu¹ yüzünden neredeyse başlangıcından günümüze kadar ilerleme kaydedememiştir. Oysa bu sorun nedeniyle II. Dünya Savaşı'ndan bu yana barış anlaşması imzalamamış olan iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesi, Doğu Asya'nın bölgesel güvenliği ve ekonomik açıdan hızla büyüyen Çin'in dengelenmesi açısından büyük önem taşımaktadır.²

Rusya'nın Uzak Doğu komşusu Japonya ile ilişkisi köklü bir geçmişe dayanmamaktadır. Japon ulusunun adasal içine kapanıklığı, Batı ülkeleri tarafından köleleştirilme korkusu ve benzersiz manevi kültürlerini koruma amacı diğer milletlere şüpheli davranmalarına neden olmuştur. Bununla birlikte Ruslar sabırla diplomatik ilişkilerin kurulması için görüşmeler yapmışlardır. Mafatih Batılı ülkeler Japonların bilinçaltına kuzey komşularından korunmaları gerektiği düşüncesini yerleştirmiş ve Japon toplumuna geniş kapsamda Rus kültürünün dâhil olması bile bu düşüncüyü yok etmemiştir.³

17. Yüzyılın sonlarında Rusya hükûmeti; sanayi ve ticaretini geliştirmek amacıyla yeni toprakların keşfi ticari ve diplomatik ilişkilerin sadece Batı ülkeleriyle değil, Doğu ülkeleriyle de kurulmasını öne çıkarmıştır. Nitekim tarım ürünlerinin pazarlanması için Rus toprak ağalarının ve tüccarlarının denize açılmaları zaruri görünmekteydi.⁴

1696-1699 yıllarında Vladimir Atlasov ve ekibi Kamçatka Yarımadası'nı incelemiş ve bu dönemde Kamçatka Rusya'ya bağlanmıştır. Yine bu dönemde Atlasov'un ekibi

¹ Kuzey Toprakları Japonya tarafından Kunaşir, İturup, Şikotan ve bir grup Habomai Adaları için kullanılan bir terimdir. Devletlerarası sınırları tanımlayan 1855, 1875 ve 1905 tarihli Rus-Japon anlaşmalarına göre bu topraklar Japonya'ya aitti. Ancak söz konusu topraklar 1946 yılından beri Rusya'nın (SSCB) hâkimiyeti altında bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: "Problema Prinadlejnosti Yujnikh Kurilskih Ostrovov", (Çevrimiçi) <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1328340>, Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2017.

² Ahmet Mete Tuncoku, **Japon Dış Politikası: Sistemik ve Bölgesel Aktörlerle İlişkiler**, İstanbul, Nobel Akademik Yayıncılık, 2013, s. 153.

³ A. A. Koşkin, **Rossiya i Yaponiya: Uzl Protivoreçiy**, Moskva, Veçe, 2010, s. 3.

⁴ E.Y. Faynberg, **Russko-Yaponskiye Otnoşeniya v 1697-1875 gg.**, Moskva, İzdatelstvo Vostoçnoy Literaturı, 1960, s. 17.

Kamçatka aborijinleri⁵ içinde Dembay adlı bir Japon'a rastlamışlardır.⁶ Dembay, 1702 yılında I. Petro ile görüşmüş ve Japonya'nın coğrafi yerleşimi, para birimi, şehirleri, dini, dili vs. bilgilerini aktarmıştır. Bu Doğu ülkesi I. Petro'nun hayli ilgisini çekmiş ve Japonya'ya deniz yolunun bulunması için çok sayıda sefer düzenlenmiştir. Bu seferlerden en önemlisi 1711 yılında İ. P. Kozirevski ve Antsiferov tarafından Şumşu ve Paramuşir adalarına yapılanıdır. 1713 yılında Antsiferov'un ölümünden sonra Kozirevski tek başına Kuril Adaları'na giderek bunların hiçbir devlete ait olmadığını hükûmetine bildirmiştir. Ancak bu adaların kesin olarak Ruslara aidiyeti söz konusu değildir.⁷

1790'larda Rusya'da sanayileşme sürecinin başlaması Japonya'ya olan ilgiyi artırmış ve ticaret gemileri teknolojik anlamda gelişince yönlerini Japonya'ya çevirmişlerdir. 1792 yılında Edo'ya (Tokyo) ulaşan Rus ordusunda teğmen Adam Laksman, Japon yöneticilerine; gemileri batan ve Rusya'ya kaçmayı başaran iki Japonu geri vereceğini, ancak bunun karşılığında Japonya ve Rusya arasında ticari ilişkilerin kurulmasını istediğini belirtmiştir. Dokuz ay sonra gelen cevapta Japonya, sadece Nagasaki'deki limanda ticaret yapılabileceğini ve yabancı ülkelere ait gemiler içinden yalnızca Rus gemilerine izin verileceğini açıklamıştır. Rusya'da sekiz yıl yaşayıp Japonya'ya dönen kazazedeler, Rusya'daki tecrübelerini ve Çar I. Aleksandr (1801-1825) hakkındaki bilgileri Japon yöneticilere aktarmış, Rusya'nın Japonya'ya ulaşmasından korkan Japon yetkililerin, Rusya üzerine yazılan Flemekçe kitapları Japonca'ya çevirtmesiyle Rusya hakkındaki bilgiler artmış ve bu da iki ülke arasında kültürel alışverişe yol açmıştır. Rusya'nın Kuril Adaları ve Sakhalin'e olan ilgisi artınca Japonya, 1806-1807 yıllarında bu bölgelerde askerî gücünü artırmıştır. İki ülke arasında kültürel alışveriş artarak devam etse de, Kuril Adaları ve Sakhalin yüzünden bir çatışma çıkmasından çekinen Rusya ve Japonya, aralarında çıkacak olası bir savaşı engellemek için her zaman ihtiyatlı davranmışlardır. Bütün bunlara rağmen

⁵ Kamçatka'nın yerli toplulukları Aleutlar, Koryaklar ve Kamçadallar (İtelmenler) olarak kabul edilmektedir. Ruslar 17. yüzyılın sonlarında Kamçatka'ya geldiğinde, İtelmenler ana nüfusu oluşturmaktaydı. Yarımadanın yerli sakinleri yaklaşık 13 bin kişi olmuştur. Kamçatka yerlilerinin kültürü 12 binden fazla yıldır devam etmekte olup Koryaklar, İtelmenler, Çukçiler, Evenler ve Aleutlar atalarının dilini unutmamışlardır. Ancak Rusça'yı ana dillerinden daha iyi konuşmaktadırlar. Ayrıntılı bilgi için bkz.: "Koreniye Jiteli Kamçatki", **Kamçatka**, (Çevrimiçi) <https://visitkamchatka.ru/activities/korenyie-narody/>, Erişim Tarihi: 16 Kasım 2019.

⁶ S.V. Grişachyov, **İstoriya Russko-Yaponskih Otnoşeniy XVIII- Naçalo XXI veka**, Moskva, Aspekt Press, 2015, s. 34.

⁷ A.A. Koşkin, **Rossiya i Yaponiya: Uzlı Protivoreçiy**, Moskva, Veçe, 2010, s. 14-15.

Rus Çarlığı 19. yüzyılın ilk yarısında Japon hükûmeti ile ilişki kurma hususunda başarı sağlayamamıştır.⁸

1855 yılı da Rus-Japon ilişkilerinde önemli bir yere sahiptir. Nitekim V. Putyatın Japonya'yı ziyaret etmiş ve yapılan görüşmelerin sonucunda, 7 Şubat 1855 tarihinde Rus İmparatorluğu (1721-1917) ile Tokugawa Şogunluğu (1600-1868) arasında ilk Ticaret ve Seyir Anlaşması (Shimoda Anlaşması) imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre Nagasaki, Shimoda ve Hakodate limanları Rus gemilerine açılmış; Japonya'daki Rusya konsolosluklarının konumu ve Japonya ile Rusya arasındaki sınırlar belirlenmiş; böylece Japonya'daki 220 yıllık izolasyoncu sakoku⁹ politikası sona ermiştir.¹⁰

1867 yılında Japonya tahtına Meiji'nin (1868-1912) geçmesiyle ülkede modernleşme dönemi başlarken Japonlar da dış siyasette daha aktif olmaya başlamışlardır. 1874 yılına gelindiğinde Enomoto Takeaki¹¹ Rusya ile müzakereler için Petersburg'a gönderilmiştir.¹² Uzun müzakereler sonucu 25 Nisan 1875 tarihinde Sahalin/Sakhalin ve Kuril adalarının takası için Petersburg Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre Kuril Adaları Japon imparatoruna devredilmiş karşılığında ise Sahalin Adası'nın tüm haklarıyla Rusya'ya ait olduğu kabul edilmiştir.¹³ Japonya Sahalin Adası'nda yapılan binaların bedellerini Rusya'ya iade etmiş; halka ise yerlerinde kalmak veya adayı terk etmek seçeneği sunulmuştur. Bununla birlikte adada kaldıkları zaman Rusların yasalarına uymaları gerekeceği de

⁸ Tuncoku, **a.g.e.**, s. 155-156.

⁹ "Sakoku" kelimesi Japonca "ülkenin dışarıya kapatılması" anlamına gelmektedir. Sakoku, Japonya'da Tokugawa Hanedanlığı tarafından 17. yüzyılın ilk yarısından 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar olan "kendini dış dünyadan izole etme politikasına" verilen addir. Bu politika, Japonya'da doğan Japon vatandaşların ülke dışına gitmelerini, Japonya'yı terk eden Japon vatandaşların Japonya'ya geri dönmelerini ve bazı istisnalar dışında, ülke dışından gelen yabancıların Japonya'ya girmelerini yasaklamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: A.Y. Jukov, **Istoriya Yaponii s Drevneyşikh Vremyon do 1968 g.**, Moskva, Institut vostokovedeniya, 1999, s. 200.

¹⁰ Grişachyov, **a.g.e.**, s. 81-82.

¹¹ Enomoto Takeaki (1836-1909), Japon amiral, vikont. Bosin Savaşı'nda Tokugawa hükûmetine sadık kalmıştır. Şogunat'ın güçlerini emperyal güçler tarafından mağlup ettikten sonra Hokkaido'ya kaçmış ve 1868'de modern Asya tarihinde ilk cumhuriyeti kurmuştur (Edo Cumhuriyeti). 1869'da imparatorluk birlikleri Hokkaido'yu istila etmiştir. Cumhuriyetin varlığı sona ermiş ve Enomoto Takeaki ihanet suçundan yakalanarak mahkum edilmiştir. 1872'de eski amiral affedilmiş ve Meiji hükûmetine katılmıştır. Daha sonra Enomoto Takeaki, Japonya'nın Rusya büyükelçisi olmuş ve Japon Deniz Bakanlığı'na başkanlık etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Kazumichi Goda, **Komonjo Ni Miru Enomoto Takeaki**, Tokyo, Fujiwara Shoten, 2014, s. 26.

¹² A. N. Meşeryakov, **İmpretor Meiji i Ego Yaponiya**, Moskva, Natalis, 2009, s. 261.

¹³ Euikon Kim, "The Tritorial Dispute between Moscow and Tokyo: A Historical Perspective", **Asian Perspective**, 16 (2), 1992, s. 142.

belirtilmiştir. Ayrıca Ruslar tarafından Japonlara Korsaka Limanı'nda 10 yıl için vergisiz ticaret yapma izni verilmiştir.¹⁴

19. Yüzyılın sonlarında Japonya'da kapitalizmin gelişimi hızlanmıştır. 1870-1890 yıllarının reformları Japonya'yı uluslararası izolasyondan çıkararak Japonların dünya ekonomisine dâhil olmalarını ve sosyal ve politik gelişmelerinde değişiklik olmasını sağlamıştır. Japonya'nın ekonomik potansiyeli ve demir yolu zinciri artmış, tarımsal verimlilik yükselmiştir. Ülke askerî ve ticari şirketlere öncelik vererek, sanayinin gelişmesini teşvik etmiştir. Ancak iç pazarın darlığı ve yeterli ham maddenin olmaması dış siyaseti Uzak Doğu'ya yöneltmiştir. Böylece 20. yüzyılın başında Japonya'da dış siyasetin genişlemesi toplumun modernleşmesinde önemli ve stratejik bir anlam kazanmıştır.¹⁵

Öte yandan Rusya da Uzak Doğu'ya açılmaya ihtiyaç duymaktaydı; zira bu durum bölgedeki kontrolü, Sibiry'a'nın ve Pasifik'teki Rus kolonilerinin savunulmasını kolaylaştıracaktı. Ayrıca mallarının Batı'daki mallarla rekabet edemeyeceğinin farkında olan Rus tüccarlar için Orta Doğu ve Uzak Doğu iyi bir pazar seçeneğiydi. Uzak Doğu politikaları çerçevesinde 1891'de yapımına karar verilen ve başlanılan Trans-Sibiry'a demir yolunun inşasına hız verilmiştir. Trans-Sibiry'a demir yolu hattı 1896'da Baykal bölgesine ulaşmış ve bu noktada demir yolunun ilerleyeceği bölgeyi belirlemek gerekmiştir. Rusya'nın Uzak Doğu'da en çok ilgisini çeken iki bölge Mançury'a ve Kore idi ve Rus hükûmeti kararını Mançury'a'dan yana vermiştir. Çünkü buradan geçecek bir hat Vladivostok'a ulaşımı hızlandıracak, Japonya'yı ve bütün Uzak Doğu'yu Rusya ve Avrupa'ya bağlayacaktı. Kore'nin Rusya için önemi ise limanlarından gelmekteydi. Kore teoride Çin'e bağlı özerk bir bölge olup, gerçekte Çin ve Japonya nüfuzunun etkisindeydi. 1894-1895 yılları arasında Çin ve Japonya Kore yüzünden savaşmışlar ve Japonya'nın zaferi ile biten savaşın sonucunda Şimonoseki Anlaşması imzalanmıştır (Nisan 1895). Buna göre Japonya, Rusya'nın çıkarları olan bölgeler üzerinde söz sahibi olmuş; Kore bağımsızlığını kazanmış; Japonya Formosa, Pescadores adalarını ve Port Arthur Limanı ile Liaotung Yarımadası'nı ele geçirmiştir.¹⁶

Mamafih Japonya'nın Shimonoseki Anlaşması'yla Çin'e karşı üstünlük sağlaması ve Mançury'a'yı ele geçirmesiyle Asya'ya ayak basması, Batılı güçlerce hoş karşılanmamıştır.

¹⁴ Faynberg, a.g.e., s. 280-281.

¹⁵ Richard Story, **History of Modern Japan**, Great Britain, Penguin Books, 1972, s. 92.

¹⁶ Kezban Acar, **Ortaçağ'dan Sovyet Devrimi'ne Rusya**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2014, s. 150-151.

En sert tepki ise Mançurya ve Çin'in kuzeyine göz dikmiş bulunan Rusya'dan gelmiştir. Almanya ve Fransa da siyasi çıkarları gereği Rusya'ya destek vermişlerdir.¹⁷ Bu üç devletin baskısı sonucu Japonya'nın Doğu Asya üzerindeki etkisi azaltılmıştır. Fakat bu durum bölge üzerinde çıkar çatışması bulunan Rusya ve Japonya arasında bir savaşın başlamasına sebep olmuştur.

1896 yılında büyük devletlerin yayılma siyasetlerinin bir sonucu olarak Rusya, Çin ile yaptığı gizli askerî anlaşmaya göre Sibiryada demir yolu hattını, Mançurya'dan Vladivostok Limanı'na bağlayacak hattın inşası imtiyazını elde etmiştir. 1898 yılındaki Nishi-Rosen Anlaşması'yla da Liao-Tung Yarımadası'nda bulunan Port Arthur ve Dalniy, Çin'den kiralanmıştır (25 yıllık). Milliyetçi Çinlilerin çıkardığı Boksör/Boxer Ayaklanması¹⁸ sırasında ise çıkarlarını korumak bahanesiyle Mançurya'yı işgal etmiştir. Böylece Ruslar bölgeye egemen olmuşlardır.¹⁹

Aslında 1900 yılında Çin'de meydana gelen Boksör/Boxer Ayaklanması'nın ardından ittifak güçleri altında Mançurya'ya asker gönderen Rusların, isyanın bastırılmasından sonra bölgede askerlerini tutması bir işgalin sinyaliydi. Bölgedeki güç dengesinin değişmesinden rahatsız olan Japonlar, İngilizlerle uzlaşma arayışına girmiş ve 1902 yılında İngilizler Kore'de Japonların çıkarlarını, Japonlar da İngilizlerin Çin'deki çıkarlarını kabul ederek olası Rus tehdidine karşı birlikte hareket etmek üzere İngiliz-Japon ittifakını imzalamışlardır. İngiliz, Amerikan ve Japonlar birlikte hareket ederek Ruslardan Mançurya'yı boşaltmasını talep etmişler; Rusların önemli adımlar atmamalarının ardından Japonlar Kore ve Mançurya'daki nüfuz alanları üzerinde uzlaşmak için çağrıda bulunmuşlarsa da bir sonuç alınamadığından bölgede savaş kaçınılmaz olmuştur.²⁰

Diplomatik görüşmelerin olumsuz sonuçlanmaya devam etmesine rağmen Japonya 1904 yılına kadar savaş ilan etmemiştir. 4 Şubat 1904 tarihinde Japonya, Rusya ile diplomatik ilişkilerini kestiğini dünyaya duyurmuştur. 8 Şubat'ta Amiral Togo

¹⁷ Burak S. Gülboy, "19. Yüzyılda Uzakdoğu Asya'daki Güç Dengesi Evrimi", **Çin'in Gölgesinde Uzakdoğu Asya**, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2001, s. 35.

¹⁸ Boksör/Boxer Ayaklanması (1899-1901), Batı'nın 19. yüzyılda Çin üzerindeki ekonomik ve siyasi etkisine karşı yapılan ayaklanmadır. Bu isyanla yabancıların ülkeden çıkarılması hedeflenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Joseph W. Esherick, **Origins of the Boxer Uprising**, California, University of California Press, 1987, s. 143-144.

¹⁹ Edwin P. Hoyt, **Japonya: Asker Bir Ulusun İntiharı**, (Çev. Şerif Erol), İstanbul, Sabah Kitapları, 1995, s. 24

²⁰ Y. M. E. Osmanov, **İz İstorii Russko-Yaponskoy Voynı 1904-1905 gg.**, St. Petersburg Üniversitesi, 2005, s. 33-34.

kumandasında, Port Arthur'da bulunan Rus donanmasına ani bir baskın düzenlenmiştir. Bu saldırıda Rusların Retvizan, Tsesareviç ve Pallada isimli üç savaş gemisi vurulmuştur. Amiral Sotokichi Uryu ise 3.000 askerini, Kore'nin Chemulpo Limanı'na sevk etmiş ve Rus donanmasına ait Koryetz savaş gemisinin limandan ayrılmasıyla saldırıya başlamışlardır. Bu saldırılarda da Koryetz ve Varyag isimli Rus gemileri hasar görmüştür.²¹

16 Şubat'ta Japon birlikleri Yalu Nehri'ne gönderilmiştir. Nitekim Yalu Nehri, Kore ile Mançurya'nın sınırını oluşturduğu için burada gerçekleştirilecek bir muharebeyi Japonların kazanması, Rus birliklerinin Kore ve Liaotung Yarımadası'na geçişine engel teşkil edecekti. Rus birlikleri ise Japonların Yalu Nehri'ni geçerek Mançurya'ya doğru ilerlemelerini engellemek istemiştir. Ancak Rus ordusu bu savaşın kara muharebelerindeki ilk ciddi yenilgisini alarak kuzeye, Liaoyang'a doğru geri çekilmeye başlamıştır.²²

25 Mayıs günü Nanshan Muharebesi başlamış ve Liaotung Yarımadası'ndaki Rus kuvvetlerinin kuzeydeki Mançurya ordularıyla bağlantısı kesilmiştir. Bu muharebenin sonucunda Dalniy Limanı Japonların eline geçmiştir. Japonlar da Baltık donanması bölgeye ulaşmadan Port Arthur kuşatmasına hız vermiş ve Mançurya'nın güney bölgelerinde üst üste alınan yenilgiler sonucunda kuzeye doğru geri çekilmeye devam eden Rus birlikleri, 25 Ağustos günü Japon ordularıyla Liaoyang'ta karşı karşıya gelmiştir. Liaoyang'ın stratejik önemi ise 320 km güneyindeki Port Arthur ile kuzeyindeki Mukden ve Harbin'i birbirine bağlayan demir yolu hattının ana istasyonu olmasıydı. 25 Ağustos-3 Eylül tarihleri arasında süren bu muharebe sonucunda Kuropatkin kumandasındaki Rus orduları kuzeyde Mukden'e çekilme kararı almıştır. 2 Ocak 1905'te General Nogi, Port Arthur'un yeniden kuşatılmasına başlamıştır. Yaklaşık yedi ay süren ve birçok kez başarısız olan Port Arthur kuşatması,

²¹ V. A. Apuşkin, Kuropatkin, **Iz Vospominanij o Russko-Yaponskoy Voynе**, St. Petersburg, Russkaya Skoropečatnaya, 1910, s. 49-50.

²² O. Yu. Klokova, **Russko-Yaponskaya voyna: Ot Vladivostoka do Tsusimi**, Moskva, Astrel, 2004, s. 22-23.

Japonların galibiyetiyle sonuçlanmıştır. 22 Ocak 1905'te, Rusya'da devrimin (1905-1907)²³ kıvılcımı olan Kanlı Pazar²⁴ olayı gerçekleşmiştir.²⁵

Bu sırada kuzeyde Mukden'e çekilmiş bulunan Rus ordusu, 23 Şubat-10 Mart 1905 tarihleri arasında savaşın en çetin muharebelerinden biri olan Mukden Muharebesi'ni yapmıştır. Japonlar, hem Baltık donanmasının hem de Trans-Sibirya demir yolu üzerinden gelecek olan destek birliklerinin bölgeye ulaşmasından önce Mukden'deki Rus birliklerini imha etmek istemişlerdir. Japon orduları tarafından kuşatma altına alınan ve demir yolları da tahrip edilen Ruslar, 9 Mart günü yine kuzeye doğru çekilmişlerdir.²⁶

Savaş devam ederken 5 Şubat 1905'te, Japonların bölgede güçlenmesinden endişe eden Amerika Başkanı Theodore Roosevelt (1901-1909), Ruslara barış görüşmeleri için arabuluculuk yapabileceğine dair bir mesaj göndermiştir. Öte yandan başta İngiltere olmak üzere diğer Batılı güçler, Rusya veya Japonya'dan herhangi birinin ezici bir şekilde zafer kazanmasının savaş sonrası Mançurya ve Kore'deki kendi çıkarları üzerinde de olumsuz etkisi olacağını düşünmüşlerdir. Mukden Muharebesi'ne gelindiğinde tüm muharebelerden galip ayrılmasına rağmen Japonya da artık maddi ve manevi açıdan zorlanmaya başlamış ve 8 Mart 1905'te Tokyo'daki Amerikan Elçisi L. Griscom aracılığı ile Roosevelt'e barış görüşmeleri için hazır olduklarını iletmiştir. 5 Eylül 1905'te Japonya'dan Dışişleri Bakanı Komura Jutarō ve Japonya'nın Amerika Büyükelçisi Takahira Kogorō; Rusya'dan da Witte ve Rusya'nın Amerika Büyükelçisi Rosen arasında imzalanan Portsmouth Anlaşması'yla Rus-Japon Savaşı sona ermiş, Ruslar Japonya'nın Kore'deki haklarını tanımış, Japonya Liaotung bölgesini, Sahalin'in güneyini ve Mançurya demir yollarını ele geçirmiş ve Mançurya'daki tüm birliklerini çekmiştir. Ayrıca Japonya'nın, Kamçatka'daki balıkçılık hakları Rusya tarafından tanınmıştır.²⁷ Rus-Japon savaşından sonra Güney Sahalin ve Kuril

²³ Rus Devrimi (1905-1907), Rus İmparatorluğu'nda geniş yankı bulan kitlesel siyasi eylemlerdir. Bazı eylemler hükümeti hedef almıştır. Saldırıları; işçi grevleri, köylü ayaklanmaları ve askerî isyanlar şeklinde olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz.: L.V. Milova, **İstoriya Rossii XX-Naçala XXI veka**, Moskva, Eksmo, 2006, s. 112.

²⁴ Kanlı Pazar, Petersburg'da işçilerin Çar II. Nikolay'a bir dilekçe sunmak için Kışlık Saray'a doğru geçmeleri üzerine çarın askerleri tarafından toplu tüfekli acımasızca açılan ateş sonucu hayatlarını kaybetmeleri (1000'den fazla ölü) ve yaralanmaları (2000'den fazla yaralı) ile sonuçlanan tarihi bir olaydır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: V. Kavtorin, **Perviy Şag k Katastrofe: 9 Yanvaryaya 1905 Goda**, Saint Petersburg, Lenizdat, 1992, s. 187.

²⁵ V. A. Apuşkin, Kuropatkin, **Russko-Japonskaya Voyna, 1904-1905 gg.: Letopis Srajeniy**, Moskva, Eksmo, 2015, s. 145-146.

²⁶ V. A. Apuşkin, **Russko-Japonskaya Voyna, 1904-1905 g.**, Moskva, Tipografiya Russkogo Tovarişestva, 1910, s. 43-44.

²⁷ Grişachyov, **a.g.e.**, s. 125-126.

Adaları'na Japon yerleşiminin artması Petersburg'un Japonya'ya verdiği Kamçatka balıkçılık imtiyazlarının bir neticesi olmuştur.²⁸

Meiji döneminden sonra Japon tarihinde I. Dünya Savaşı bir dönüm noktası olmuştur. Bu gelişmeyle birlikte 1905-1914 yılları arasında durağan bir seyir izleyen Japon ekonomisi kökten değişmiş ve Japonya kredi veren ülke durumuna gelmiştir.²⁹ 1907-1916 yılları arasında Kuzeydoğu Asya'da tansiyonun yükselmesinden endişe eden Japonya ve Rusya, bu bölgedeki hak ve çıkarların paylaşılmasını kapsayan dört anlaşma imzalamıştır. Bunlardan ilki 30 (17)³⁰ Temmuz 1910'da Petersburg'da imzalanmıştır. Bu anlaşma'nın açık hükümleri olmakla birlikte, iki ülkenin Çin, Kore, Mançurya ve Moğolistan'daki çıkarlarını düzenleyen gizli hükümleri de vardır. 4 (21 Haziran) Temmuz'da Petersburg'da imzalanan anlaşmaya göre taraflar kendi imtiyazlarını diğer güçlerden korumayı kararlaştırmışlardır. Çin'in parçası olan İç Moğolistan'da tarafların etki alanlarını belirleyen üçüncü anlaşma 8 (25 Haziran) Temmuz 1912'de Petersburg'da imzalanmıştır. Son anlaşma ise, 3 (20 Haziran) Temmuz 1916'da Petrograd'da, I. Dünya Savaşı esnasında imzalanmıştır.³¹

28 Temmuz 1914'te Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Sırbistan'a savaş ilanı ile başlayan I. Dünya Savaşı'nda Japonya ve Rusya İtilaf Devletleri'nin yanında yer almışlardır. Japonya, herhangi büyük çaplı bir çatışmada yer almasa da, Almanya tarafından işgal edilmiş Çin'deki bazı toprakları ve Güney Pasifik'teki bazı adaları ele geçirmek için İngiltere ve Rusya'yla yaptığı ittifak anlaşmalarını bahane olarak kullanmıştır. Japon güçleri, Uzak Doğu'daki Alman bölgelerini işgal etmiş ve 2 Eylül 1914'te Çin'in Shandong eyaletine girmiştir. Ekim ayında Mariana, Caroline ve Marshall adalarını ele geçirmiştir. Nihayetinde 7 Kasım 1914'te Tsingtao Kuşatması ile Almanlar teslim olmuştur.³²

²⁸ M. S. Visakov, *İstoriya Sahalina i Kurilskih Ostrovov s Drevnevnikh Vremen do Naçala XXI Stoletiya*, Yujno-Sahalinsk, Sakhalin, 2008, s. 380-382.

²⁹ Oral Sander, *Siyasi Tarih- İlkçağlardan-1918'e*, Ankara, İmge Yayınları, 2003, s. 277.

³⁰ Miladi takvim ya da Gregoryen takvim, Jülyen takviminin yerine Papa XIII. Gregorius tarafından yaptırılan takvimdir. Dünyada en yaygın olarak kullanılan takvim olan miladi takvim, senede 10,8 saniye hata oranıyla en güvenilir ve hassas takvimdir. 4 Ekim 1582'de kabul edilmiştir. Gregoryen takvim oluşturulurken Jülyen takvimine 10 gün ilave edilmiştir ve 5 Ekim Cuma günü, 15 Ekim Cuma olarak kabul edilmiştir. 1752'de kabul eden ülkeler ise 11 gün ilave etmek durumunda kalmışlardır. Rusya'da ise Gregoryen takvimi, Halk Komiserleri Konseyi'nin 26 Ocak 1918 tarihli kararnamesi ile kabul edilmiştir. Bu takvime göre Şubat 1918'de 31 Ocak'tan sonra 14 Şubat gelmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: İ. A. Klimişin, *Kalendar i Xronologiya*, Moskva, Nauka, 1990, s. 97.

³¹ E.D. Grimm, *Sbornik Dogovorov i Drugikh Dokumentov po İstorii Mejdunarodnikh Otnoşeniy na Dalnem Vostoke (1842-1925)*, Moskva, İnstitut Vostokovedeniya im. N. N. Narimanova, 1927, s. 122-123.

³² A. M. Zayonçkovskiy, *Pervaya Mirovaya Voyna*, Moskva, Poligon, 2000, s. 320-321.

Rusya açısından bakıldığında Rusya'nın savaşın en başından itibaren mağlubiyetler yaşaması ve bunlara ihtilalci propagandaların da eklenmesi ülkede düzenin bozulmasına ve halk arasında memnuniyetsizliğin baş göstermesine neden olmuştur. Tüm bunlar ekonominin bozulmasına ve Çar'ın itibarının azalmasına yol açarak 27 Şubat 1917'de Çarlık rejiminin yıkılmasıyla sonuçlanmıştır. 25 Ekim'de ise Lenin yönetimindeki Bolşevikler iktidarı ele geçirmiştir. 1917'deki devrim zamanında, Bolşevik hükûmeti tarafından yapılan gizli anlaşmaların yayımlanması Tokyo ve Petersburg hükûmetlerinin arasını açmıştır. 3 Mart 1918'de SSCB ile Alman İmparatorluğu, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Bulgaristan Krallığı ve Osmanlı Devleti arasında imzalanan Brest-Litovsk Anlaşması'yla Sovyet Rusya savaştan çekildiğini dünyaya ilan etmiştir. Rusya'nın savaştan çekilmesiyle 1907-1916 yılları arasındaki Japon-Rus yakınlaşması da sona ermiştir. Bunun nedeni Japonya'nın Bolşevik rejimini kendi rejimine karşı bir tehdit olarak algılamasıydı. Rusya savaştan çekilir çekilmez Japonya, Rusya'nın Sahalin'den Baykal bölgesine kadar olan kısmına asker yığmıştır. Bu bölgelerden 1922'de çekilen Japonya, Kuzey Sahalin Adaları'ndan ise 1925'e kadar çekilmemiştir. Lenin'den (1917-1922) sonra başa geçen Stalin (1922-1953) döneminde Sovyetler Birliği uluslararası alanda gücünü artırmaya başlamış ve Japonya Sovyetler Birliği'ni 20 Ocak 1925'te tanımıştır.³³ İki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler Pekin'deki bu tanıma ve ikili ilişkilerin temel ilkelerini içeren konvansiyonun imzalanmasıyla başlamıştır. Bu konvansiyon ile SSCB Portsmouth Anlaşması'nın devam etmesini kabul etmiş; ancak Ekim 1917'ye kadar imzalanan diğer tüm anlaşmaların yeniden gözden geçirilmesini istemiştir. Aralık 1925'te Kuzey Sahalin'de Japonya'ya kömür ve petrol imtiyazları verilmiş ve 1928'de balıkçılık anlaşmaları imzalanmıştır.³⁴

Elçiliklerden ziyade her iki ülke arasında 8 konsolosluk açılmıştır. 15 ay içinde Sovyet konsoloslukları; Osaka, Kobe, Hakodate, Hagasaki, Otaru, Tsuruga, Dayrene ve Seul da açılmıştır. Japon konsoloslukları ise; Vladivostok, Aleksandrovski, Habarovsk, Petropavlosk, Blagoveşensk, Odessa, Oha, Novosibirsk de açılmıştır. Öte yandan Japonya pirinç yetersizliği yaşadığı için komşu ülkelerde pirinç kültürünün inkişaf etmesini

³³ Grişachyov, **a.g.e.**, s. 130-133.

³⁴ L. N. Kutakov, **İstoriya Sovetsko-Yaponskikh Diplomatiçeskikh Otnoşeniy**, Moskva, İzdatelstvo İMO, 1962, s. 113-114.

istemiştir. Bu yüzden Rus köylülerine pirinç ekimini öğretmeye başlamışlardır. Ayrıca siyasetten ve ideolojiden uzak kültür ve bilim ilişkileri de gelişmeye başlamıştır.³⁵

Her ne kadar dış siyasi ilişkiler düzene girmiş görünse de Japonlar 1927'de Uzak Doğu'nun işgal planını hazırlamıştı ve 1931-1933 yıllarında Mançurya'nın işgali bu planın kısmen gerçekleşmesiyle olmuştur. Keza 1928-1931 yılları arasında SSCB'de ise sivil yönetimin askerî yönetimle değişmesi ülkenin askerî savunmasını geliştirme sürecini başlatmıştır. Daha sonra iç reformlar sonucu SSCB'nin gücü artmıştır.³⁶

1932 ve 1939 yılları arasında Sovyet Rusya ile Japonya arasında sınır çatışmaları vuku bulmuştur. Khasan Gölü Muharebesi (29 Temmuz 1938-11 Ağustos 1938) haricinde olan savaşlar, küçük sınır çatışmaları şeklinde gerçekleşmiştir. Khasan Gölü Muharebesi ise Japonlar tarafından Mançuako'da, Sovyetler Birliği'nin hak iddia ettiği topraklara karşı başlatılan askerî saldırı şeklinde olmuştur. Moskova'daki Japonya büyükelçisinin barış istemesi üzerine Japon birlikleri geri çekilmiş ve Sovyetler boş alanı işgal etmiştir. 13 Nisan 1941'de Moskova'da Sovyet Rusya ile Japonya arasında Tarafsızlık Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma 13 Nisan 1945'te sona erdiğinde Sovyet Rusya anlaşmayı yenilemeyeceğini belirtmiştir.³⁷

II. Dünya Savaşı sırasında, 4-11 Şubat 1945 tarihinde Yalta'nın Livadia Sarayı'nda Churchill (1951-1955), Roosevelt ve Stalin bir konferansa katılmışlardır. Konferansın başlıca konuları ise Polonya topraklarının değişimi, Almanya'nın bölünmesi ve SSCB'nin Japon İmparatorluğu'na savaş ilan etmesi olmuştur. ABD Başkanı Truman (1945-1953), Pasifik'teki savaşı bir an önce bitirebilmek için atom bombası kullanmaya karar verildiğini açıklamış ve 6 Ağustos'ta Hiroşima, 9 Ağustos'ta Nagasaki kentleri atom bombasıyla vurulmuştur. SSCB ise Japonya'ya savaş ilan ederek Mançurya'yı işgal etmeye başlamıştır. 14 Ağustos'ta Japonya teslim olmayı kabul etmiş ve teslim belgesi 2 Eylül 1945'te USS Missouri savaş gemisinde imzalanmıştır.³⁸

³⁵ Kaoru İokibe, **Yaponiya i Rossiya: Traktovka İstorii i Territorialnaya Problema**, Karnegi Moskva Merkezi, 2016, s. 12.

³⁶ Kutakov, **a.g.e.**, s. 111.

³⁷ B. N. Slavinskiy, **Pakt o Neytralitete mejdu SSSR i Yaponiyey: Diplomatıçeskaya İstoriya, 1941-1945 Gg.**, Moskva, Novina, 1995, s. 336.

³⁸ A. M. Samsonov, **Vtoraya Mirovaya Voyna: 1939-1945 Gg.: Oçerki Vajneyşih Sobitii**, Moskva, 1990, s. 471.

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra tüm Japonya bölgesi müttefik kuvvetler tarafından işgal edilmiştir. Müttefikler arasındaki müzakerelerde alınan karara göre Japonya toprakları ABD, Tayvan toprakları Çin, Sakhalin ve Kuril Adaları ise Sovyetler tarafından işgal edilmiştir. Stalin, 2 Şubat 1946'da SSCB'nin işgali altında olan Japon bölgelerini kendi ülke topraklarına katmıştır. 1947-1949 yıllarında Sovyetler Birliği İturup, Kunaşir/Kunashir, Şikotan ve Habomai adalarında yaşayan Japonları zorla çıkarmış ve işgal edilen topraklara Sovyet vatandaşlarını göndermiştir.³⁹

II. Dünya Savaşı'nın ardından Müttefik Kuvvetler ile Japonya arasında 8 Eylül 1951'de Kaliforniya'da San Francisco Barış Anlaşması imzalanmıştır. Sovyetler Birliği Japonya'nın 4 ada üzerindeki hak iddiasından vazgeçmesini talep etmiş; ancak talebinin kabul edilmemesi üzerine SSCB barış anlaşmasını imzalamamıştır. Bununla birlikte Japonya ile 19 Ekim 1956'da Moskova'da savaş hâlini ortadan kaldıran ortak bir deklarasyon imzalanmıştır. Bu deklarasyona göre barış anlaşmasının imzalanması şartıyla Japonya'ya Şikotan ve Homobai takımadalarını vermeyi kabul etmiştir.⁴⁰

Ortak deklarasyonun imzalanmasından sonra Japonya ve SSCB arasında sürekli barış anlaşması müzakereleri gerçekleştirilmiştir. Ekim 1973'te Moskova'da ilk resmî Sovyet-Japon zirvesi vuku bulmuştur. 1979'da SSCB ve Japonya ticari ciroları 4,1 milyar dolar olmuştur. Daha sonra SSCB'nin Japonya'nın dış ticaretinde etkisi azalmıştır. 1989'da Sovyetler Birliği, Japonya'nın dış ticaretinin %1,25'ini oluşturmuştur (Japon ihracatının %1,12'sini ve Japon ithalatının % 1,43'ünü).⁴¹

Afgan Savaşı sırasında (1979-1989) Japonya, SSCB'ye karşı mücadelede dolaylı olarak çok önemli bir yer almıştır. Her ne kadar Japon askeri savaşa katılmasa da Japonya'nın yardımı ile Pakistanlı Mücahidler⁴² Sovyet birliklerine karşı eğitilmişler ve Japonya 1979-1983 yıllarında Pakistan'a 41 milyar dolardan fazla maddi destek sağlamıştır.⁴³

³⁹ G. A. Lensen, **The Strange Neutrality: Soviet-Japanes Relations during the Second World War 1941-1945**, Florida, The Diplomatic Press, 1972, s. 188-189.

⁴⁰ A.V. Çeçulin, **Kurilskiye Ostrova**, Vladivostok, Dalnauka, 2008, s. 42-43.

⁴¹ V. P. Timoşenko, **Konfrontatsiya i Sotrudniçestvo (Sovetskiy Opit Mejdunarodnikh Svyazey v Osvoyenu Severa)**, Uralskiy İstoricheskiy Vestnik, 2 (43), 2014, s. 118-119.

⁴² Mücahidler, silahlı grup üyeleri, İslam ideolojisi altında savaşanlar. Afgan Savaşı sırasında 1979-1989 yılları arasında yerli halk üyelerinden Sovyetlere karşı savaşan örgüt üyeleri olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://religiocivilis.ru/islam/islam/412-modjahedy-.html>, Erişim Tarihi: 19 Kasım 2017.

⁴³ Y. G. Nikitenko, **Afganistan: Voynı 80-kh do Prognosa Novıh Voyn**, Moskva, Astrel, 2004, s. 62-63.

Rusya ve Japonya ilişkilerinin gelişim sürecinde yeni aşama SSCB Başkanı M. S. Gorbaçov'un gelmesiyle başlamıştır. 1985'te sert dış politika hattının temsilcisi olan Andrey Gromiko'nun (1957-1985) yerine Eduard Şevarnadze (1985-1990) atanmıştır. Ocak 1986'da Şevarnadze Japonya'yı ziyaret etmiş ve toplantıda bir dizi konu ele alınmıştır. Ancak Şevarnadze toprak sorununun olduğunu kabul etmemiştir. Barış anlaşmasının müzakereleri Japonya Dışişleri Bakanı S. Abe'nin 1986'daki Moskova ziyaretinde devam etmiştir. SSCB ve Japonya arasındaki ilişkilerde bölgesel ve diğer sorunların nihai çözümü için M. S. Gorbaçov (1985-1991) Japonya'yı ziyaret etmiştir. 16-19 Nisan 1991 tarihlerinde Başbakan T. Kaifu ile 6 toplantı yapılmıştır. SSCB toprak sorunun olduğunu kabul etmiş ve sorunlu bölgeler Habomai, Shikotan, İturup ve Kunashir adaları olmak üzere açıkça tanımlanmıştır. Tokyo'daki toplantıda Sovyet tarafı kültürel bağları genişletmeyi önermiştir. Japon vatandaşlarına Güney Kuril Adaları'na vizesiz giriş izni verilmiştir. Buna rağmen "kuzey bölgeleri" konusunda öne sürülen talepleri yerine getirilmediği için Japonya, Sovyet ekonomisine yardım sağlanmasını engellemiştir. 1991'de Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra halefi olan Rusya, Sovyet-Japon ilişkilerinin çözülmemiş problemlerini miras almıştır.⁴⁴

⁴⁴ Yu. V. Georgiev, **Kurili-Ostrava v Okeane Problem**, Moskva, Rosspen, 1998, s. 350.

BİRİNCİ BÖLÜM

20. YÜZYILIN SON ON YILINDA JAPONYA-RUSYA İLİŞKİLERİ

1. Yeltsin Döneminde Japonya-Rusya İlişkileri (1991-1999)

SSCB'nin çöküşüyle tüm değişiklikler oldukça hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir. Boris Nikolayeviç Yeltsin'in cumhurbaşkanlığı Rusya'nın genç bir devlet olarak gelişmesinde ilk aşama olmuş ve Yeltsin Rusya tarihinin akışını değiştiren ve belirsiz sonuçları olan reformlar uygulayan kişi olmuştur. Rusya'nın Yeltsin döneminde sürdürdüğü dış politika ise iki döneme ayrılabilir:

- 1) 1991-1996 yılları arasında Batı ile yakınlaşma yolunda başarısız bir girişim
- 2) 1996-1999 yılları arasında Avrupa-Atlantik ülkeleriyle eşit ilişkiler kurma çabalarında hayal kırıklığı ve başta Çin ve Hindistan olmak üzere diğer Asya ülkeleri arasındaki ilişkilerin yeniden kurulması⁴⁵

Yeltsin döneminde Japon-Rus ilişkilerinde özellikle toprak sorununun çözülmesi ve ilişkilerin düzene girmesi için diplomatik girişimler gerçekleştirilmiştir. Genel itibariyle Yeltsin'in iktidara gelişi Sovyetler Birliği'nin çöküşünü hızlandırmıştır. Nitekim 12 Haziran 1990'da Rusya Federasyonu'nu egemen bir devlet olarak ilan eden Yeltsin'in giderek artan siyasi otoritesi ve SSCB'yi oluşturan cumhuriyetler içerisinde Rusya Federasyonu'nun birliğin istikrarını bozacak biçimde güçlenmesi, süreci Sovyetler Birliği'nin yıkılmasına kadar götürmüştür.⁴⁶

Sovyetler Birliği'ni yıkıma götüren kırılma noktasının yaşandığı olay ise 19 Ağustos 1991'de gerçekleşmiştir. "Kremlin Şahinleri" olarak bilinen bir grup üst düzey yetkili, Başkan Mihail Gorbaçov'un Kırım'da tatilde bulunmasından faydalanarak darbe girişiminde bulunmuştur. Muhalefet lideri Boris Yeltsin, Rusya Parlamento binasının önünde halka darbeye direnme çağrısı yapmıştır. Hem direniş hem ne yapacaklarını bilmeyen darbecilerin kararsızlığı hem de Rus ordusunun deneyimsizliği sonucu 21 Ağustos'ta iktidara el koyma planı çökmüştür. Darbeciler tutuklanmış, güç Yeltsin'in eline geçmiş ve Gorbaçov'un iktidarı erimeye başlamıştır. Komünist Partisi'nin varlığı neredeyse son bulmuş, KGB ise

⁴⁵ Leonid Mleçin, **Yeltsin. Perviy Prezident**, Moskva, Palmira, 2016, s. 13.

⁴⁶ Tuncoku, **a.g.e.**, s. 189.

zayıflamıştır. Üç Baltık ülkesi (Estonya, Letonya ve Litvanya) bağımsızlıklarını kazanmış ve Sovyetler Birliği'nin geri kalanı yıl sonuna kadar dağılmıştır.⁴⁷

SSCB'nin 69 yıl süren tarihinin sona ermesiyle Japonya'nın Rusya ile olan ikili ilişkileri de yeni bir döneme girmiştir. Kuzey Toprakları sorununa yaklaşımı belirsiz olan Yeltsin, Sovyetler Birliği'nin milletvekili olduğu sürede Japonya'yı ziyaret etmiş ve toprak sorununun çözümüne yönelik beş aşamalı bir plan öne sürmüştür. İlk başta öneriler şu şekildedir:

- 1) Sovyetler Birliği Japonya ile olan toprak sorunun varlığını kabul ediyor,
- 2) Sovyetler Birliği Kuzey Kuriller de askerî yönetimini kaldırıyor,
- 3) Kuzey Kuriller serbest ticaret ve ortak ekonomik iş birliği bölgesi oluyor,
- 4) Barış anlaşması imzalanıyor,

5) Sovyetler Birliği yeni nesil Kuzey Kurilleri Japonya'ya iade ediyor.⁴⁸ Ancak Yeltsin daha sonra aşağıdaki iki öneriyi de 5. maddeye dâhil etmiştir:

- 1) Kuzey Kurillerin ortak sahibi olmak
- 2) Adaların hiçbir ülke egemenliği altında olmayan özel bölge olarak kabul edilmesi⁴⁹

Yeltsin döneminde Rus dış politikası köklü değişimler geçirmiştir. Genel hatları Atlantikçi görüş tarafından şekillenen ve dışişleri bakanı Andrey Kozyrev tarafından formüle edilen Rus dış politikasına göre Rusya, dış dünya ile uyumlu olmayı gözetmiş ve gerçekleştirilen yeniden yapılanma sürecinde ihtiyaç duyulan Batı desteğini sağlamayı hedeflemiştir. Atlantikçi görüş Rusya'nın, Avrasya'nın hasta devi olmak yerine, gelişmiş Batı'nın aynı haklara sahip bir üyesi olmasını tercih etmesi gerektiğini savunmuştur. Bu görüşe göre Rusya, Soğuk Savaş döneminin aksine Batılı devletlerle yakın ilişkiler kurmalı ve Sovyetler Birliği döneminde hayati çıkar sahaları olarak gördüğü Kafkaslar ve Orta Asya bölgelerinde daha ılımlı bir politika izlemeliydi. Atlantikçilere göre Rus uluslararası stratejisinin temel misyonu da Batı ile ortaklık kurmak, AB, NATO, IMF, G-7 gibi Batı

⁴⁷ Kazuhiko Togo, **Japan's Foreign Policy: 1945-2003**, Boston, Brill Leiden, 2005, s. 249.

⁴⁸ Hiroshi Kimura, **The Kurillian Knot: History of Japanese-Russian Border Negotiations**, Stanford, Stanford University Press, 2008, s. 128.

⁴⁹ Grişachyov, **a.g.e.**, s. 236.

kökenli kuruluşlara katılmak veya ittifak kurmak olarak değerlendirilmiştir. Uzak Asya politikası ılımlı ve barışçıl bir zemine kaydırılmış; böylece Soğuk Savaş döneminde tamamen Batılı ülkelerin müttefiki olarak algılanan Japonya'ya yönelik olarak çözülememiş mevcut sorunlara rağmen, barışçıl bir politika izlemeye başlanmıştır.⁵⁰

Japonya-Sovyet ilişkilerinde Gorbaçov'un ziyareti sonrasındaki dört aylık bir sessizlik döneminden sonra Khasbulatov, Eylül 1991'de Japonya'yı ziyaret etmiştir. Khasbulatov ziyaretinde aynı zamanda II. Dünya Savaşı'ndan kalan kazanan-kaybeden ayırımına bir son verilmesini içeren, iki ülke arasında barış anlaşmasının acil bir biçimde sonuçlandırılmasını öngören ve toprak sorunlarının hak ve adalet prensipleri temelinde çözülmesi gerektiğini belirten bir başkanlık mesajı iletmiştir.⁵¹

Japonya Dışişleri Bakanı Nakayama ise 24 Eylül 1991 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda Sovyetler Birliği/Rusya Federasyonu'na yönelik Japon dış politikasını belirleyen beş yeni prensibi şöyle açıklamıştır:

- 1) Sovyet iç ve dış politikasındaki reformlara toplu güven oluşturmada destek ve dayanışma sağlamak,
- 2) Rusya Cumhuriyeti başta olmak üzere bütün cumhuriyetlerle çok yönlü iş birliğini güçlendirmek ve genişletmek,
- 3) Sovyetler Birliği'nin Asya Pasifik bölgesinde gerçekten yapıcı bir ortak olarak kabul görmesi için mevcut iş birliğini genişletmek,
- 4) Sovyetler Birliği'nin dünya ekonomisiyle entegrasyonunun sağlanması için Sovyetler Birliği'nin özellikle IMF ve Dünya Bankası gibi özel kuruluşlarla genişletilmiş iş birliği ilişkilerini aktif olarak desteklemek,
- 5) Rusya Cumhuriyeti'nce vurgulanan hukuk ve adalet prensipleri çizgisinde toprak sorununu mümkün olan en erken biçimde çözerek ve bu andan itibaren ikili ilişkilerde kökten bir değişimi gerçekleştirerek iki ülke arasında bir barış anlaşması yapmak.⁵²

Japonya, 8 Ekim'de Ex-Im Bank kredilerinden ve MITI (Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı) ticaret sigortasından oluşan 2,5 milyar dolarlık yeni bir yardım paketini

⁵⁰ Tuncoku, **a.g.e.**, s. 189-190.

⁵¹ Kimura, **a.g.e.**, s. 241.

⁵² Tuncoku, **a.g.e.**, s. 190-191.

duyurmuştur. Nakayama, 12-17 Kasım tarihleri arasında Moskova'yı ziyaret etmiş, sırasıyla Gorbaçov ve Yeltsin ile görüşmüştür. Dört adada vizelerin kaldırılmasına yönelik somut bir çerçeve üzerinde anlaşma sağlanmıştır.⁵³

Yeltsin, Haziran 1991 yılında gerçekleşecek Japonya ziyaretini ise Eylül ayına ertelemiştir. Ancak Eylül'de olacak ziyaret de daha sonra iptal edilmiştir. Bu iptallerin arkasında yatan faktörler Rusya'da muhafazakâr kuvvetlerin doğuşu, milliyetçiliğin patlaması ve Yeltsin'in liderliğinin zayıflaması olarak gösterilmekle birlikte doğrudan etkili olan gerçek nedenin tartışılabilir adalar sorununun nasıl çözüme kavuşturulacağı ile ilgili olduğu ifade edilmektedir.⁵⁴ Sebep her ne olursa olsun Yeltsin'in söz konusu ziyaretlerini ertelemesinin Japon tarafındaki yansıması Rusya'nın Japonya'dan hiçbir ekonomik yardım güvencesi alamaması şeklinde olmuştur. Keza ziyaretin en son iptalinde Yeltsin'in şahsi bir meseleyi gerekçe göstermesi Japonlar nezdinde Yeltsin yönetimine olan inancı zedelemiş ve Japonların Yeltsin'in de Kuril Adaları meselesinde izlediği dış politika bakımından selefleri Brejnev (1964-1982) ve Gromyko'dan farkı olmadığını düşünmelerine yol açmış, bu da Japonlar arasında Rus aleyhtarı duyguların canlanmasına neden olmuştur.⁵⁵

Sovyetler Birliği'nin dağılması ise sosyalist ekonomi modelinin kapitalizme bir alternatif olma idealine son vermiştir. Rusya 1992 yılında Yeltsin başkanlığında hızlı bir biçimde Pazar ekonomisine giriş yapmıştır. Ancak Pazar ekonomisine geçişte yaşanan başarısızlıklar ve ortaya çıkan yüksek enflasyon nedeniyle halkın ağır bir ekonomik kriz altında ezilmesi, Rus toplumunda büyük bir hayal kırıklığına neden olmuştur. Rusya'da ekonomik durumun kötüleşmesiyle Yeltsin'in sahip olduğu desteği yitirmeye başlamasının bir sonucu da ABD ve Batılı ülkelerin yönlerini Japonya'ya çevirmeleri ve Japonları ekonomik ve politik açıdan daha fazla destekleme yolunu izlemeleri şeklinde görülmüştür.⁵⁶

1.1. Tokyo Deklarasyonu (1993)

ABD'nin yeni Cumhurbaşkanı Bill Clinton (1993-2001), Rus reformlarının ve Rusya-Japonya ilişkilerinin gelişmesini desteklemiştir. Böylece ABD'nin müdahalesinden

⁵³ Togo, **a.g.e.**, s. 214-215.

⁵⁴ Sumio Edamura, "Kak Raspadalas İmperiya. Vospominaniya Posla Yaponii v Moskve", **Yaponiya Segodnya**, Moskva, 2003, (Çevrimiçi) http://www.ng.ru/ideas/2017-03-24/5_6957_tokio.html, Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2015.

⁵⁵ Kimura, **a.g.e.**, s. 245-246.

⁵⁶ Tuncoku, **a.g.e.**, s. 191-192.

sonra Yeltsin'in Japonya ziyareti gerçekleşmiştir. ABD sayesinde Japonya'nın da Rusya'ya olan tavrı yumuşamıştır. Haziran 1993'te 7+1 Tokyo zirvesi sırasında Yeltsin ve Miyadzava görüşmesi gerçekleşmiş ve Kasım ayında yeni bir ziyaret yapılması konusunda anlaşılmıştır.⁵⁷

13 Ekim'de Japon-Rus ilişkileri hakkında Tokyo Deklarasyonu ile Ekonomik, Bilimsel ve Teknik İş Birliği Deklarasyonu imzalanmıştır. Tokyo Deklarasyonu, Japonya ve Rusya Federasyonu arasında ikili ilişkilerin geliştirilmesi için bir konsept içeren ilk resmî belge olmuştur. Deklarasyonla ilgili görüşmelerin ana problemleri barış anlaşmasının imzalanması ve Kuril Adaları'nın kuzey kısmındaki dört adanın mülkiyeti hakkında olmuştur. Müzakereler sırasında temsilciler arasında stratejik-savunma faaliyetleri, balıkçılık endüstrisinde, Rusya'nın uzak doğusundaki ve Sibirya'daki doğal kaynakların keşfi ve çıkarılması konusunda ve ortak kültürel-egitim faaliyetleri ile bilimsel-teknik alanda iş birliği konuları konuşulmuştur.⁵⁸

Belgenin en başında Japonya'nın piyasa ekonomisi ilkelerine bağlı kalarak ve demokratik bir güç olarak Rusya'daki ideolojik, politik ve ekonomik dönüşümleri memnuniyetle karşıladığı kaydedilmiştir. İlk maddede Rusya Federasyonu Başkanı ve Japonya Başbakanı, Rusya'da yürütülen demokratik dönüşümlerin ve ekonomik reformun yalnızca Rusya halkları için değil, bir bütün olarak tüm dünya için ve Rusya'nın Pazar ekonomisine geçişinde son derece önemli olduğu anlayışı ile aynı fikirde olduklarını belirtmişlerdir. Taraflara göre Rusya Federasyonu'nun ekonomiye ve dünyadaki demokratik topluma entegrasyonu yeni bir dünya kurma sürecinde ve uluslararası istikrarın güçlendirilmesinde önemli bir faktör olmuştur. Bu bağlamda Japonya Başbakanı, G7 ülkelerinin liderlerinden Rusya Federasyonu Başkanına Moskova'daki eski parlamento destekçilerinin kışkırttığı silahlı çatışmalar sonucunda çok sayıda zayıt olduğu için üzgün olduklarını, ancak aynı zamanda durumun normale dönmesinden, insan haklarına saygı da dâhil olmak üzere hukukun ve düzenin geri alınmasından duyulan memnuniyeti iletmiştir. Ayrıca Cumhurbaşkanı Yeltsin tarafından sürdürülen demokratik ve ekonomik reformlar için desteklerinin değişmeden kaldığını ve reformlara devam edileceğini umut ettiklerini ifade etmiştir. İkinci maddeyle ilgili olarak ikili ilişkilerde geçmişin zor mirasının aşılması

⁵⁷ Grişachyov, a.g.e., s. 243.

⁵⁸ **Sbornik Deystvuyushikh Dogovorov, Soglasheniy i Konventsiy, Zaklyuchyonikh SSSR s İnostrannimi Gosudarstvami**, (17/18), Moskva, Gos. izd-vo polit. lit., 1960, s. 257-258.

gereğinin ortak bir şekilde anlaşılmasına bağlı kalarak Rusya Federasyonu Başkanı ile Japonya Başbakanı İturup, Kunashir, Shikotan ve Habomai adaları konusunda ciddi görüşmelerde bulunmuşlardır. Taraflar yasal gerçeklere dayanarak, iki ülke arasında anlaşarak geliştirilen belgeler ile yasallık ve adalet ilkelerini temel alıp, barış anlaşmasını sonuçlandırmak amacıyla müzakerelerin devam etmesi gerektiği konusunda hemfikir olmuşlardır. Üçüncü madde Rusya ve Japonya arasındaki politik etkileşimin genişlemesi ile ilgili olmuştur. Dördüncü madde silahlanma ve silahsızlanma alanındaki kontrol başarıları üzerinedir. Beşinci madde bölgedeki barışı ve istikrarı güçlendirmek için Asya-Pasifik bölgesi içinde ilişkilerin geliştirilmesi umutlarına ayrılmıştır. Altıncı maddede BM'nin uluslararası politikada daha önemli bir rol oynaması gerektiği ve Rusya ile Japonya'nın bu örgütlenmeyi güçlendirmek için ortak çaba sarf etmeleri gerektiği belirtilmiştir. Genel olarak belgenin ana konusu ise iki ülke başkanının yukarıda belirtilen tüm konularda ortak bir anlayışa ulaşmaları olmuştur.⁵⁹

Tokyo Deklarasyonu, toprak sorununun tarihî ve hukuki gerçekler temelinde çözümüne yönelik bir barış anlaşmasının gerçekleştirilmesi için açık bir zemin oluşturmuştur. İki taraf da sorunları net bir şekilde ortaya koymuş; böylece bölgesel ve küresel anlamda sahip oldukları imkân ve sorumluklar çerçevesinde iş birliğinin geliştirilmesine yönelik bir yol haritası belirlenmiştir.⁶⁰

11-13 Kasım 1993'te Yeltsin Japonya'yı bir kez daha ziyaret etmiştir. Yeltsin Japon mevkidaşı Hosokava ile gerçekleştirdiği zirve toplantısı ile Gorbaçov'un önüne geçmiştir. Bu toplantıda Yeltsin ilk olarak Japon mahkûmların II. Dünya Savaşı'ndan sonra Sibiry'a da uzun süre tutuklu kaldıkları için özür dilemiştir. Oysa Gorbaçov Nisan 1991'de gerçekleştirdiği ziyaret sırasında tutuklu mahkûmlar için sadece taziyelerini ifade etmekten öteye geçmemiştir. Yeltsin ise nerdeyse beş kez özür dilemiş ve bu özür II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Rusya'nın işlediği suç olarak algılanan tutuklu mahkûmlara insanlık dışı muamele edilmesi ve Kuzey Toprakları'nın işgali için olmuştur.⁶¹

⁵⁹ V. N. Kolotov, *Yevraziyskaya Duga Nestabilnosti i Problemi Regionalnoy Bezopasnosti ot Vostoçnoy Azii do Severnoy Afriki*, St. Petersburg, Studiya Print, 2013, s. 223-224.

⁶⁰ Tuncoku, *a.g.e.*, s. 193.

⁶¹ Kimura, *a.g.e.*, s. 249-250.

Kuril Adaları meselesine ek olarak Rusya'ya ekonomik yardım ve iki ülke arasındaki ekonomik bağların gelişimi konuları da gündeme gelmiştir. Aynı günün akşamı Rusya cumhurbaşkanı, ekonomik iş birliğinin temel alanlarını şöyle açıklamıştır:

- 1) Sahalin'de petrol ve gaz alanında iş birliği
- 2) Sibirya'da iletişim ağlarının çapraz bakımı için bir sistem oluşturulması
- 3) Rusya'dan Japonya'ya kömür ithalatında artış
- 4) Sibirya orman kaynaklarının geliştirilmesi

Japonya başbakanı, Rusya ekonomisinin toparlanmasının dünyadaki ekonomik istikrarı ciddi şekilde etkilediğini belirtmiştir. Bu toplantıda ekonomik alanda yapılan anlaşmalar daha sonraki yıllarda ticari ve ekonomik alanda ikili ilişkilerin yoğunlaşmasının başlangıcı olmuştur.⁶²

1.2. Yeni Avrasyacılık Akımı

Yeni Avrasyacı hareket çok büyük sayıda taraftar toplamıştır. Hareketin içinde jeopolitikçiler, monarşistler, Rus Ortodoks kilisesi, aşırı milliyetçiler, Stalinciler gibi alt gruplaşmalar mevcuttur. Hareketin öncülüğünü A. Rutskoï, R. Khasbulatov, V. Züganov, V. Jirinovski ve Y. Primakov gibi asker-sivil bürokratlar ile aydınlar yapmışlardır. Yeni Avrasyacılar, Avrasyacı düşüncüyü jeostratejik ve jeopolitik bir unsur olarak Rus dış politikasına ve uluslararası ilişkiler sistemi içerisine bir olgu ve kuramsal yapı olarak yerleştirmeye çalışmışlardır. Avrasya birliğinin en önemli gerekçelerinden biri de bu coğrafyada yaşayan toplumların tarihsel süreç içerisinde etkileşimleri sonucunda ortak bir kültür oluşturmuş olmalarıdır. Bölgesel ölçekte Slav-Turan, kıtasal ölçekte ise büyük dinlerin ve Uzak Doğu felsefelerinin etkileşiminden ortaya çıkan bir Avrasya kültür birliği oluşmuştur. Yeni Avrasyacılar Rusya'nın Avrasya jeopolitiğindeki merkezi konumundan dolayı bölgede tarihsel ve coğrafi sorumluluğunun bulunduğunu ve bölgenin Rusya için yaşamsal önem taşıdığını sıklıkla belirtmektedirler.⁶³

⁶² S. V. Çugrov, *Ot Otnoşeniy bez Mirnogo Dogovora k Otnoşeniyam s Dogovorom*, Moskva, AİRO–XX, 2004, s. 94.

⁶³ A. Dugin, *Geopolitika Rossii*, Moskva, Aspekt Press, 2014, s. 25.

1.3. R. Haşimoto'nun Avrasya Siyaseti ve Japon-Rus İlişkilerinin Yoğunlaşması

Rusya cumhurbaşkanının Japonya'ya resmî ziyaretinden sonra, siyasi temaslar aktive edilmemiş; ticaret ve ekonomik bağlar düşük seviyede kalmıştır. Japon tarafı, ilk Çeçen Savaşı'nın (1994-1996)⁶⁴ başlamasıyla karmaşık hâle gelen Rusya'daki siyasi durumun istikrara kavuşmasını beklemeye karar vermiştir. Buna karşılık Japon diplomasisinin pasifliği Moskova'da Rus reformlarına yardım etme konusunda isteksizlik olarak algılanmıştır. Genel görüşe göre Japonya bölgesel problemi yalnızca kendi şartları altında çözmekle ilgilenmekte ve demokratik Rusya ile ilişki kurmaya hazır görünmemektedir. Nitekim Japon-Rus ilişkilerinde neredeyse beş yıl süren bir durgunluk dönemi başlamıştır.⁶⁵

Temmuz 1996'da Yeltsin'in yeniden seçilmesinden sonra, görevde kalan dışişleri bakanı Yevgeniy Primakov, Kasım ayında Japonya'ya resmî ziyarette bulunma niyetini açıklamış ve 15 Kasım 1996'da Japonya Dışişleri Bakanı İkedo Yukihiko ile bir görüşme yapmıştır. Bu görüşmede Güney Kuril Adaları'nda ortak ekonomik faaliyetler konusu ele alınmıştır. Japon tarafı bu hususla ilgili Rus önerisini dikkate almaya söz vermiş; ancak bunun adaların mülkiyeti sorununu çözmeye bir gecikmeye yol açmaması gerektiğini belirtmeyi de ihmal etmemiştir.⁶⁶

1997 yılına gelindiğinde Rusya'nın Asya Pasifik politikasının temel ilkeleri oluşturulmuş ve uygulamaya başlanmıştır. Görev, bölge ülkeleriyle mümkün olduğu kadar ikili ilişkiler geliştirmek şeklinde olmuştur. Rusya'nın bütün bölgesel örgütlerin ve forumların faaliyetlerine katılımına oldukça önem verilmiştir. Böylece nispeten kısa bir sürede önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Çin ile ilişkiler radikal bir şekilde iyileştirilmiştir. 25 Nisan 1996'da Stratejik Ortaklık Bildirgesi imzalanmıştır. Hindistan ile siyasi diyalog yeniden başlamış, Rus-Hint ilişkilerinde atmosfer hızla gelişme göstermiştir. Moğolistan, Vietnam, Laos ve Kamboçya'ya ilgi gösterilmiştir. Kuzey Kore ile bazı temaslar

⁶⁴ Birinci Çeçen Savaşı Rusya ile İçkerya Çeçen Cumhuriyeti arasındaki (1994-1996) savaştır. Grozni Muharebesi başlangıç harekâtı olmuştur. Boris Yeltsin hükümeti 1996'da Çeçenlerle ateşkes ilan etmiştir. Bir yıl sonra ise barış anlaşması imzalanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Anatoliy Liven, **Çeçnyaya: Tragediya Rossiyskoy Moşi. Pervaya Çeçenskaya Voyna**, Universitet Dmitriya Pojarskogo, 2019, s. 25.

⁶⁵ A. D. Bogaturov, **Mejdunarodniye Otnoşeniya i Vneşnaya Politika Rossii**, Moskva, Aspekt Press, 2017, s. 150.

⁶⁶ A. D. Andreyev, **Rossiysko-Yaponskiye Otnoşeniya na Sovremennom Etape**, Vladivostok, Dalnauka, 1997, s. 27-28.

kurulmuştur. Aktif olarak geniş bir alanda Kore Cumhuriyeti ile ilişkiler gelişmiştir. Güneydoğu Asya Ülkeleri İş Birliği (ASEAN) ülkeleriyle ilişkiler kurulmuştur. Rusya, ASEAN ile diyaloga katılmış ve Asya-Pasifik İşbirliği forumuna üyelik başvurusunda bulunmuştur.⁶⁷

Haşimoto ilişkilerdeki iyileşmenin Asya-Pasifik bölgesindeki istikrar ve güvenliği sağlamak için gerekli olduğuna inanmıştır. Japon dışişleri bakanlığı, Japonya-ABD-Çin-Rusya dörtlüsünde zayıf noktanın Japon-Rus ilişkilerinin olduğunu öne sürmüştür. Rusya ve Japonya arasındaki zayıf ilişkiler hem ticari-ekonomik hem de güvenlik alanında göze çarpmaktadır. Bu durum ise bölgede istikrarın sağlanmasını ve sağlam bir güvenlik yapısının oluşmasını engellemiştir. Bu nedenle ilişkileri geliştirmek için yeni yöntemlere başvurulmuştur.⁶⁸

Cumhurbaşkanı Yeltsin ile Başbakan Haşimoto arasındaki ilk toplantı ABD'nin Denver kentinde 20-22 Haziran 1997 tarihlerinde G-7 zirvesinde yapılmıştır. Bu toplantıda Haşimoto, toprak sınırlama sorunu da dâhil olmak üzere tüm sorunları tartışmayı teklif etmiştir. Bu amaçla Japon başbakanı, Yeltsin'i Uzak Doğu'da ikili bir gayriresmî toplantıya davet etmiştir. Buna ek olarak Haşimoto Rusya'ya ekonomik yardımda bulunmaya söz vermiştir.⁶⁹

Rus tarafı bir süre temkinli bir duruş sergilemiştir. Bununla birlikte Haşimoto Rus-Japon ilişkilerinde kendi algısını açıklamıştır. Haşimoto'nun Rusya'ya yönelik daha aktif politikası Japon niyetlerinin ciddiyetini göstermiştir. ABD, Çin, Japonya ve Rusya'yı birbirine bağlayan ilişkiler Asya-Pasifik bölgesine barış ve istikrar sağlamıştır. Lakin bu ülkeler arasında en geride kalanı Japon-Rus ilişkileri olmuştur.⁷⁰

24 Temmuz 1997 tarihinde Haşimoto, Japonya Ekonomi Derneği'nde yaptığı konuşmada Japonya'nın Rusya'ya yönelik izlediği politikanın kilit unsurlarını açıklamıştır. Bunlardan ilki Avrasya ve İpekyolu diplomasisinin desteklenmesi olmuştur. Haşimoto, Rusya'nın Atlantik'ten görünen Avrasya diplomasisini geliştirdiğini kabul etmiş; bu yüzden Japonya'nın Pasifik'ten görünen Avrasya diplomasisini takip etmeye niyetli olduğunu,

⁶⁷ Bogaturov, **a.g.e.**, s. 198.

⁶⁸ Kimura, **a.g.e.**, s. 257.

⁶⁹ "Address by Prime Minister Ryutaro Hashimoto to the Japan Association of Corporate Executives", 24 July 1997, (Çevrimiçi) <http://japan.kantei.go.jp/0731douyukai.html>, Erişim Tarihi: 11 Kasım 2017.

⁷⁰ Joseph P. Ferguson, **Japanese–Russian Relations, 1907–2007**, N.Y., Routledge, 2008, s. 55-56.

böylece Rusya'nın diplomasisine ayak uydurmuş olunacağını söylemiştir. Haşimoto ikinci olarak Rus-Japon ilişkilerinin güven, karşılıklı yarar ve uzun vadeli bir bakış açısı olmak üzere üç yol gösterici ilke ile yönetilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Güven ilkesi; karmaşık sorunlar da dâhil, karşı tarafta pozitif bir atmosfer yaratarak açık ve doğrudan müzakereye olanak tanımaktaydı. Karşılıklı yarar ilkesi; tek taraflı bir fayda elde etmek için hiçbir girişimde bulunulmayacağını ima etmekteydi. Uzun vadeli bakış açısı ilkesi; iki tarafın ilişkilerini geliştirmek için sağlam bir temel oluşturma ihtiyacını ortaya koymaktaydı. Haşimoto üçüncü olarak Rus-Japon ilişkilerini güçlendirmek için tasarlanmış somut öneriler sunmuştur. Bu önerileri Rusya'nın Sibirya ve uzak doğusundaki enerji geliştirme projelerinde iş birliği ve Japon hükûmetince genç Ruslar için eğitim verilmesi şeklinde olmuştur.⁷¹

Haşimoto konuşmasında Japon diplomasisinin Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra uluslararası ilişkiler sistemini değiştirme şartlarında yeni bir politika oluşturması gerektiğini vurgulamıştır. Haşimoto tarafından önerilen yeni yaklaşım "Avrasya diplomasisi" adını almıştır. Haşimoto'nun Rusya ile ilişkileri geliştirmeye yönelik yeni yaklaşımı Rus yönetimi tarafından da olumlu karşılanmıştır.⁷²

1.4. Moskova Deklarasyonu (1998)

Rusya ve Japonya ilişkilerinin yeni aşamasına Yeltsin ve Haşimoto'nun 1997'de Krasnoyarsk'ta ve 1998'de Kanava'da yaptıkları gayriresmî toplantılarından sonra karar verilmiştir. "Kravatsız Toplantı" olarak adlandırılan ilk Japon-Rus gayriresmî zirve görüşmesi 1-2 Kasım 1997 tarihinde en yüksek seviyede Krasnoyarsk'ta yapılmıştır. Bu görüşmede çok sayıda önemli anlaşmalara varılmıştır.⁷³ Öncelikle "Yeltsin-Haşimoto Planı" olarak adlandırılan Japon-Rus ekonomik kalkınması için aşağıdaki yedi alanda kapsamlı bir plan öne sürülmüştür:

1) Yatırım iş birliği girişimi

⁷¹ Kimura, a.g.e., s. 257-258; Togo, a.g.e., s. 254.

⁷²"Vıstupleniye Premyer-Ministra Yaponii R. Khasimoto v Obschestve Ekonomicheskikh Yedinomyshlennikov", **Keydzay Doyukay**, 24 Haziran, 1997, (Çevrimiçi) <http://japantoday.ru/yaponiya-o-sebe-i-mire/vystuplenie-premer-ministra-yaponii-r.-hasimoto-v-obschestve-ekonomicheskikh-edinomyshlennikov-keydzay-doyukay-24-iyulya-1997-goda.html>, Erişim Tarihi: 26 Ekim 2018.

⁷³ Grişachyov, a.g.e., s. 156.

- 2) Rusya'nın küresel ekonomiye katılımı
- 3) Reform yardımlarının genişletilmesi
- 4) Rus yönetici ve memur eğitim programları için iş birliği yapılması
- 5) Enerji diyalogunun güçlendirilmesi
- 6) Nükleer enerjinin barışçıl kullanımı
- 7) Uzay araştırmalarında iş birliği

Bu yeni durumla karşı karşıya kalan Japon hükûmeti önemli girişimlerde bulunmuştur. Japonya, Rus tarafına reformları teşvik etmek için 1,5 milyar dolarlık bir kredi sağlama isteğini dile getirmiş ve Rusya'nın Asya Pasifik Ekonomik İş Birliği'ne (APEC)⁷⁴ katılımını destekleme kararını açıklamıştır. Aslında Tokyo daha önce Rusya'nın APEC'e katılımını engellemiştir. Haşimoto'nun Rusya'nın APEC'e katılımını destekleme kararı ise Asya diplomasisinin bölgedeki dört büyük oyuncu (Japonya, ABD, Çin ve Rusya) tarafından yürütüldüğü fikrine dayanmıştır.⁷⁵ Buna mukabil Yeltsin, 2000 yılında Tokyo Deklarasyonu'na dayanarak bir barış anlaşması yapmak için her türlü çabanın sarf edilmesi gerektiğini kabul etmiştir. Yeltsin'in önerisi sadece toplantıya katılan Japonlar için değil, aynı zamanda Krasnoyarsk toplantısını hazırlayan Rus temsilcileri için de beklenmedik olmuştur. Bu öneri belirli tarihsel şartlarda bir barış anlaşması imzalama olasılığını ciddi olarak düşünmek için bir girişim olarak yorumlanabilir. Ancak taraflara bir barış anlaşması imzalama yükümlülüğü getirmemiştir. Liderler, barış anlaşmasının belirtilen süre sonunda sonuçlandırılmaması hâlinde tarafların çabalarının boşa gitmeyeceğini, her iki tarafın da

⁷⁴ APEC, 1989'da Avustralya'da yapılan toplantılar sonucu kurulmuştur. Ancak Singapur'da konuşlu sekreteryasına ve idari yapılanmasına 1992'de kavuşan örgüt kendini Asya Pasifik havzasında ekonomik gelişme, ticaret ve yatırımların en öncelikli destekleyicisi olarak tanımlamaktadır. APEC üyeleri şunlardır: 1989'da kurucu üyeler ABD, Avustralya, Brunei, Endonezya, Filipinler, Güney Kore, Japonya, Kanada, Malezya, Singapur, Tayland, Yeni Zelanda; 1991'de üye olanlar Çin Halk Cumhuriyeti, Hong Kong-Çin, Tayvan; 1993'te üye olanlar Meksika, Papua Yeni Gine; 1994'te üye olanlar Şili; 1998'de üye olanlar Peru, Rusya Federasyonu, Vietnam. APEC üye ülkeler arasında ekonomik ve teknolojik iş birliğini geliştirmek amacıyla ticaret ve yatırım özgürlüğü ve desteklenmesi konularında geniş çalışmalarda bulunmaktadır. APEC yeni ortaya çıkan önemli ekonomik sorunlara kendini süratle adapte eden dinamik bir forumdur. Bu sorun alanları elektronik ticaretin desteklenmesi, terorizm ve bulaşıcı hastalıklarla mücadeledir. Ik Joong Youn ve Seongkyu Lee, "Studies of Energy Conflicts between Russia and EU", **National Strategy (in Korean)**, 15(3), 2009, s. 115.

⁷⁵ Togo, **a.g.e.**, s. 254.

sorunun çözümünü bulmayı deneyeceklerini, en önemlisi ikili ilişkilerin gelişmesinde önemli ilerlemeler kaydedeceklerini belirtmişlerdir.⁷⁶

İkinci Japon-Rus geyriresmî toplantısı 18-19 Nisan 1998 tarihleri arasında Kanava’da yapılmıştır. Başbakan Haşimoto, Rus-Japon sınırının belirlenmesi problemini çözmek için yeni bir öneride bulunmuştur. Haşimoto, İturup ve Urup adaları arasında bir sınır çizmeyi, yani İturup, Kunaşir, Şikotan ve Hamobai adalarının Japonya’ya geçmesini teklif etmiştir. Japon tarafı bir imtiyaz olarak da geçişten önce Rusya’nın bu adalar üzerindeki idari kontrolünün yasallığını tanımayı önermiştir. Aslında bu durum belirtilen dört adadaki Japon egemenliğinin yeniden tanınması anlamına gelmekteydi.⁷⁷

Mamafih bu Rusya’nın çıkarlarına uygun olmadığından Yeltsin, 1998 sonbaharında Moskova’da yapılması planlanan bir sonraki zirveye kadar beklemeyi tercih etmiştir. Ancak Temmuz 1998 seçimlerinde Japon parlamentosunun üst meclisindeki iktidardaki LDP’nin yenilgisi nedeniyle Başbakan Haşimoto istifa etmiştir. Onun yerine geçen Başbakan Keidzo Obuçi, genel olarak Haşimoto’nun Rusya ile ilişkilerini geliştirmeye yönelik gidişatının sürdürülmesini desteklemiştir. Moskova’da Kasım 1998’de Başbakan Obuçi ile yapılan görüşmelerde Yeltsin karşılıklı bir uzlaşma önermiştir. Özellikle 2000 yılına kadar Barış, Dostluk ve İş Birliği Anlaşması’nı koordine etmek ve imzalamak düşünülmüş ve taraflar sınır sorununu çözmek için karşılıklı olarak kabul edilebilir bir formül aramaya devam edeceklerini belirtmişlerdir. Aslında bu ilki barış, dostluk ve iş birliği, ikincisi sınır anlaşması olmak üzere iki anlaşma imzalamak anlamına gelmiştir.⁷⁸

Moskova’nın önerisi bir barış anlaşması yapılması sorununu bir kenara bırakmak değil, bu sorunun adım adım çözümünü aramaktı. Barış, dostluk ve iş birliği anlaşmasında tarafların toprak meselesini çözme niyetlerini ortaya koymak ve başka bir anlaşmada sınır çizgisini net bir şekilde belirlemek amaçlanmıştır. Rus teklifinin uygulanması ise sadece bu meseleyi ertelemek anlamına gelmeyecek, aksine bir barış anlaşması müzakereleri için durumu iyileştirecekti. Dahası Rus tarafı Japon tarafıyla birlikte dört adadaki ortak

⁷⁶ Kimura, a.g.e., s. 259.

⁷⁷“Yujniye Kurılı. Istoriya voprosa”, **Gosudarstvenniye Dokumenti**, 1992-2009, (Çevrimiçi) https://runivers.ru/doc/d2.php?SECTION_ID=6770&CENTER_ELEMENT_ID=147044&PORTAL_ID=7149, Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2017.

⁷⁸ Togo, a.g.e., s. 255.

ekonomik ve diğ er faaliyetler için yasal ve diğ er koşulları sağlamak için özel bir yasal rejim geliştirerek olağanüstü bir adım atmıştır.⁷⁹

13 Kasım 1998’de imzalanan Moskova Deklarasyonu ile taraflar güven, karşılıklı yarar, uzun vadeli beklentiler ve yakın ekonomik iş birliği prensipleri temelinde uzun vadeli yapıcı ortaklık ile ikili ilişkiler kurmaya karar vermişlerdir. Deklarasyonda gerek Asya-Pasifik bölgesinde gerekse bir bütün olarak dünyada barış ve istikrarın sağlanması, uluslararası alanda iş birliği, küresel sorunların çözümlenmesinde iş birliğinin yoğunlaştırılması ve güven oluşturularak ikili ilişkilerin geliştirilmesinde tarafların kararlı oldukları vurgulanmıştır.⁸⁰

1.5. Japonya ve Rusya Arasındaki İş Birliği

Ticaret ve ekonomik ilişkiler alanında alınan önlemlere rağmen, 1990’larda ticaret cirosunda ciddi bir artış ve Rus ekonomisindeki Japon yatırımının büyümesi sağlanamamıştır. Mesele yalnızca bölgesel bir sorun biçimindeki politik kısıtlamaların mevcudiyetinde değil, aynı zamanda Japon tarafının görüşüne göre Rus pazarında iş yapmak için uygun, güvenilir koşulların yokluğundan da kaynaklanmaktaydı. Bununla birlikte bu dönemde ticari ve ekonomik alanda iki ülkenin daha dinamik ve geniş etkileşimi için koşullar ve temeller adım adım oluşturulmuştur.⁸¹

1.5.1. Enerji Projeleri

Japonya ve Rusya arasında enerji sektöründe başarılı bir şekilde uygulanmış birkaç tane ortak proje bulunmaktadır. Bunlar arasında Sakhalin-I ve Sakhalin-II yer almaktadır.⁸²

⁷⁹ Grişachyov, **a.g.e.**, s. 248.

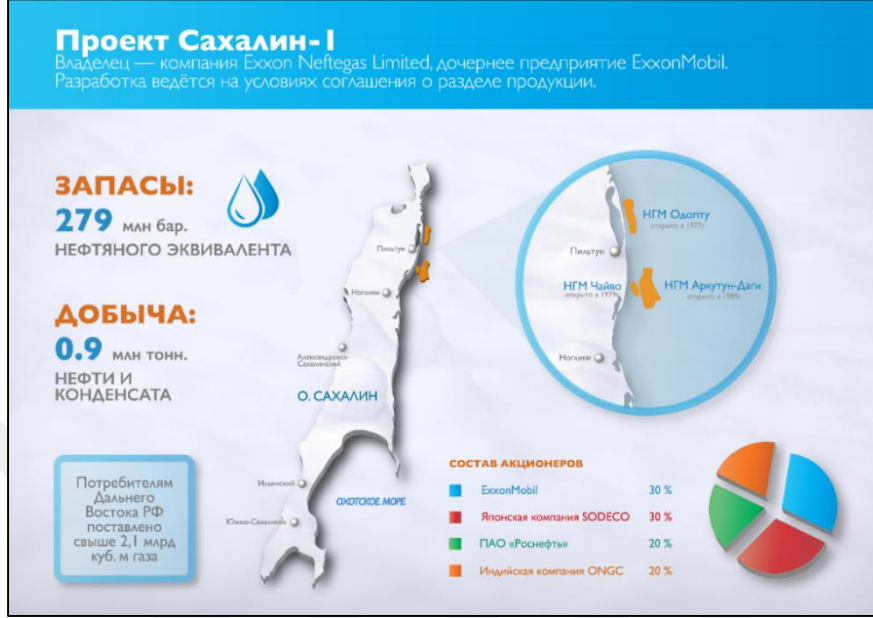
⁸⁰“Yapono-Rossiyskiye otnoşeniya” **Posolstvo Yaponii v Rossii**, (Çevrimiçi) https://www.ru.embjapan.go.jp/itpr_ru/relationship.html, Erişim Tarihi: 20 Kasım 2017.

⁸¹ Yakov Zinberg, “The Moscow Declaration, the Year 2000 and Russo-Japanese Deadlock over the “Four Islands” Dispute, **IBRU Boundary and Security Bulletin**, Winter 1998-1999, s. 86-95.

⁸² E. V. Molodyakova, **Rossiya i Yaponiya v Novom Tışyaçetii**, Moskva, AİRO-XX, 2004, s. 270.

1.5.1.1. Sakhalin-I [DeKastri Petrol İhraç Terminali]

Şekil 1.1. Sakhalin-I, Proje Sakhalin-I,

Kaynak: Neftyanka, 2016, (Çevrimiçi) <http://neftianka.ru/sakhalin-1-2/>, Erişim Tarihi: 15 Temmuz 2019.

Sakhalin-I, Sakhalin Adası'nın kıta sahanlığındaki açık deniz petrol-gaz geliştirme projelerinden biridir. Proje, Rusya Federasyonu hükûmeti ve yerel Sakhalin hükûmeti arasında yapılan 1995 yılı üretim-paylaşım anlaşması ile ilerlemiştir. Proje işletmecisi Exxon Neftegas Limited'dir. Exxon'ın mevcut hissedarları (%30 ABD), Sakhalin Petrol ve Gaz Geliştirme Şirketi veya SODECO (%30 Japonya), ONGC Videsh Ltd. (%20 Hindistan), Sakhalinmorneftegas-Raf (% 11,5 Rusya) ve RN-Astra'dır (%8,5 Rusya).⁸³

İki Rus hissedar Rusya'daki en büyük devlet petrol şirketi olan Rosneft'in üyesidir. Rusya Federasyonu'nun siyasi süreci üzerindeki etkisini artırdıklarından projedeki kilit paydaş olmuşlardır. Japonya'nın hissedarı SODECO ise bir kamu-özel ortak girişimdir. Resmî olarak payının %50'si devlete, özellikle Japonya Ekonomi, Ticaret ve Sanayi Bakanlığı'na (METI) aittir. Geri kalan %50 paya sahip beş şirket JAPEX, Itochu, Marubeni,

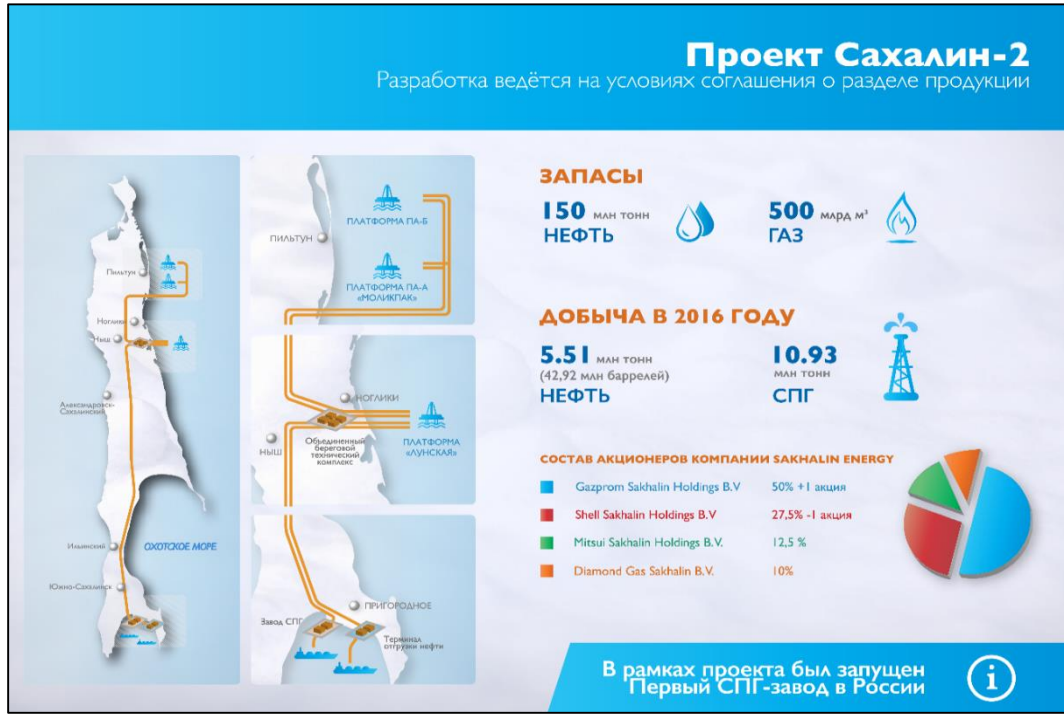
⁸³ "Общая информация", **Rosneft**, (Çevrimiçi)

https://sahalin1.rosneft.ru/about/Glance/OperationalStructure/Dobicha_i_razrabotka/Dalnij_Vostok/sahalin1/, Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2019.

INPEX ve Itochu Oil Exploration'dur. JAPEX ve INPEX en büyük hissedarı METI olan devlete ait işletmelerdir.⁸⁴

1.5.1.2. Sakhalin-II [Sahil İşleme Tesisi (OPF)]

Şekil 1.2. Sakhalin-II, Proje Sakhalin-II

Kaynak: Neftyanika, 2016, (Çevrimiçi), <http://neftianka.ru/sakhalin-2/> Erişim Tarihi: 15 Temmuz 2019.

Sakhalin-II projesine ilişkin müzakereler 1988 yılında başlamıştır. Haziran 1994'te bu projeyi geliştirmek için Rusya hükûmeti ile Sakhalin Enerji arasında Üretim Paylaşımı Sözleşmesi imzalanmıştır. Sakhalin-II Projesi, Amerikan ve Japon şirketleri tarafından oluşturulan bir konsorsiyum ile Rusya hükûmeti arasında imzalanan ürün paylaşım sözleşmesi kapsamında 1996 yılında geliştirilmiştir. Sakhalin II Projesi, Ohotsk Denizi'ndeki Sakhalin Adası'nın kuzeydoğu bölgesinde olan Piltun-Astokhskoye petrol sahası ve Lunskoye doğal gaz sahası olmak üzere iki ana açık deniz sahasının yıl boyu üretim yapması için petrol ve doğal gaz sahası geliştirme projesidir. Projenin sahibi Sakhalin Energy Investment Company Ltd. şirkettir; ortakları Gazprom Sakhalin Holdings (%50+ 1

⁸⁴ "O proekte", Ekson NeftGaz Limited, 2 Mayıs 2019, (Çevrimiçi) <https://www.sakhalin-1.com/ru-RU/Company/Who-we-are/About-the-project#технологии>, Erişim Tarihi: 2 Kasım 2019.

hisse), Shell Sakhalin Holdings (%27,5-1 hisse), Mitsui Sakhalin Holdings (%12,5), Diamond Gas Sakhalin (%10).⁸⁵

1.5.2. Ekonomik ve Ticari İlişkiler

20. Yüzyılın başından beri Mitsui;⁸⁶ tekstil, ağaç işleme ve gıda işletmelerine, enerji santrallerine ve tersanelere ciddi yatırımlar yapmış ve gerekli nakliye hizmetlerini sağlamıştır. Mitsui'nin Rusya ile iş ilişkileri 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır. 1950'lerin sonunda şirket Sovyetler Birliği'ndeki faaliyetlerine başlayan ve dış ticaret birlikleri ile güçlü bağlar kurmaya başlayan ilk şirketlerden biri olmuştur. 1964'te bir azotlu gübre fabrikasının inşası için sözleşme imzalamış ve bir süre sonra SSCB'ye 32 amonyum santrali ve 5 petrokimya kompleksi tedarik etmiş; 1975'te yen ve dolar olarak büyük krediler vermiştir.⁸⁷

Bugün şirket, Gazprom ile başarılı bir şekilde iş birliği yapmaktadır. İş birliği Gazprom'a yol yapım ekipmanlarının (buldozerler, ekskavatörler ve boru döşeyicileri) tedarikini sağlayan 100 milyon dolardan fazla büyük bir sözleşme ile başlamıştır. Gazprom ile iş birliği deneyimi oldukça başarılı olmuş ve gelişmeye devam etmiştir. Astrakhan petrol ve gaz sahasını geliştirmek için 2 eşsiz derin sondaj kulesi kurulmuştur. Mitsui, Gazprom ile birlikteliğe ek olarak "Gazkomplektimpeks" ile de çok yakın bir iş birliği yapmıştır.⁸⁸

Öte yandan Rusya'nın zengin doğal kaynakları en önemli rekabet avantajlarından biridir. Ülkede başta enerji olmak üzere, çok çeşitli mineral ham madde birikintileri bulunmaktadır. Rusya'nın dünya üretimindeki payı doğal gazın % 27'sini, kömürün %18'ini, petrolün %9'unu, nikelin %21'ini ve elmasların yine %21'ini oluşturmaktadır.⁸⁹ Japon ekonomisi ise ham madde ithalatına bağımlıdır. Ülke ihtiyacı olan pamuk, yün ve

⁸⁵ "Sakhalin 2", *Neftyanika*, 26 Aralık 2017, (Çevrimiçi) <http://neftianka.ru/sakhalin-2/>, Erişim Tarihi: 1 Ekim 2019.

⁸⁶ 1990'ların sonlarında Mitsui, Türkiye'ye Rus gazı tedarik etmesi gereken "Mavi Akım" uluslararası gaz boru hattının inşası için malzeme tedarikine yönelik bir ihale kazanmıştır. Karadeniz'in dibine döşemek için tasarlan ve Japonya'daki gelişmiş dikişsiz teknoloji ile üretilen korozyona dayanıklı kalın duvarlı borular Mitsui tarafından tedarik edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Takamichi Mito, **Japanese Energy Security and Changing Global Energy Markets**, The Center for International Economy, Rice University, 2000, s. 10.

⁸⁷ M. İ. Krupyanko, **Sovetsko-Yapojjiya Ekonomičeskiye Otnoşeniya**, Moskva, Nauka, 1982, s. 28.

⁸⁸ "Mnogoprofilnoe sotrudničestvo", **Mitsui & Co. Moscow LLC**, 1 Haziran 2010, (Çevrimiçi) https://www.mitsui.com/ru/ru/company/publication/1214637_8434.html, Erişim Tarihi: 10 Ekim 2019.

⁸⁹ Yu. F. Simionov, **Mirovaya Ekonomika i Mejdunarodnyye Otnoşeniya**, Feniks, Moskva, 2016, s. 67-68.

boksitin %100'ünü, bakır cevherinin %99,9'unu, petrolün %99,8'ini, demir cevherinin %99,7'sini, kömürün %81,8'ini ithal etmek zorunda kalmaktadır.⁹⁰

Japonya ile Rusya arasındaki ticari ve ekonomik ilişkiler 6 Aralık 1957'de Sovyetler Birliği ile yapılan Ticaret Anlaşması'nın yanı sıra, Rusya'nın Japonya'daki ticari temsilciliğinin yasal statüsünü belirleyen bu anlaşmanın ekleri tarafından düzenlenmekte ve sözleşme otomatik olarak yenilenmektedir. Eylül 1995'te Rusya Federasyonu Ticaret ve Sanayi Odası ile Japon Ticari Tahkim Derneği tarafından imzalanan Japon-Rus ticari tahkim anlaşması yürürlüğe girmiştir. Anlaşmanın özü taraflar arasındaki tüm anlaşmazlıkların veya çelişkilerin Japon-Rus ticari tahkim sözleşmesine uygun olarak tahkime konu olması ve kararın taraflar arasında kesin ve bağlayıcı olması gerçeğine dayanmaktadır.⁹¹

Yatırımların teşviki ve korunması iki ülke arasında sermaye ve teknoloji hareketini teşvik edeceğinden Kasım 1998'de Moskova'da Yatırımların Karşılıklı Korunması ve Teşviki Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile sermaye akışını teşvik etmek ve taraflar arasındaki ekonomik ilişkileri ve teknik iş birliğini geliştirmek amaçlanmıştır.⁹²

1.5.3. Turizmin Gelişimi

İki ülke arasında turizm alanındaki ilişkiler yavaş yavaş kurulmuştur. Vizesiz seyahat konusu 1990'dan bu yana aşamalı olarak çözümlenmektedir. Japonların Rusya'yı ziyaret etmelerinin başlıca nedeni Rusya'da defnedilen akrabalarını ziyaret etmeleridir. 1993'ten bu yana iki taraflı vize girişleri geleneksel hâle gelmiştir. 1998'de imzalanan Moskova Deklarasyonu'na göre ülkelerin liderleri Japon vatandaşlarının Kuril Adaları'na ziyaretlerini kolaylaştırmıştır.⁹³

⁹⁰ A. Gorokhov, "Rossiysko-Yaponskiye Ekonomičeskiye Otnoşeniya: Realii i Vozmojnosti", **Znakomtes-Yaponiya**, 3(1), 2016, s. 15-16.

⁹¹ D. Shcherbakov, "Investitsionnoye Sotrudnichestvo Rossii i Yaponii na Rossiyskom Dalnem Vostoke: Perspektivy Razvitiya", **Problemy Dalnego Vostoka**, 4, 2011, s. 43-44.

⁹² Gorokhov, **a.g.m.**, s. 22.

⁹³ N. P. Prostakishina, A. A. Kovaleva, **Rossiya i Yaponiya: Predposylki dlya Razvitiya Vzaimootnosheniy v Sfere Turizma**, Moskva, Molodoy ucheniy, 2006, s. 303.

İKİNCİ BÖLÜM

21. YÜZYILIN İLK ON BEŞ YILINDA

JAPONYA-RUSYA İLİŞKİLERİ

2. Vladimir Putin ve Dmitriy Medvedev Dönemlerinde Japonya-Rusya İlişkileri

2.1. Vladimir Putin Döneminde Japonya-Rusya İlişkileri (2000-2008)

31 Aralık 1999'da Cumhurbaşkanı Yeltsin emekli olduğunu ve Başbakan Vladimir Putin'in halefi olarak atandığını açıklamıştır. Putin, 26 Mart 2000 tarihinde cumhurbaşkanı seçilmiş ve 8 Mayıs'ta resmen göreve başlamıştır. Putin yönetimi Rusya'nın ekonomik durumunu düzeltmiş ve iç politikada merkezi idarenin gücünü artırmak için önlemler almıştır. Böylece içerde güçlenen Rusya dışarıda da etkin bir dış politika izleme imkânına kavuşmuştur. Yeltsin, halefi Putin'e Bosna (1992-1994)⁹⁴ ve Kosova'ya (1998-1999)⁹⁵ yapılan müdahaleler, Çeçenistan krizi (1999), AB'nin ve NATO'nun doğuya doğru genişlemesi ve Batılıların Rusya'nın "yakın çevresine" göz dikmeleri gibi sorunları miras bırakmıştır. Putin ise ekonomik, idari ve siyasi sorunların üstesinden gelmek için yeni projeler geliştirmiştir. Rusya'yı uluslararası arenada bölgesel süper güç ve enerji gücü hâline getirmeye çalışan Putin yönetimi, Rusya'nın "yakın çevre", Balkanlar, Uzak Doğu ve diğer bölgelere yönelik politikasını yeniden belirlemiştir. "Yeni Batıcılık", "Aşırı Avrasyacılık" ve "Rus Milliyetçiliği" gibi akımlardan farklı bir çizgi takip eden Putin yönetiminin dış politikası için "İlimli veya Pragmatist Avrasyacılık", "Demokratik Devletçilik" ve "Uzlaştırıcı Jeopolitik Akım" gibi tanımlamalar yapılmıştır. Rusya'nın bir dünya gücü olmaktan çok bir Avrasya gücü olduğu imajı verilmiştir.⁹⁶

Putin'in yönetimi ilk 12 ay, 5 Nisan 2000 tarihinde LDP başkanı seçilen Yoşiro Mori'nin başkanlık dönemiyle eşleşmiştir. Mori, Nisan 2001 yılında istifa ederek yönetimi

⁹⁴ Bosna-Hersek'te (1992-1995) vuku bulan bu savaş sırasında 100.000-110.000 kişi hayatını kaybetmiş, 2 milyon kadar insan da yerini yurdunu terk etmek zorunda kalmıştır.

⁹⁵ Kosova Savaşı (1998-1999) Yugoslavya ordusunun, bağımsızlık isteyen Kosova Kurtuluş Ordusu'na ve bu örgüt yanında yer alan milis güçlerine karşı yürüttüğü operasyon ve buna karşı NATO'nun başlattığı müdahaledir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: P. N. Sergeyev, **Balkan 1991-2000 VVS NATO protiv yugoslavii**, Moskva, ARS, 2000, s. 10-11.

⁹⁶ Vügar İmanov, **Avrasyacılık: Rusya'nın Kimlik Arayışı**, İstanbul, Küre Yayınları, 2008, s. 275-276.

Juniçiro Koizumi'ye devretmiştir. Nitekim Mori'nin seçimi şeffaf bir demokratik sürecin sonucu gerçekleşmiş gibi görünmemiştir. Başbakan Keizo Obuchi, 1 Nisan'da kalp krizi geçirdikten sonra LDP Genel Müdürü Hiromu Nonaka (genel sekreter) da dâhil olmak üzere beş LDP yöneticisi kapalı kapılar ardında bir toplantı yapmış ve Mori'yi Obuçi'nin halefi olarak seçmiştir. Bu yönetimin antidemokratik seçimi Rusya politikasına da gölge düşürmüştür.⁹⁷

Japonya hükûmetinin başkanı Mori, ilk yurt dışı ziyaretini Rusya'ya yapmış ve Putin ile yapıcı bir diyaloga devam etme arzusunu vurgulamıştır. 29 Nisan 2000 tarihinde Petersburg'da gerçekleşen gayriresmî toplantı sırasında devlet başkanlarının tanışlığı gerçekleşmiştir.⁹⁸

Kuril Adaları ve Tokyo-Washington ilişkilerinin “özel” niteliği dolayısıyla Moskova-Tokyo ilişkilerinde kapsamlı bir ilerleme sağlanamamıştır. Bununla birlikte Putin yönetiminin Asya politikası şu stratejilerden oluşmaktadır: Çin ve Hindistan ile stratejik iş birliğini geliştirmek, Japonya ile siyasi ve ekonomik ilişkileri artırmak, Rusya-Çin-Hindistan üçgeni çerçevesinde Asya'da yeni bir denge kurmak.⁹⁹

21-23 Temmuz 2000 tarihinde Okinawa'da G-8 zirvesi yapılmıştır. Zirve kapsamında Cumhurbaşkanı Putin ile Başbakan Mori arasında ikili görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda, Rusya cumhurbaşkanının Eylül 2000'de Japonya'ya resmî ziyaret tarihi belirlenmiştir. Putin'in Japonya'ya ilk resmî ziyareti 3-5 Eylül 2000 tarihinde olmuştur. Putin Japonya'da bulunduğu bölgesel sorunu çözmek için barış anlaşmasının imzalanmasına çok az ilgi göstermiştir. Nitekim 2000 yılına kadar Yeltsin de Haşimoto planına uygun olarak barış anlaşması yapması için herhangi bir yasal zorunluluğu olmadığını kabul etmiştir.¹⁰⁰

Japonya başbakanı ile yapılan görüşmelerde, Rusya-Japonya iş birliğinin çok çeşitli konularına değinilmiş ve “Rusya Federasyonu ve Japonya Başbakanı'nın Barış Anlaşması Hakkında Bildirgesi” imzalanmıştır. Açıklamada tarafların Krasnoyarsk Anlaşması'nın uygulanması konusundaki çalışmalarının olumlu bir değerlendirmesi yapılmış ve

⁹⁷ Kimura, a.g.e., s. 264.

⁹⁸ **Yaponiya v Vostochnoy Azii: Vnutrenneye i Vneshneye İzmereniya**, Moskva, Sbornik Stately, Institut Mezhdunarodikh İssledovaniy, 2009, s. 94.

⁹⁹“Poslaniye Federalnomu Sobraniyu Rossiyskoy Federatsii”, **Prezident Rossii**, 8 Temmuz 2000, (Çevrimiçi) <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21480>, Erişim Tarihi: 20 Kasım 2016.

¹⁰⁰ Kimura, a.g.e., s. 265.

uygulamaya yönelik çabaların sürdürülmesi yönündeki karşılıklı niyetin altı çizilmiştir. Buna ek olarak taraflar şimdiye kadar varılan anlaşmalara dayanarak müzakereleri sürdürmeye ve İturup, Kunaşir, Şikotan ve Habomai adalarının mülkiyetine ilişkin sorunu çözerek bir barış anlaşması imzalamaya karar vermişlerdir.¹⁰¹

Güney Kuril Adaları'nın aidiyeti meselesinin ortak beyannamede tartışma konusu hâline gelmesine rağmen, 4 Eylül'de Japonya başbakanı ile yaptığı görüşmede Putin, Sovyetler Birliği'nin 1956'da yaptığı ortak beyanname temelinde toprak meselesini tartışmaya geri dönmeyi önermiştir. Putin'in önerisi Japonya tarafından olumlu karşılanmış ve Japonya basını, Putin'in "beyannamenin geçerliliğini ve bunu devam eden müzakereler için yasal bir temel olarak kullanma olasılığını tanıyan ilk Rus lideri olduğunu" kaydetmiştir. Japon tarafı, yeni Rus cumhurbaşkanının bölgesel meseleyi çözerek ilişkilerin normalleşmesiyle ilgilendiğine inanmıştır. Ancak Rus tarafı sadece Habomai ve Shikotan adalarının tartışılabilirliğini savunmuş ve ortak deklarasyonda sözü edilen iki adayı Japonya'ya iade etme isteği Japon tarafının haklılığının tanınmasına değil, Sovyetler Birliği'nin iyi niyetine ve Japonya ile dostane ilişkiler kurma arzusuna dayandırılmıştır.¹⁰²

İkili ilişkilerin kurulmasında en aktif olanı iktidardaki LDP ve hükûmette uzun yıllar önemli konumlarda bulunan Japon parlamentosu milletvekili Suzuki Muneo olmuştur. Suzuki'nin planı Rusya'yı bölgesel sorunla ilgili aşamalı olarak tartışmaya teşvik etmek ve 1956 yılının Ortak Beyannamesi temelinde Habomai ve Shikotan adalarını "geri döndürerek" barış anlaşması yapılmasını sağlamak olmuştur.¹⁰³

2.1.1. İrkutsk Bildirisi

16 Kasım 2000 tarihinde Brunei'de gerçekleştirilen APEC zirvesi vesilesiyle Yoshiro Mori ile V. Putin için İrkutsk'ta gayriresmî bir toplantı düzenlemeye karar verilmiştir. Toplantının Şubat ayı sonunda yapılması planlansa da Rusya tarafı toplantının 25 Mart'a ertelenmesini istemiştir. Görüşmenin ertelenmesi ise iki ülke arasında toprak konusundaki görüşlerinin farklı olduğunu göstermiştir. 16 Ocak 2001'de Moskova'da dışişleri bakanları İ.S. İvanov ve Kono Yohey arasında görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde Kono defalarca müzakerelerin konusunun dört ada olduğunu ve Japonya

¹⁰¹ Lukin, **a.g.e.**, s. 95.

¹⁰² D. V. Streltsov, **Territorialnyy Vopros v Afriko-Aziatskom Mire**, Moskva, Vestnik, 2013, s. 41-63.

¹⁰³ Grişachyov, **a.g.e.**, s. 253.

tarafının sadece Habomai ve Shikotan adalarının iadesine bağılı bir barış anlaşmasını kabul etmeyeceğini vurgulamıştır. Rusya tarafı ise bu husustaki görüşünü değıştirmemiştir.¹⁰⁴

25 Mart 2001'de Rusya ve Japonya liderlerinin altıncı toplantısı İrkutsk'ta gerçekleşmiş ve Rusya-Japonya ilişkilerinin şu üç alanda gelişeceği ifade edilmiştir:

- 1) Uluslararası alanda stratejik iş birliği
- 2) Ticari, ekonomik, bilimsel ve teknik alanlarda iş birliği
- 3) Barış anlaşması müzakereleri

Müzakerelerde 1956 tarihli Sovyetler Birliği ve Japonya Ortak Beyannamesi onaylanmış ve müzakereler İrkutsk Bildirisi'nin imzalanması ile sonuçlanmıştır. İki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin yeniden kurulması sonrasında barış anlaşmasının sonuçlanması için yeni bir müzakere sürecine başlanmıştır. Buna ek olarak taraflar İturup, Kunashir, Shikotan ve Habomai adalarının mülkiyeti konusunu çözerek bir barış anlaşmasının sonuçlandırılmasına ve böylece 1993 tarihli Tokyo Deklarasyonu'na dayanan ikili ilişkilerin tamamen normale dönmesi yönünde görüşmeleri hızlandırmaya karar vermişlerdir.¹⁰⁵

Görüşmelerin sonuçlarına ilişkin bir basın toplantısında Putin, 1956 Bildirgesi'nin önemli olduğunu, ancak ilişkilerin gelişmesinin altında yatan tek belge olmadığını ve beyannamenin Shikotan ve Habomai adaları ile ilgili olan 9. maddesine ilişkin iki devletin uzmanlarının ek çalışmalarına ihtiyacı olduğunu söylemiştir.¹⁰⁶

İrkutsk Bildirisi'nde taraflar Krasnoyarsk'ta varılan anlaşmaların uygulanmasına yönelik çalışmaları takdirle karşılarsa da barış anlaşmanın imzalanması gerçekleşmemiştir. Kısa bir süre sonra Başbakan Mori istifa etmiş ve en önde gelen Japon politikacılardan biri olan Junichiro Koizumi'nin başbakanlığının oldukça uzun bir dönemi başlamıştır.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Lukin, **a.g.e.**, s. 98.

¹⁰⁵ "İrkutskoye Zayavleniye Prezidenta Rossiyskoy Federatsii i Premyer-Ministra Yaponii o Dalneyshem Prodolzhenii Peregovorov po Probleme Mirnogo Dogovora", **Elektronnyy Fond Pravovoy i Normotivno-Tekhiçeskoy Dokumentatsii**, 2001, (Çevrimiçi) <http://docs.cntd.ru/document/901790996>, Erişim Tarihi: 20 Kasım 2018.

¹⁰⁶ "Zayavleniye dlya Pressı i Otveti na Voprosı na Sovmestnoy Press-Konferentsii s Premyer-Ministrom Yaponii Yosiro Mori", **Prezident Rossii**, 25 Mart 2001, (Çevrimiçi) <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21212>, Erişim Tarihi: 2 Nisan 2016.

¹⁰⁷ Kimura, **a.g.e.**, s. 271-272.

2.2. Dmitriy Medvedev Döneminde Japonya-Rusya İlişkileri (2008-2012)

2 Mart 2008'de Dmitriy Medvedev Rusya Federasyonu başkanı seçilmiş ve modernleşme kelimesi Rusya'ya Medvedev'in başkanlığıyla gelmiştir. Reformlar, sert dış siyaset, 2008 yılının krizi ve bütün yapılarda küresel değişiklikler Rusya Federasyonu'nun üçüncü cumhurbaşkanının karakteristik özellikleri olmuştur.¹⁰⁸

31 Ağustos 2008'de Medvedev, Rus dış politikasının 5 konseptini ilan etmiştir:

- 1) Uluslararası hukukun temel ilkelerinin önceliği
- 2) Tek kutuplu bir dünyanın reddi ve çok kutupluluğun inşası
- 3) Diğer ülkelerle ayrışmadan ve yüzleşmeden kaçınmak
- 4) Her yerde Rus vatandaşlarının hayatını ve saygınlığını korumak
- 5) Rusya'nın çıkarlarını "dost bölgeler"de korumak¹⁰⁹

2009 yılında Rus-Japon ilişkileri, Federasyon Konseyi Başkanı Dmitriy Mironov'un Japonya'yı ziyareti ve Rusya Cumhurbaşkanı Dimitri Medvedev'in 18 Şubat'ta doğal sıvılaştırılmış gaz üretimi için bir tesisin kurulması sırasında Japonya Başbakanı Taro Aso ile Sakhalin'de bir araya gelmesiyle başlamıştır. Kültürel bağların gelişmesine ve bazı ticari ve ekonomik başarılarla rağmen ülkeler arasındaki siyasi sorunlar ve barış anlaşması sorunu çözülememiştir.¹¹⁰

Aslında ABD'nin dünyadaki konumunun zayıflamasına bağlı olarak ortaya çıkan yeni durum, Doğu Asya'daki komşu ülkeler arasındaki ilişkilerin gelişimi üzerinde teşvik edici bir etkiye sahip olabilirdi. Dolayısıyla Japonya, bölgesel güvenlik alanında Rusya ile yakınlaşmaya yönelik stratejik bir karar alırsa, Japon-Rus ilişkilerinde ve askerî alanda niteliksel değişiklikler için umut vardır denilebilirdi. Bu iş birliği Rusya-Çin ilişkilerinde olduğu gibi ülkeler arasındaki bölgesel sorunun çözümüne de katkıda bulunabilirdi.¹¹¹ Mamafih Rusya'da kötüleşen ekonomik durumun, Japonya'nın Japon senaryosu (Güney

¹⁰⁸ "Medvedev: 10 Glavnikh Del za Çetire Goda", **Ria Novosti**, 3 Mayıs 2012, (Çevrimiçi) <https://ria.ru/20120503/639962792.html>, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2016.

¹⁰⁹ Kiril Tanayev, **Voyna i Mir Dmitriya Medvedeva**, Moskva, Alfaret, 2009, s. 35.

¹¹⁰ "Medvedev i Aso obsudili v Akvile mirny dogovor i Kurili", **Kurılı: Rossiya-Yaponiya, Materialı SMİ, Dokumentı**, 10 Temmuz 2009, (Çevrimiçi) <http://vff-s.narod.ru/sd/p2/r9c.html#64>, Erişim Tarihi: 10 Aralık 2016.

¹¹¹ D. V. Streltsov, **Territorial'ny Vopros v Afro-Aziatskom Mire**, Moskva, Aspekt-Press, 2013, s. 17.

Kuril Adaları'nın Japonya'ya iadesi) altında barış anlaşması sorununu çözmek için Rusya üzerindeki baskısını artırması yolunda bir mazeret olarak hizmet edebileceği de görmezden gelinemezdi. Olayların bu şekilde gelişmesiyle açıkça beklenen ciddi olumlu değişiklikler görülmemiştir ve Japon-Rus ilişkilerinin kötüleşmesi riski artmıştır.¹¹²

Bununla birlikte geçtiğimiz yıllarda Rusya'nın ve Japonya'nın ikili ilişkilerde önemli bir atılım gerçekleştirdikleri de belirtilebilir. Bu atılım ekonomik, yatırım, ulaşım, kültürel ve politik faaliyet alanları ile ilgilidir. İki komşu devletin ilişkilerine yönelik bir dizi karar alınmış ve anlaşma yapılmış; iş birliğini güçlendirmeyi amaçlayan görüşler dile getirilmiş ve toplantılar düzenlenmiş; kültür alışverişi ve personel değişimi gerçekleştirilmiştir. Bütün bunlar komşuların birbirlerine doğru hareket eğilimini göstermekte ve savaş zamanında bozulmuş ilişkileri telafi etmeye istekli olduklarına işaret etmektedir.¹¹³

2.2.1. Dimitriy Medvedev'in Kunaşir Adası'nı Ziyareti

Dimitri Medvedev döneminde Japonya ve Rusya arasında provokatif eylemler de olmuştur. Japonya, adalar üzerindeki hak ve taleplerini yasallaştırmak için 2009'da Japon Meclisi tarafından "Kuzey Toprakları Meselesinin Çözümü ile İlgili Özel Tedbirler Yasası"nın kabulü ve dönemin Ulaştırma Bakanının Kunaşir Adası'nı ziyareti gibi girişimlerde bulunmuştur. Öte yandan Medvedev'in imzaladığı önerge ile de 2 Eylül 1945 tarihi II. Dünya Savaşı'nın bitiş tarihi olarak belirlenmiştir. Bu tarih aynı zamanda Sovyetler Birliği'nin zafer günü ve Japonya'nın savaş mağlubu olarak teslimiyet belgesine imza attığı gün olarak gösterilmiştir. Bu değişiklik Japonya hükûmetinin tepkisini çekmiştir.¹¹⁴

Cumhurbaşkanı Medvedev'in 26-28 Eylül 2010 tarihleri arasında gerçekleşen Çin ziyareti sırasında medya, güneydeki Kuril Adaları'nı ziyaret etme niyetiyle ilgili bilgi almıştır. Bu durum Tokyo'da büyük bir öfke yaratmış; Japon tarafı aktif olarak Medvedev'i Güney Kuril Adaları'na gitmemeye çağırmıştır. Mamafin 1 Kasım 2010 tarihinde Medvedev Kunaşir'i ziyaret etmiştir. Bu sembolik ziyaret ise oldukça anlamlıydı. Zira cumhurbaşkanı, Sovyet ve Rus devletinin Kuril Adaları'nı ziyaret eden ilk lideri olmuştu ve böylece ülkenin liderliği sorunlara gerçek tavrını göstermiş oluyordu. Güney Kuril Adaları'na devlet başkanı

¹¹² V. V. Kojevnikov, *Rossiysko-Yaponskiye Otnosheniya v XXI v.: Kakimi Oni Budut?*, Moskva, Vestnik, 2005, s. 78.

¹¹³ Kojevnikov, *a.g.e.*, s. 8.

¹¹⁴ T. A. Şakleina, A. N. Panov, V. S. Bulatov, *Vneşnyaya Politika Rossii: 1991-2016 g.*, Moskva, MGIMO, 2017, s. 200-230.

tarafından yapılan ziyaret, bu topraklar üzerinde kontrolü sürdürme arzusunun göstergesinden başka bir şey değildi.¹¹⁵

Medvedev'in ziyareti sonrasında Japonya, Tokyo Büyükelçisi Mihail Beli'yi Dışişleri Bakanlığı'na çağırarak tepki göstermiş ve Moskova Büyükelçisi Masaharu Kono'yu Japonya'ya çağırmıştır. Ancak Büyükelçinin daha sonra Moskova'ya geri dönmesi, Japonya muhalif partilerinin hükûmeti Rusya karşısında zayıf davranmakla suçlamalarına neden olmuştur. Japonya hükûmeti Kono'nun Moskova'ya tekrar geri dönme nedeninin Kasım 2010'da Yokohama'da yapılacak APEC liderler zirvesi ile ilgili olduğunu söylemiş ve Adalar sorununu çözmek için yeni bir strateji oluşturulduğunu ifade etmiştir.¹¹⁶

2.2.2. Japonya'daki Felaketin Küresel ve Rus Ekonomisine Etkileri

11 Mart 2011'de 9,0 büyüklüğünde meydana gelen deprem ve ardından görülen tsunami sonucu büyük miktarda radyasyon sızıntısına yol açan nükleer kriz ile Fukushima-1 nükleer santralindeki reaktörlerin soğutma sistemi de dâhil olmak üzere, Japonya'nın kuzeydoğu bölgelerinin altyapısı tahrip olmuştur. Kazaya Çernobil felaketiyle ilişkilendirilerek maksimum (yedinci) tehlike seviyesi verilmiştir. Ekim 2011'den itibaren Japonya'da nükleer reaktörlerin %80'inden fazlası kapatılmıştır. Bu da ülkede enerji krizine neden olmuştur. Japonya Ulusal Polis Departmanı'na göre, 11 Eylül 2011 tarihi itibarıyla 15.828 ölü, 3.760 kayıp, 5.942 yaralı mevcuttur ve tahliye edilen on binlerce kişi geçici barınaklarda yaşamak mecburiyetinde kalmıştır.¹¹⁷

OECD'ye göre tsunami ve nükleer kirlenmeden etkilenen bölgeler endüstriyel üretimin %6-7'sini oluştururken, en çok etkilenen üç bölge (Iwate, Miyagi ve Fukushima) Japonya'nın GSYİH'nin %4.1'ini oluşturmaktadır. Eski Başbakan Naoto Kan, felaketin sonuçlarını II. Dünya Savaşı'ndan bu yana Japonya tarihindeki en ciddi sınav olarak nitelemiştir. Dünya Bankası tahminlerine göre felaketten kaynaklanan ekonomik zarar 235

¹¹⁵ "Vizit Dmitriya Medvedeva na Kunaşir Vızval Çrezmernuyu Reaktsiyu Tokio", **Lenta.ru**, 2 Kasım 2010, (Çevrimiçi) <https://lenta.ru/articles/2010/11/02/kurilislands/>, Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2016.

¹¹⁶ Japanese ambassador returns to Moscow, **The Japan Times NEWS**, 8 Kasım 2010, (Çevrimiçi) <https://www.japantimes.co.jp/news/2010/11/08/national/japanese-ambassador-returns-to-moscow/#.XegDHOgzbIU>, Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2018.

¹¹⁷ Becky Oskin, "Japan Earthquake & Tsunami of 2011: Facts and Information", **Live Science**, 13 Eylül 2017, (Çevrimiçi) <https://www.livescience.com/39110-japan-2011-earthquake-tsunami-facts.html>, Erişim Tarihi: 11 Şubat 2018.

milyar dolar olarak ifade edilmektedir. Japon hükûmetinin tahminlerine göre ise bu miktar yaklaşık 310 milyar dolardır.¹¹⁸

Rusya'nın EMERCOM'u mağdurlara çok büyük yardım sağlamıştır. 15 Mart-23 Mart arasında Rus uzmanlar 20 km²'den fazla bir bölgeyi incelemiş; moloz altından 112 ceset çıkarmıştır. Ayrıca 18 Mart'ta felaket nedeniyle Japonya'dan ayrılmak isteyen 66 Japon vatandaşı Rusya'ya götürülmüştür. Yardım amaçlı para bağışları da yapılmıştır.¹¹⁹

2011'de Fukuşima'da yaşanan nükleer reaktör kazasının ardından nükleer reaktörlerin kullanımı sınırlandırılmış ve oluşan enerji açığının kapatılması için Japonya'nın Rusya'dan gelecek doğal gaz ihtiyacı olmuştur. Felaketten önce Japon nükleer santralleri enerjinin %27'sini üretmekteydi (termik santraller %63'ünü, hidroelektrik santraller %8'ini, alternatif kaynaklar %2'sini); 2030 yılına gelindiğinde ise bu hacmin %50'ye çıkarılması planlanmıştı. Ancak nükleer felaketten sonra Japonya enerji politikasını tamamen revize etmiş; Ekim 2011'de 17 Japon nükleer santrali'nde (toplam kapasite 48 GW) 54 reaktörden 44'ü kapatılmış ve nükleer santraller tsunamiden korunacak şekilde inşa edilinceye kadar faaliyetleri geçici olarak durdurulmuştur. Ancak Japon toplumunda itirazların artışı nükleer santralleri yeniden işleme açma durumunu zorlaştırmıştır. Bu yüzden Japonya hükûmeti 20 yıl boyunca 14 planlı nükleer santral inşasını iptal etmiş ve yenilenebilir enerji kaynakları lehine bir seçim yapmıştır.¹²⁰

Japonya alternatif kaynaklar kullanarak enerji üretimi için net bir plana sahip olmamakla birlikte izlenebilecek üç yönlü bir plan oluşturmuştur:

- 1) Eski termik santrallerin yeniden kullanılması
- 2) Sert ekonomik siyaset (%10 enerji tasarrufu 13 nükleer santralin inşaatıyla aynı değerde)
- 3) Elektrik fiyatlarının yaklaşık %16 artırılması

¹¹⁸ Kimberly Amadeo, "Japan's 2011 Earthquake, Tsunami and Nuclear Disaster", **The Balance**, Kasım 2019, (Çevrimiçi) <https://www.thebalance.com/japan-s-2011-earthquake-tsunami-and-nuclear-disaster-3305662>, Erişim Tarihi: 30 Kasım 2019.

¹¹⁹ Tara Collins, "Great East Japan Earthquake: Economic and Trade Impact", **Trade Competitiveness & Advocacy Branch**, 2017, (Çevrimiçi) <https://dfat.gov.au/news/news/Documents/great-east-japan-earthquake-economic-and-trade-impact.pdf>, Erişim Tarihi: 19 Kasım 2019.

¹²⁰ Yelena Kukol, Tatyana Panina, "Kak Povliyayet Katastrofa v Yaponii na Razvitiye Mirovoy Ekonomiki", **Rossiskaya Gazeta** 15 Mart 2011, (Çevrimiçi) <https://rg.ru/2011/03/15/yaponiya.html>, Erişim Tarihi: 19 Kasım 2018.

Tsunami sonucu Rusya'daki Japon şirketleri de yaklaşık 10 milyar ruble değerinde zarar görmüştür. Bu zararın 5.5 milyar rublesi otomobil tedarikinin durmasıyla yaşanmıştır. En çok zarar gören diğer alanlar ise foto ve video cihazlarının tedariki olmuştur. Ayrıca Japonya'daki deprem ve Fukuşima 1 nükleer santral kazasından dolayı Japonya'daki 242 balık işleme tesislerinden Rusya'ya balık ve balık ürünlerinin tedariki yasaklanmıştır. Turist akınında da düşüşler kaydedilmiştir.¹²¹ Mevcut sözleşmeler uyarınca Rusya'dan Japonya'ya yılda yaklaşık 9 milyon ton kömür sevk edilmekteydi. Bu kömür ihracatını yapanlar SUEK, SiBuglement ve Meçel şirketleri olmuştur. Felaket dolayısıyla Japonya'ya kömür tedarikinde de zorluklar yaşanmıştır. Kömür üretim tesislerinin zarar görmesi nedeniyle Japon şirketleri TERSO, Tohoku Electric ve Joban gönderilen gemileri bile kabul etmemiştir.¹²²

Buna rağmen Rusya uzak doğusunun gelişmesi için Japonya'nın finansal ve teknolojik potansiyelinden daha fazla yararlanmayı umut etmiştir.¹²³ Japonya'nın nükleer enerjiden imtina etmesi, yakıt ve enerji kompleksinde iş birliği için yeni fırsatlar yaratmıştır. Mart ayında Rusya Başbakanı Vladimir Putin zarar gören Japonya'ya yardım amaçlı Sakhalin-II tesisinden kömür ve sıvılaştırılmış gaz tedarikinin artırılması sözü vermiştir. 2011'de Rusya Japonya'ya petrol ihracatını ikiye katlamaya, petrol ürünlerinin %28.5'e, kömürün ise %45'e kadar satışını artırmaya hazır olduğunu açıklamıştır. Ayrıca Rusya, uzak doğusunda Kovykta'da gaz ile Chayanda'da petrol ve gaz kondensat rezervlerinin gelişimine Japon şirketlerinin katılmasına ilgi göstermiştir. Gaz tedarikinde sorun yaşayan Japonya'ya Rus-Japon ortak projesi olan Sakhalin-II LNG'sinin Japon şirketlerine piyasa fiyatlarının altında satılması ise Gazprom'un diğer müşterilerinin tepkisini çekmiş ve Gazprom müşterileri ile sözleşmelerin değiştirilmesi için zorlu görüşmeler yapmak mecburiyetinde kalmıştır.¹²⁴

Japonya'da yaşanan felaket elektronik parça ve malzeme tedarikinde düzensizliklere neden olmuştur. Japonya'dan gelen malzeme kıtlığı nedeniyle General Motors, Volvo Cars, Sony Ericsson, Volkswagen, Opel, Porsche, Boeing, Nokia, Apple gibi dünyanın en büyük işletmelerinde üretim durdurulmuştur (Dünya Bankası'na göre dünyadaki yüksek teknoloji ürünlerin %36'sı (iletkenler, yüksek teknoloji ekipmanı ve güneş pilleri) Japonya'dan

¹²¹ Shinichi Umezawa, "The Great East Japan Earthquake", **The Japan Institute for Labour Policy and Training**, 3, 3 Eylül 2014, s. 8.

¹²² Colins, **a.g.m.**, s. 6.

¹²³ Umezawa, **a.g.m.**, s. 8.

¹²⁴ Colins, **a.g.m.**, s. 6.

gelmekteydi). Japon otomobil fabrikaları üretimi geçici olarak askıya almış ve Toyota dünyadaki en büyük otomobil üreticisi unvanını kaybetmiş, Japonya'nın Honda fabrikaları ise yarı kapasitede çalışmıştır.¹²⁵

Keza felaket sonrası dünyada petrol fiyatları düşmüştür. Fukuşima-1 Nükleer Santrali'ndeki kaza nükleer enerjinin küresel pazarını önemli ölçüde yeniden düzenlemiştir. 10 devlet nükleer enerjiyi kullanmayı reddetmiş; Avrupa ise enerji stratejisini yeniden düzenlemeyi planlamıştır.¹²⁶

11 Mart 2011'deki felaketin küresel ekonomi üzerindeki etkisi fazla hissedilmese de, felaket sonraki ilk aylarda sanayi tedarik zincirindeki başarısızlık ve radyasyonla ilişkili riskler nedeniyle Japonya'dan tarım ve balıkçılık ürünleri ihracatında düşüş ve küresel nükleer enerji piyasasının yeniden yapılandırılması gibi göze çarpan etkiler göstermiştir. Japonya ise bu felaketten dolayı büyük hasar görmüştür. Fukushima-1 Nükleer Santrali'nin çevresindeki bölgelerin nükleer kirlenmesinin riskleri yükselirken Fukushima-1 Nükleer Santrali'nin işletmecisi olan TERSO, yerel halkın sağlığına çok büyük zarar verebilecek radyasyon seviyesini uzun süre görmezden gelmiştir. Daha önce tehlikeli olarak kabul edilen radyasyon seviyesinin Japonya hükûmeti tarafından normal kabul edilmesi ise yerli nüfusu çileden çıkarmıştır. Aynı yılın Ekim ayında Tokyo, Chiba ve Yokohama'da birkaç "sıcak nokta" (anormal derecede yüksek stronsiyum içeriği olan, radyasyon seviyesinin Fukushima-1 nükleer santralinin etrafındaki tahliye alanındaki seviyeyi bile aştığı bölgeler) keşfedilmiştir.¹²⁷

2.3. Vladimir Putin Dönemi Japonya-Rusya İlişkileri (2012-2015)

7 Mayıs 2012'de Vladimir Putin Rusya Federasyonu'nun altıncı başkanı olarak göreve resmen atanmıştır. Açılış töreninde cumhurbaşkanı, Rusya'nın geleceğinin Avrasya'da lider devlet olma gücüne ve Baltık Denizi'nden Pasifik Okyanusu'na kadar devasa bir devlet yaratma çabalarına, modern yaşam kriterlerini ve Rusya'nın geleceği için yeni bir ekonomiyi tanımlayan gerçek başarıya, ulusun güvenliğine ve halkın desteğine bağlı olduğunu söylemiştir.¹²⁸

¹²⁵ Umezawa, **a.g.m.**, s. 3.

¹²⁶ Colins, **a.g.m.**, s. 5.

¹²⁷ Umezawa, **a.g.m.**, s. 8.

¹²⁸ Aleksey Mukhin, **Vladimir Putin**, Moskva, Algoritm, 2015, s. 14.

Mayıs 2012’de cumhurbaşkanlığını devraldıktan sonra Putin’in Rus diplomasisinin dikkatini Avrupa’dan Asya-Pasifik bölgesine yönlendirdiğine dair çeşitli işaretler görülmüştür. Yunanistan’da başlayan, Güney Avrupa’yı etkileyen, AB’nin ekonomik kalkınmasında ve siyasi entegrasyonunda yavaşlamasının temel nedeni olan ekonomik kriz, Avrupa’da ekonomik gelişme ve Rusya’nın kâr etmesi için olumsuz bir etken oluşturmuştur. Aynı zamanda Almanya ve Avrupa ülkelerinden bazıları, Rusya ve Ukrayna arasındaki olaylardan sonra Rusya’dan tedarik edilen gazı bağımlılığı azaltmak için çaba sarf etmeye başlamışlardır. Avrupa’daki bu ekonomik değişimler Putin hükûmetinin Kuzeydoğu Asya pazarına öncekinden daha aktif ilgi göstermeye başlamasının ana nedenleri arasında yer almıştır.¹²⁹

Putin hükûmeti, Kuzeydoğu Asya’yı dünyanın en büyük pazarı olarak görmektedir ve Putin’in ekonomik kalkınma stratejisinin temel amacı da Avrupa’dan daha fazla Kuzeydoğu Asya’ya yönelmek olmuştur. Bu bağlamda Rus hükûmeti Asya Pasifik bölgesine Rus gazının tedarikini genişletmek için önemli bir stratejik hedef belirlemiştir. Bu dönem Çin, Japonya, Kuzey Kore, Güney Kore ve ABD gibi devletlerdeki güç değişimi de Rusya Federasyonu başkanlığını devraldıktan sonra V. Putin’in dış politikasını etkileyen önemli bir faktör hâline gelmiş; Putin’in dış politikasının daha esnek ve aktif bir formata geçişi için gerekli koşulları oluşturmanın önemini göstermiştir. Böylece Putin’in izlediği yeni politika D. Medvedev’in cumhurbaşkanlığı döneminde kabul edilen Rusya’nın dış politika çizgisini geliştirmek olmuştur. Nitekim Rusya uluslararası arenadaki değişimlere hızlı karşılık göstermiş ve “aktif kontrolör” pozisyonunu almayı hedeflemiştir.¹³⁰

¹²⁹ Ik Joong Youn, Seongkyu Lee, **Studies of Energy Conflicts between Russia and EU // National Strategy (in Korean)**, 15(3), 2009, s. 115-116. Bu da Rusya’nın bu bölgedeki enerji politikasını kökten değiştirmiştir. Rus gazının tüketimini azaltan faktörler ise dört gruba ayrılmıştır:

- 1) Avrupa pazarında Rus gazının tüketiminin azalması,
- 2) Asya bölgesine Kuzey Amerika’dan LNG tedarik edilmesi,
- 3) Rusya ile Çin arasındaki gaz anlaşmasının ertelenmesi ve Çin’e Orta Asya’dan doğal gazın tedarik edilmesi,
- 4) Çin’in kendi bölgesinde doğal gaz yataklarının gelişimi için planları. Peter Reddaway, **The Dynamics of Russian Politics: Putin’s Reform of Federal-Regional Relations**, (Robert W. Ortung, ed.), Lanham, MD Rowman & Littlefield, 2004, s. 56-57.

¹³⁰ Aralık 2012’de Japonya’da Sindzo Abe başbakan olmuştur. Kuzey Kore’de yine Aralık 2012’de Yüksek Komutan Kim Çen İra’nın aniden ölmesi ile iktidar Kim Çen İn’a geçmiştir. Şubat 2012 seçimlerinin sonucu olarak Pak Kın He Güney Kore’de iktidara gelmiştir. Ocak 2013’te ABD’de B. Obama’nın ikinci cumhurbaşkanlığı dönemi başlamıştır. Mart 2013’te Si Tsinpin, Çin lideri olmuştur. Yun Ik Dzhun, **Novaya Politicheskaya Strategiya v. Putina na Dalnem Vostoke i na Koreyskom Poluostrove: V Poiskakh Partnora ili Investora?**, İzvestiye, Moskva, 2013, s. 18-20.

Rusya hükûmetine göre uzak doğu bölgesinin gelişimi ile Kuzey Doğu Asya bölgesine enerji kaynaklarının tedarik edilmesi birbirine bağlı konulardır. Bu nedenle bölgenin ekonomik gelişimi Çin, Japonya, Güney ile Kuzey Kore olmak üzere Kuzey Doğu Asya ülkeleri ile kurulacak olan enerji bağına bağlıdır. Rusya'nın uzak doğusuna inşa edilecek boru hatları bölgeyi Kuzey Doğu Asya enerji pazarına açarak, geliştirecektir. Nitekim Putin Ulusal Güvenlik Konseyi'nde yaptığı bir konuşmada Doğu Sibirya petrol boru hattının Rusya'nın uzak doğu bölgelerinin çıkarları da düşünülerek yapılmak zorunda olduğunu açıklamıştır. Ayrıca doğal gaz boru hatları ve LNG sektörünün büyümesi de Rusya'nın uzak doğusu için stratejik önemdedir.¹³¹

Dünya toplumunda büyük bir güç olarak tanınmak için, bir aday ülkenin ekonomik gelişme seviyesinin gelişmiş ülkeler seviyesine ulaşması gerekmektedir. Rusya açısından bu amaca ulaşmak için vazgeçilmez şartlardan biri Doğu Sibirya ve Rusya'nın uzak doğusunun gelişimidir. Bu bölgede gözle görülür bir gelişme olmadan Rusya'nın süper güç olarak tanınması zor olacaktır. Başka bir deyişle Putin'in Kuzeydoğu Asya'daki politikaları, Rusya'nın uzak doğusunun ve Sibirya'nın gelişimi ile bağlantılı olarak anlaşılmalı ve analiz edilmelidir. Putin'in cumhurbaşkanlığına dönmesinden sonra Rusya'nın uzak doğusunun gelişiminde çeşitli işaretler görülmüştür. Her şeyden önce "Rusya'nın Uzak Doğu'nun Gelişimi Bakanlığı" yapısı yeni Putin hükûmetinde ortaya çıkmıştır ve Sibirya ile Rusya'nın uzak doğusunun gelişimi için öneriler getirilmiştir.¹³²

Rusya'nın Uzak Doğu'nun Gelişimi Bakanlığı'nın birçok temel işlevi vardır. Federal düzeydeki uzak doğu bölgesi resmî olarak Rusya Federasyonu'nun çok önemli bir bölgesi olarak tanınmaktadır. Bu bakanlıkla birlikte bölge için bütçe tahsisleri öncekinden fazla olmuştur. Rus hükûmeti Asya-Pasifik ülkeleriyle iş birliğini resmen ilan etmiştir. Temmuz 2012'deki diplomatik bir zirvede Putin "Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesinin entegrasyonu sürecine katılımının, Rusya Federasyonu'nun sosyal ve ekonomik olarak zayıf Sibirya ile Rusya Federasyonu'nun uzak doğusu üzerinde olumlu bir etkisi olacağını" belirterek Rusya'nın uzak doğusunun gelişimi ile Asya-Pasifik Bölgesi'nin ekonomik gelişimi arasındaki ilişkiyi vurgulamıştır.¹³³ Rusya'nın uzak doğusunun gelişmesinden sorumlu

¹³¹ Taekang Choi, **Putin's Policy toward Northeast Asia during His Third Presidency, New Asia (in Korean)**, 19(3), 2012, s. 137.

¹³² N. S. İvanov, **Zakat ili Rassvet? Rossiya**, Vostok, Moskva, 2008, s. 320.

¹³³ Putin Vladimir Vladimirovich, **Rossiya, Ustremlennaya v Budushcheye. Veskoye Slovo Prezidenta**, Tsentrpoligraf, Moskva, 2018, s. 38.

bakanların yenilenmesi “Doğu politikası” izlemeye yönelik güçlü bir niyeti ifade etmiştir. Yeni bakanlığa Habarovsk bölgesinin Valisi Viktor İshaev başkanlık etmiştir. Vladimir Putin üçüncü döneminde bir dizi ekonomik reform başlatmış, ayrıca Rusya’nın uzak doğusu ile Sibiry’a’nın sosyal ve ekonomik gelişme sürecini hızlandırmak istemiştir.¹³⁴

18 Eylül 2012 tarihinde Karadeniz kıyısındaki Soçi’de düzenlenen devlet bütçesi toplantısında Cumhurbaşkanı Putin, Medvedev kabinesinin çalışmalarından duyduğu büyük memnuniyetsizliği dile getirmiştir. Putin, bakanları sert bir şekilde eleştirmiş ve devlet bütçesinin 3 yıl boyunca planlanması hakkındaki raporun talimatları yansıtmadığını söylemiştir. Bu talimatlara uyulması gerektiğini vurgulayan Putin, eğer plan aynı kalırsa hiçbir başkanın onu uygulayamayacağını ifade etmiştir.¹³⁵

Cumhurbaşkanı Putin, üçüncü döneminin başından itibaren görünür sonuçlar elde etmek ve Rusya’nın uzak doğu bölgesinin kalkınmasını hızlandırmak hedefini koymuştur; bu hususla kalkınma projelerini gerçekleştiremeyen kabine bakanları sert bir şekilde kınanmıştır. Bu da Putin’in Rusya’nın uzak doğu bölgesini geliştirme konusunda ciddi niyeti olduğunu göstermiştir.

Öte yandan Rusya Ekonomik ve Siyasi Reformlar Merkezi Yöneticisi Nikolay Mironov üçüncü başkanlık döneminde Putin’in elde ettiği en büyük başarının Kırım olduğunu belirtmiştir. Nitekim bu başarının hem Putin hem de Rusya için uluslararası arenada bir güç imajı kazandırdığını iddia etmektedir. İlk başkanlık dönemlerinde Putin pragmatik bir lider olarak görülse de, Kırım’ın ilhak edilmesinden sonra ideolojik motiflerle hareket eden bir devlet başkanı olmuştur. Putin’in üçüncü başkanlık dönemi bir önceki başkanlık dönemlerinden çok farklı olmuştur. Putin’in birinci ve ikinci başkanlık döneminde daha çok “yumuşak güç” olarak ilerleyen Moskova, 2012 sonrası dönem için alınan keskin kararlar çerçevesinde hırslı bir politika izlemiştir.¹³⁶

¹³⁴ Mukhin, a.g.e., s. 56.

¹³⁵ Vladimir Kuzneçevskiy, **Epokha Vladimira Putina. K Voprosu ob İstoricheskoy Missii Vtorogo Prezidenta Rossii**, Moskva, Sentropoligraf, 2018, s. 98.

¹³⁶ Yun İk Jun, a.g.e., s. 79-80.

2.3.1. Asya Pasifik Ekonomik İş Birliği ve Valday Zirveleri ile Rusya'nın Uzak Doğusuna Yönelik Getirilen Öneriler

8-9 Eylül 2012'de Asya Pasifik Ekonomik İş Birliği zirvesi Rusya'nın en doğusunda bulunan liman şehri Vladivostok'ta düzenlenmiştir.¹³⁷ 1998'den bu yana APEC üyesi olan Rusya ilk kez zirveye ev sahipliği yapmıştır. Rusya'nın 679 milyar ruble (21 milyar dolar) harcayarak yatırım yaptığı zirvede ticaretin liberalleşmesi, yatırımlar, bölgesel ekonomik entegrasyonlar, gıda güvenliği, ulaşım-lojistik ve inovasyon gibi başlıklarda çeşitli oturumlar yapılmıştır. Rusya bir prestij olarak gördüğü bu zirveyle dış politikasını öne çıkarma imkânı bulmuştur.¹³⁸

Aslında Rus liderleri Rusya'nın uzak doğusunun ekonomik gelişimini ve dolayısıyla da Rusya'nın büyük bir ekonomik güç olma fırsatını sürekli olarak kaçırmışlardır. Rusya'nın uzak doğusunun ekonomik iş birliğinde hâlâ gözle görülür sonuçlar elde edilmediği gibi Rusya Federasyonu'nun bölgeleri arasında uzak doğusu ekonomik olarak en geri kalmış bölge olmuştur. Bu bağlamda 2012'deki APEC uluslararası zirvesi, Rusya'nın uzak doğusunda yer alan Primorski Kray ve Vladivostok'un gelişiminde atılan önemli bir adım olmuştur. Putin, Rusya'nın uzak doğu bölgesinin stratejik ve jeopolitik önemi dolayısıyla Rusya'nın ekonomik kalkınması ve genişlemesi açısından elzem olduğunu birkaç kez vurgulamıştır. Bu bağlamda Putin hükûmeti Vladivostok'u geliştirmek ve Doğu Rusya'nın merkezi yapmak için yeni bir Doğu politikası izlemiştir. Rusya hükûmetinin kararıyla bölge "Asya-Pasifik Bölgesi'nin ana limanı" hâline gelmiş, bölgede bir sanayi bölgesi oluşturulmuş ve yeni Doğu politikasını uygulamak amacıyla Rus hükûmeti devasa yabancı yatırım ile sermayeyi bu bölgeye çekmiştir.¹³⁹

Rusya'da her yıl gerçekleştirilen Valday zirvesinin 2012'deki son toplantısında Vladivostok'u Doğu Rusya'nın başkentine dönüştürme olasılığı hakkında bir öneride bulunulmuş; bu hususta tıpkı başkent Moskova'dan Petersburg'a devrinde olduğu gibi bir benzerlik kurulmuştur. Keza Sibiry ve Rusya'nın uzak doğu bölgelerini geliştirmek için başkent bir bölümünü Rusya'nın uzak doğusuna devretme önerisi de yapılmıştır. Ancak bu devir Rusya'nın Avrupa yakasına olan ilginin azalması anlamına gelmemiş; aksine üç

¹³⁷ Streltsov, a.g.e., s. 32.

¹³⁸ Kojevnikov, a.g.e., s. 47.

¹³⁹ "Zasedaniye Liderov Ekonomik Forumu ATES", **Prezident Rossii**, 8 Eylül 2012, (Çevrimiçi) <http://kremlin.ru/events/president/news/16424>, Erişim Tarihi: 19 Kasım 2018.

başkent oluşturulması Rusya'nın dengeli kalkınması için daha uygun bir yol olarak kabul edilmiştir. Önerilen başkentler ve işlevleri ise şu şekilde belirtilmiştir:

- 1) Moskova: Siyasi/askerî/diplomatik işlevler
- 2) Petersburg: Kültürel işlevler
- 3) Vladivostok: Ekonomik işlevler

Başkent in ve işlevlerinden bazılarının uzak doğuya devredilmesinin bölge sakinlerini gururlandıracığı ve bölge siyasetinin güçlendirilmesini olumlu yönde etkileyeceği düşünülmüştür.¹⁴⁰ Aslında Rusya geleneksel siyasi sistemini ülkenin batı kesiminde yoğunlaştırmış ve Rusya'da düzenlenen bütün büyük uluslararası toplantılar ülkenin Avrupa'sındaki Moskova veya Petersburg'da gerçekleştirilmiştir. Rus hükûmetinin Asya-Pasifik bölgesindeki 21 ülkenin başkanlarını ve temsilcilerini bir araya getiren APEC'i Vladivostok'ta düzenlemesi ve bölgeye büyük miktarda para yatırması bölgenin gelişimini hızlandırmaya yönelik attığı adımların önemli bir işareti olmuştur.¹⁴¹

2.3.2. Japonya ve Rusya'nın Uluslararası İş Birlikleri

Japonya ve Rusya iş birliği APEC, ASEAN, ARF, BM, G8 gibi örgütler çerçevesinde uluslararası sorunların çözülmesi ile gelişmiştir. Japonya ve Rusya ABD'de Eylül 2001'deki olaylardan sonra artan uluslararası terörizme karşı etkin mücadele konusundaki iş birliğini güçlendirmiştir. Kasım 2002'de Japonya ve Rusya arasında uluslararası terörizme karşı ilk görüşmeler gerçekleşmiştir. Böylece Japonya ve Rusya silah kontrolü, silahsızlanma ve silah yayılmasının önlenmesi alanlarında iş birliğini geliştirmiştir.¹⁴² Keza Rusya Federasyonu'ndaki "azaltmaya tabi nükleer silahlar"ın ortadan kaldırılmasını kolaylaştırmak amacıyla kurulan İş Birliği Komitesi (1993) çerçevesinde iş birliği yapılmıştır. 2003'te Japonya'nın yardımıyla Rusya'nın uzak doğusunda sıvı radyoaktif atık işleme kompleksi Landış (Zambak) kurulmuştur. Ayrıca, Rusya ve Japonya arasında

¹⁴⁰ "Toward the Great Ocean, or the New Globalisation of Russia. Moscow. Council on Foreign and Defense Policy", **Valdai: Discussion Club Analytical Report**, 2012, s. 31.

¹⁴¹ Yun İk Jun, **a.g.e.**, s. 78.

¹⁴² Akaha Tsuneo, A. Vassilieva, **The Russian Presence in contemporary Japan: Case studies in Hokkaido and Niigata. Crossing National Borders: Human Migration Issues in Northeast Asia**. Tokyo, United Nations Univ.Press, 2005, s. 254.

Uluslararası Bilim ve Teknoloji Merkezi (ISTC) hattında da iş birliği yapılmıştır.¹⁴³ Yine 2003'te Japonya, Rusya ile bir barış anlaşması yapmak üzere müzakerelerin geliştirilmesi için sekiz maddelik ekonomik iş birliği planı hazırlamıştır.¹⁴⁴

2014'te Japonya'nın Ekonomi, Ticaret ve Sanayi Bakanı Hiroshige Seko'nun Rusya'yı ziyareti sırasında Başbakan Yardımcısı Igor Şuvalov ile ekonomik alanda iş birliği konusunda görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerin sonunda Bakan Seko tıbbi kurumlar ve sebze işletmelerinin inşası alanlarında olumlu sonuçlar elde edildiğini kaydetmiştir. Rusya da petrol ve gaz alanlarının geliştirilmesine yatırım yapmaya büyük önem vermiştir. Öte yandan Rus siyasetçiler Japonya ve Rusya arasında büyük projelerin yapılmamasının Putin'in Japonya'ya karşı tavrının değiştireceğini söylemişlerdir.¹⁴⁵

2.3.2.1. Japonya ve Rusya Arasındaki Ekonomik İlişkiler ve Ticaret Dinamikleri

2.3.2.1.1. Japonya ve Rusya Arasındaki Ekonomik İlişkileri

Japonya ve Rusya arasındaki ekonomik bağlar II. Dünya Savaşı'ndan sonra barış durumuna ulaşamayan ikili ilişkilerde en önemli dengeleyici güç olmuştur. Kuril Adaları meselesi ve barış antlaşmasının imzalanması konularındaki yavaş ilerlemeye rağmen ticaret hacmi önemli ölçüde artmıştır. 1999'dan 2014'e kadar Japonya ve Rusya arasındaki ticaret yaklaşık on iki kat artarak 2,58 milyar dolardan 30,8 milyar dolara çıkmıştır. Bununla birlikte 2014'te Japon ihracatının sadece %1,3'ü Rusya'ya yapılmış, ithalatının %3,6'sı (çoğunlukla hidrokarbonlar) Rusya'dan tedarik edilmiştir. Yatırımlarda ise Rusya'ya doğrudan yapılan Japon yatırımı %1,29, Japonya'ya yapılan Rus yatırımı ise sadece %0,02 olmuştur.¹⁴⁶

Hem Japonya'nın hem de Rusya'nın ekonomileri oldukça büyüktür. 2013'te Japonya, nominal GSYİH ile üçüncü en büyük küresel ekonomi olurken Rusya onuncu

¹⁴³ Aleksandr Bukh, **Yaponiya: Natsionalnaya İdentichnost i Vneshnyaya Politika. Rossiya kak Drugoye Yaponii**, Moskva, Novoe Literaturnoe İzdaniye, 2012, s. 78.

¹⁴⁴ Bukh, **a.g.e.**, s. 187.

¹⁴⁵ "Igor Shuvalov Vstretilsya s Ministrom Ekonomiki, Torgovli i Promyshlennosti Yaponii Khirosige Seko", **Pravitelstvo Rossii**, 28 Nisan 2017, (Çevrimiçi) <http://m.government.ru/all/27469/>, Erişim Tarihi: 2 Kasım 2018.

¹⁴⁶ Aleksandr Panov, **Rossiya i Yaponiya: Stanovleniye i Razvitiye Otnosheniy v Mosk Kontse XX-Nachale XXI Veka**, Moskva, İzvestiya, 2007, s. 98.

olmuştur. Aslında Japonya ile Rusya'nın ekonomilerinin yapısı tamamlayıcı niteliktedir. Japonya dünya standartlarında yenilikler üreten süper güçtür. Rusya ise doğal kaynaklar bakımından zengindir (sadece hidrokarbonlar değil, aynı zamanda kömür, metaller, ekilebilir arazi, su vd.). Bu bağlamda Japonya ile Rusya'nın ekonomik ilişkilerinin gelişmesinde en büyük engel siyasi problemler olmuştur. Ancak siyasi problemler bölgesel anlaşmazlıklarla sınırlı değildir. Japonya'nın Rusya'ya yatırım yapmasını ve ikili ticaret hacmini engelleyen sorun da Ukrayna krizi nedeniyle 2015'te Rusya'ya karşı yapılan yaptırımlar olmuştur.¹⁴⁷

2.3.2.1.2. Japonya ve Rusya Arasındaki Ticaret Dinamikleri

Rusya'nın 1998'deki mali krizinin sonundan 2008'e kadar Japonya ile Rusya arasındaki ticaret ciroları, Japonya'dan Rusya'nın tüketici pazarına makine (otomobiller dâhil olmak üzere) ihracatının da etkisiyle hızla büyümüştür. Lakin 2008'de olan küresel ekonomik kriz Rus ekonomisini de ciddi şekilde etkilemiş, ithalat kapasitesini düşürmüş ve Japon ihracatının azalmasına neden olmuştur. Japonya'da ise enerji kaynakları ticaretinin genişlemesi sayesinde ithalat istikrarlı bir şekilde gelişmiştir.¹⁴⁸

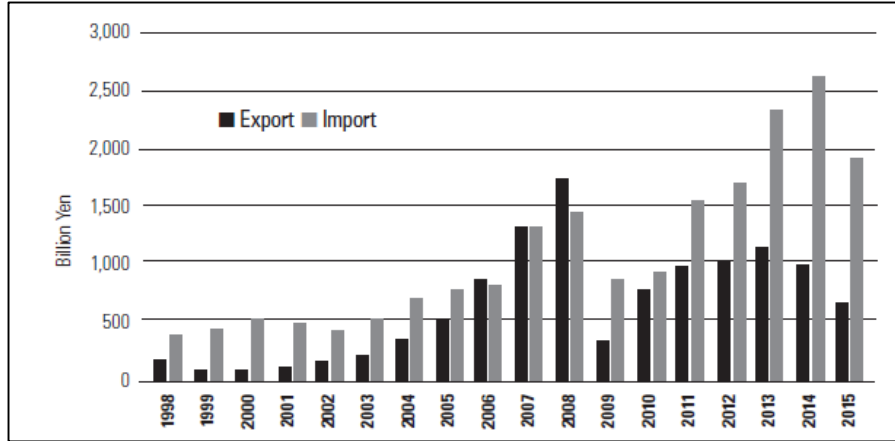
Genel olarak Japonya Rusya'dan en çok doğal kaynaklar ve hammadeler ithal etmiştir. Ancak zamanla bu durum değişmiştir. Böylece, 1998'de başlıca ithalat ürünleri metaller (toplam ithalatın %38,1), balık (%30,9), odun (%15,0) ve kömür (%6,6) olmuştur. 1998'de toplam ithalat hacmi 7 kat artmış ve Japon ithalatının %43'ünü petrol, %6,3'ünü petrol ürünleri ve %26,9'unu LNG oluşturmuştur. Nitekim 1998'den başlayarak Japonya ve Rusya ticaret ilişkilerinde önemli gelişmeler arasında; Sakhalin-II projesinde petrol (1999) ve gaz (2009) üretiminin başlaması, Sakhalin-I projesinde (2005) petrol üretimi ve Doğu Sibirya-Pasifik Okyanusu (2009) petrol boru hattının faaliyete geçmesi olmuştur.¹⁴⁹

¹⁴⁷ Alexander Gabuev, "The Russia-Japan Economic Relationship: It Is Political, but Not about the Territories", **Sasakawa Peace Foundation USA**, 2016, s. 111-112.

¹⁴⁸ Panov, **a.g.e.**, s. 63.

¹⁴⁹ Hirofumi Arai, "Japan-Russia Economic Relations with Emphasis on Energy Cooperation", **Sasakawa Peace Foundation USA**, 2016, s. 101-102.

Şekil 2.1. Japonya'nın Rusya'ya yaptığı ithalat ve ihracat,

Kaynak: Trade Statistics of Japan, 2000, (Çevrimiçi), https://www.customs.go.jp/toukei/info/index_e.htm, Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2019.

2.3.2.2. Japonya ve Rusya Arasındaki Enerji İş Birliği Projeleri

Japonya'nın enerji siyaseti 2011'deki felakete kadar örnek bir enerji siyaseti gibi kabul edilmiştir. Japonya büyük miktarda yakıt rezervi biriktirmiş, hatta Japonya'da fazla miktarda enerji üretme kapasitesi oluşmuştur. Japonya ve Rusya arasında enerji sektöründe başarılı bir şekilde uygulanmış Sakhalin-I ile Sakhalin-II projeleri dışında birkaç tane ortak proje daha vardır. Bu projelerin en dikkat çekenlerinden biri Batı ve Doğu Sibiryaya yataklarını Asya ve ABD pazarları ile bağlayan ve ESPO tedarikini sağlayan Doğu Sibiryaya-Pasifik Okyanusu Petrol Boru Hattı projesi olmuştur.¹⁵⁰

Ayrıca 11 Ocak 2011'de Gazprom ile Japonya Ekonomi, Ticaret ve Sanayi Bakanlığı'nın Tabii Kaynaklar ve Enerji Ajansı, Vladivostok bölgesindeki doğal gaz ve ürünlerinin Asya Pasifik ülkelerine taşınması, satışı ve doğal gazı ortak tekno-ekonomik kullanma araştırması için iş birliği anlaşması imzalamışlardır. Anlaşma çerçevesinde Vladivostok bölgesinde LNG tesisi konusu da konuşulmuştur. Aynı yıl Japonya Doğal Kaynaklar ve Enerji Ajansı'nın desteğiyle Japon şirketleri konsorsiyumu kurulmuştur: Japan Far East Gas Co Ltd (ITOCHU, JAPEX, MARUBENI, INPEX, CIECO).¹⁵¹

¹⁵⁰ A. V. Belov, "Perspektivy Rossiysko-Yaponskogo Sotrudnichestv v Oblasti Energetiki", **Yaponskiye issledovaniya**, 1, 2016, s. 32.

¹⁵¹ "Gazprom i Yaponskiy konsorium Japan Far East Gas podpisali Memorandum o vzaiponimani po proektu Vladivostok SPG", **Neftegaz**, 23 Haziran 2013, (Çevrimiçi) <https://neftegaz.ru/news/companies/256185-gazprom-i-yaponskiy-konsortsium-japan-far-east-gas-podpisali-memorandum-o-vzaimoponimani-po-proektu/>, Erişim Tarihi: 18 Kasım 2019.

2015'te, hidrokarbon fiyatlarının dünya pazarında keskin bir şekilde düştüğü sırada Japonya eski nükleer santrallerin yeniden kullanılması, kömür enerjisinin genişlemesi ve CO2 emisyonlarına getirilen kısıtlamaların azaltılması gibi yeni bir enerji politikası uygulamaya başlamıştır. Nitekim Japonya'nın petrol ve sıvılaştırılmış doğal gaz kullanımındaki kısıtlamaları Rusya ile iş birliği projelerine olan ilgiyi kaybetmeye yol açmıştır. Ayrıca Japonya ve Rusya arasındaki kömür tedariki, Sovyet döneminden bu yana geleneksel bir iş birliği ögesi olsa da, yeni iş birliğine ilişkin müzakereler gözle görülür sonuçlar getirmemiştir.¹⁵²

2.3.2.2.1. Doğu Sibirya-Pasifik Okyanusu Petrol Boru Hattı

Doğu Boru Hattı (Doğu Sibirya-Pasifik Okyanusu Boru Hattı Sistemi), Rusya'nın Tayšet şehrinden (İrkutsk Bölgesi) Nakhodka Körfezi'ndeki Kozmino petrol limanına giden ve 4.740 km uzunluğunda olan petrol boru hattıdır. İşletmesi Rusya Devlet Transneft şirketine ait olan Doğu Boru Hattı ile Batı ve Doğu Sibirya yataklarını Asya ve ABD pazarlarına bağlamaktadır. Doğu Sibirya-Pasifik Okyanusu Boru Hattı Sistemi aracılığıyla dünya pazarına tedarik edilen petrolün cinsi ESPO, yani "Eastern Siberia-Pasific Ocean" olarak adlandırılmaktadır.¹⁵³

17 Temmuz 2001'de Rusya Başbakanı Mikhail Kasyanov ve Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin Rusya-Çin kısmına ait olan bölgede Doğu Boru Hattı'nın teknik-ekonomik alanda geliştirilmesi için temel prensipler konulu bir anlaşma imzalamışlardır. Akabinde Çin ve Japonya arasında herbirinin kendi için en avantajlı olacak rotayı belirleme mücadelesi başlamıştır. 2 Nisan 2002'de Transneft Angarsk'tan Nakhodka'ya alternatif petrol boru hattı projesi sunulmuştur. Bu projeyi Japonya Başbakanı Junichiro Koizumi desteklemiş ve Ocak 2003'te Moskova'yı ziyaret ettiği zaman projenin Japonya için önemli olduğunu belirtmiştir.

Doğu Boru Hattı petrol sahalarının gelişiminin artmasıyla Japonya, Çin, Güney Kore gibi ülkelerin Orta Doğu'ya bağımlı olan petrol tedarik kaynakları çeşitlenmiştir.¹⁵⁴ Doğu Boru Hattı geliştirilmemiş ve dokunulmamış petrol sahaları için fırsatlar yaratmıştır. Japonya'nın Petrol, Gaz ve Metaller Ulusal Şirketi (JOGMEC), Doğu Sibirya'da Rus

¹⁵² Belov, a.g.m., s. 36.

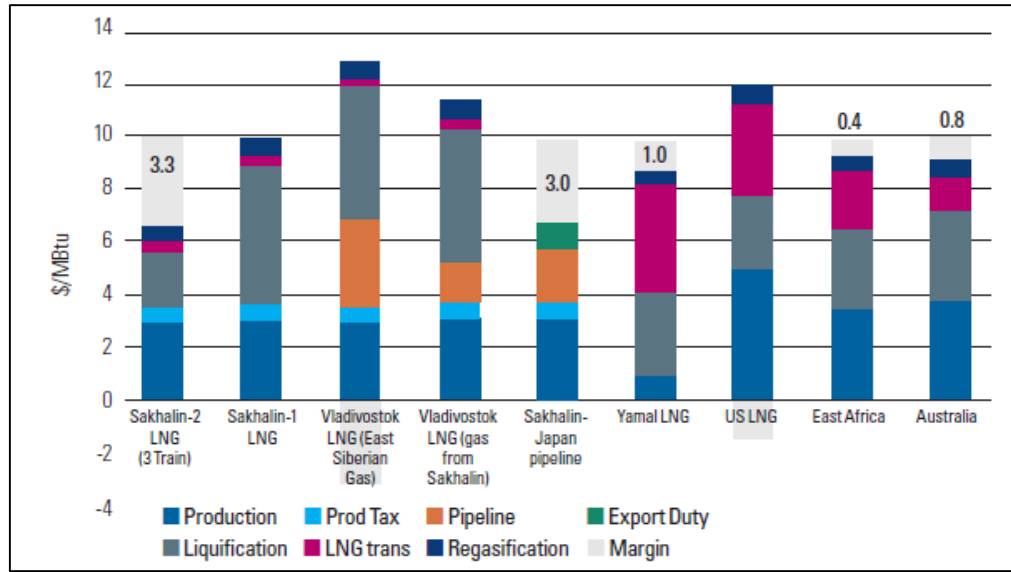
¹⁵³ M. S. Barabanov, V. B. Kashin, K. V. Makiyenko **Oboronnaya Promyshlennost i Torgovlya Vooruzheniyami KNR**, Rossiyskiy Institut Strategicheskikh İssledovaniy, Moskva, 2013, s. 63.

¹⁵⁴ J. Henderson, T. Mitrova, **Energy Relations between Russia and China: Playing Chess with the Dragon**, Oxford: OIES, 2016, s. 20.

tarafındaki ortakları ile jeolojik araştırmalar ve keşif çalışmaları başlatmıştır. Jeolojik araştırmaların olumlu sonuçlarını alan JOGMEC, 2013'te özel şirketleri (Itochu ve INPEX) proje çalışması için davet etmiştir. Yerel ortakları rkutsk Petrol şirketi (INK-Capital), projenin Kasım 2015'te pilot üretim aşamasına geçtiğini açıklamıştır.¹⁵⁵

2.3.2.2.2. Yamal LNG

şekil 2.2. Japonya'nın Japon-Rus ortak enerji projelerinin ürettikleri enerji

Kaynak: Tatiana Mitrova, "Eighth Japan-Russia Energy and Environment Dialogue in Niigata", 2015, (evrimii) <https://www.erina.or.jp/wp-content/uploads/2015/10/A1-MITROVA.pdf>, Erişim Tarihi: 2 Ekim 2018.

Yamal LNG projesinin işletmesi diğer projelerden farklı olarak Rusya'nın devlete ait olmayan gaz şirketi Novatek'e aittir. Bu projede Novatek'in yabancı ortakları Total E&P (%20 Fransa) ve CNODC (%20 Çin) olmuştur. Yamal LNG projesinin üretim bölgesi Arktik Denizi'ne uzanan Yamal Yarımadası'nda bulunmaktadır. Yamal LNG projesinden tedarik edilen LNG'nin ihracatı Kuzey Denizi'nden hem Avrupa'ya hem de Asya'ya planlanmıştır.¹⁵⁶

Yamal LNG projesinde Japon şirketlerinin payı olmamasına rağmen projede Japon rnleri kullanılmaktadır. Projenin mühendislik, tedarik ve inşaat müteahhit işlerini Technip (Fransa) ve iki Japon şirketi (JGC ve Chiyoda) stlenmiştir. Aynı zamanda Yamal LNG

¹⁵⁵ Bo Kong, Jae H. Ku, **Energy Security Cooperation in Northeast Asia**, Routledge, 6 Mayıs 2015, s. 23.

¹⁵⁶ Henderson, Mitrova, **a.g.e.**, s. 18-20.

projesinin tanker işletmeciliği sözleşmesini de Japonya'nın Mitsui O.S.K. Lines şirketi almıştır.¹⁵⁷

2.3.2.2.3. Vladivostok LNG

Vladivostok LNG projesi 2009'dan beri Japonya ve Rusya iş birliğinin öncelikli gündeminde olmuştur. Japonya'nın Doğal Kaynaklar ve Enerji Ajansı (ANRE), JAPEX ve Itochu, Gazprom ile birlikte 2009'dan 2010'a kadar bir ön fizibilite çalışması yapmıştır. Gazprom'un yönetiminde olan bu projenin yılda 15 milyon ton LNG üretimi sağlayacağı öngörülmektedir. Amaç Rusya'nın LNG ihracatını Japonya, Güney Kore, Çin ve Tayvan'ı kapsayan dünyanın en büyük pazarı olan Doğu Asya'ya ulaştırmak olmuştur. Aralık 2010'da ANRE ve Gazprom arasındaki anlaşmaya paralel olarak, SODECO'daki ortak şirketler Gazprom ile ortak bir fizibilite çalışması yapan özel bir şirket kurmuştur. Haziran 2013'te Gazprom ve Japon şirketi, Japonya'daki pazarlama faaliyetleri de dâhil olmak üzere daha fazla iş birliği konusunda bir mutabakat zaptı imzalamıştır. Bu adımların hepsi başarılı olmuş ve Fukuşima'daki (Mart 2011) felaket enerji iş birliğinin önemini vurgulayarak, Başbakan S. Abe'nin Nisan 2013'te Moskova'ya yapacağı ziyaret sürecini hızlandırmıştır.¹⁵⁸

Buna rağmen süreç 2013'ten itibaren yavaşlamıştır. Rusya'nın uzak doğusunda Vladivostok LNG'nin ilerleyişi hakkında çok az sayıda resmî açıklama yapılmıştır. Medyada rapor edilen üst yönetimin görüşleri Vladivostok LNG projesinin Gazprom'un öncelikleri arasında olmadığını göstermiştir. Nitekim 2014'te Gazprom Çin ile gaz anlaşması yapmış, Sakhalin-II genişlemiş ve diğer ülkelerdeki büyük projeleri gerçekleştirmek için "Sibirya Gücü" boru hattı projesine ciddi bir dikkat sarf etmeye başlanmıştır.¹⁵⁹

2.3.2.2.4. Doğal Gaz İş Birliği

Japonya, dünyanın en büyük sıvılaştırılmış gaz tüketicisidir ve Japonya'nın enerji dengesinin sağlanmasında oldukça önemli bir yeri doğal gaz tüketimi almaktadır. Doğal gaz kullanımının artma nedenleri ise yakıt olarak gaz kullanan termik santrallerin, özel işletmeler

¹⁵⁷ Stuart Radnedge, "Gazprom is Postponing Construction of the Vladivostok LNG Plant on the Country's Pacific Coast", **GasWorld**, 29 Haziran 2015, (Çevrimiçi) <https://www.gasworld.com/vladivostok-lng-plant-construction-shelved/2007743.article>, Erişim Tarihi: 30 Temmuz 2019.

¹⁵⁸ Mariya Kutuzova, "Gazprom Privlekayet Itochu k Proyektu Vladivostok-SPG", 3 Eylül 2013, (Çevrimiçi) <https://teknoblog.ru/2013/09/03/2418>, Erişim Tarihi: 30 Temmuz 2019.

¹⁵⁹ "Gazprom Considers shelving Vladivostok LNG project", **Financial Times**, 10 Ekim 2014.

ile evlerde gaz tüketiminin artışı ve 2011’de Fukuşima kazasından sonra atom enerjisinden imtina edilmesi olmuştur.¹⁶⁰

Dünyanın en büyük sıvılaştırılmış doğal gaz ithalatçısı olan Japonya doğal gazın %95’ini ithal etmektedir. Japonya’nın 2012’deki 87.31 milyon ton LNG ithalatının %60’ı Endonezya’dan, Avusturalya’dan ve Malezya’dan tedarik edilmiştir. Orta Doğu’dan gelen LNG hacmi ise %30 olsa da yüksek nakliye masrafları, Aden Körfezi ile Malakka Boğazı’nda gemilerin korsanlar tarafından kaçırılma riski, Doğu ile Güney Çin denizlerinde gemilerin tutuklanması (Çin ile ilişkiler bozulduğu takdirde) gibi nedenlerden dolayı Japonya doğal gazı Rusya ve ABD’den tedarik etmeyi tercih etmektedir. Bunun dışında Japonya diğer ülkelerden sadece %20 oranında doğal gaz ithal edebilmektedir.¹⁶¹

Rusya’nın Gazprom, Rosneft, Novotek gibi petrol-gaz şirketleri için Asya Pasifik pazarı ilgi çekmektedir. Sakhalin-II LNG terminalinden Japonya’ya tedarik edilen gaz hacmi Japon gaz ithalatının %8,8’ini oluşturmaktadır. Rusya’nın Gazprom şirketi, Sakhalin-II projesinde önemli yer almaktadır. Hollanda-İngiliz şirketi ise projenin teknik danışmanı ve operasyonel yönetime önemli katkılarda bulunmaktadır. Japon azınlık şirketlerinin projedeki rolü o kadar önemli olmasa da, Rusya’daki ilk ve Gazprom’a devredilen tek LNG terminalini yapan Japonya olmuştur. Ek olarak terminal tarafından üretilen tüm sıvılaştırılmış gazın yaklaşık %70’i Japonya’ya tedarik edilmektedir. Rusya’dan ithal edilmesi ise nakliye maliyeti ile tedarik süresini düşürmektedir (Japonya’ya Sakhalin’den LNG teslimatı 3-4 gün, Orta Doğu’dan ise 3-4 hafta sürmektedir).¹⁶²

2012’de Japon şirketleri Tokyo Gas, Japan Petroleum Exploration ve Nippon Steel & Sumikin Engineering yaklaşık 50-76 cm çapında ve 1.400 km uzunluğunda Sakhalin’den Hokkaido’ya uzanan ve Kaşima Limanı’nda Tokyo gaz ağına bağlanan deniz altı boru hattının inşaatını önermişlerdir. Bu deniz altı hattının Japonya için avantajı ise arazi satın alma ve özel mülkiyete ait binaları yıkma ihtiyacının olmamasıdır. Sakhalin-Hokkaido gaz boru hattı, gaz maliyetini önemli ölçüde düşürmek için tasarlanmış ve bu hatta Sakhalin-I ve

¹⁶⁰ D. A. Reutov, “Vizovı i Perspektivı Rossiysko-Yaponskogo Gazavogo Sotrudniçestva”, **Oykumena**, 4, 2013, s. 57.

¹⁶¹ R. Maeda, O. Tsukimori, “Japan’s 2012 LNG imports at Record High on Nuclear Woes” **Reuters**, 23 Ocak 2013, (Çevrimiçi) www.reuters.com/article/2013/01/24/energy-japan-mof-idUSL4N0AT00Y 20130124, Erişim Tarihi: 20 Kasım 2019.

¹⁶² J. Hornung, “Economic Cooperation can Strengthen Japan-Russia Ties”, **The Japan Times**, 11 Ocak 2012, (Çevrimiçi) <http://japancenter.livejournal.com/807346.html>, Erişim Tarihi: 20 Kasım 2019.

II projelerinin gazlarının kullanılması önerilmiştir. Lakin bu fikir Rusya'nın ilgisini çekmemiş, Gazprom'un görüşüne göre önerilen Sakhalin-Hokkaido gaz boru hattının inşaatı ne teknik-ekonomik açıdan ne de önerilen rota itibarıyla uygun olmamıştır. Gazprom, Sakhalin-Hokkaido projesine Japonya'nın Rusya'nın iki fabrikasından LNG tedarikine garanti verdikten sonra bakılacağını açıklamıştır. Ayrıca Sakhalin-Hokkaido Boru hattının Güney Kuril Adaları bölgesinden de geçmesi önerilmiştir. Bu bağlamda Tokyo'nun yaklaşımı projenin başlamasından önce Toprak meselesinin çözülmesi olsa da, Rusya projenin söz konusu şartlarını kabul etmemiştir. Sakhalin-Hokkaido projesinin uygulanması ile ilgili riskler arasında ise antropojenik etki (tasarım, yapım, işletme hataları), doğal faktörler (sismik aktivite, fırtınalar) ve deniz faunası üzerinde olumsuz etkisinin olması gösterilmiştir.¹⁶³

Gazprom'un önceliği Sakhalin ve Primorski Krayda LNG fabrikasının inşaatı ile gaz tedarikinin artırılması olmuştur. Bu bağlamda Primorski LNG tesisine gaz sağlamak için Sakhalin-Habarovsk-Vladivostok doğalgaz boru hattının inşaatı tamamlansa da, söz konusu boru hattı borudaki düşük basınç nedeniyle pratik olarak kullanılmamaktadır.

2013'te Yakutistan Cumhuriyeti'ndeki Chayanda yatağının gelişimi ve Yakutistan-Habarovsk-Vladivostok rotası boyunca geçecek olan "Sibirya Gücü" gaz boru hattının inşaatı planlanmıştır. Ancak ana gaz tüketicisi olacak Çin ile doğal gaz tedarik anlaşması yapılmaması nedeniyle projenin inşaatı ertelenmiştir. Çin yönüne ek olarak bu boru hattı Primorye'deki LNG tesisine gaz tedarik edecektir ve ana tüketici Japonya olacaktır. Gelecekte bu gaz boru hattına İrkutsk Bölgesi'ndeki Kovykta yatağının bağlanması planlanmaktadır. Sibirya Gücü ve Sakhalin-Habarovsk-Vladivostok gaz boru hattının toplam kapasitesinin yılda 66 milyon tona ulaşması düşünülmektedir.¹⁶⁴

Öte yandan petrol ve kömür yataklarının geliştirilmesi ise nispeten daha kolaydır. Zira petrol ve kömür açık pazarlara sahip olan ürünlerdir, proje işletmecileri göreceli esnekliğe sahiptir ve taşıma tesislerinde büyük yatırımlara ihtiyaç yoktur. Buna mukabil doğal gaz geliştirme projeleri daha karmaşık, teknik özellikleri ile ticaret uygulamaları daha zor ve istikrarlı iş koşullarına ihtiyaç duymaktadır. Bu yüzden Sakhalin projelerinde petrol üretiminin, gaz üretiminden daha önce başlaması bir tesadüf olmamıştır. Ayrıca Sibirya

¹⁶³ Reutov, **a.g.m.**, s. 58-59.

¹⁶⁴ İ. Drobışeva, "Gazprom Naçal Proektirovat Zavod SPG v Primorye", **Rossiyskaya Gazeta**, 8 Nisan 2018, (Çevrimiçi) <http://www.rg.ru/2013/04/08/reg-dfo/zavod-anons.html>, Erişim Tarihi: 20 Kasım 2019.

Gücü gaz boru hattından çok daha önce gerçekleşen petrol ve kömür projeleri bunun kanıtı olmuştur.¹⁶⁵

2.3.2.3. Japonya ve Rusya Arasındaki “Yumuşak Güç” Kullanımı ve İnsani Yardım Alanında İş Birliği

Devletler güvenliklerini sağlamak ve istedikleri sonuçları elde edebilmek için askerî güçlerini kullanmaktadırlar. Ekonomik gücü kullanmak da basit ve sonuçları kısa zaman alan bir güç kullanımı şeklindedir. Ancak yumuşak gücü kullanmak zor ve zaman isteyen bir iştir. Bununla birlikte yumuşak gücün kullanımı başarılı ise elde edilen kazanç da daha kalıcı ve uzun sürelidir. Kültür, tarih, değerler, devletlerin izledikleri iç ve dış politikalar, kurumlar, ekonomik gelişmişlik, bilim, sanat ve edebiyat gibi unsurlar yumuşak gücün önemli kaynakları arasında yer almaktadır. Her ülke kendi yumuşak güç kaynaklarına sahiptir ve kendilerine uygun yumuşak güç stratejileri geliştirmişlerdir. Yumuşak gücün başarılı olması ise gönderilen mesajın kaynağı, mesajın içeriği ve alıcı taraf gibi etkenlere bağlıdır.¹⁶⁶

Japonya yumuşak gücü geliştirmede dünyada ilk sıradadır. Nitekim Japonlar devletlerinin çekici bir görüntüsünü oluşturmaya çaba göstermeye başlamışlardır. Her ne kadar Japon dili karmaşık olduğundan ülkenin çekiciliğinin bir unsuru olarak düşünülemezse de kültür, sanat, mutfak ve manga¹⁶⁷ kültürü yumuşak güç araçları olmuştur.¹⁶⁸ Keza renkli festivaller, Ukiyo-e gravürüyle ünlü “Yüzen Dünyanın Manzaraları” resmi, gelenekler Japonya’nın yumuşak güç bileşenlerine dönüşmüştür. Japonya yumuşak gücünü devletin politik ve ekonomik çıkarları ile bağlantı olarak kullanmakta ve yavaş, ancak emin adımlarla kendi etkisini yaymaktadır. Gelişmekte olan bazı ülkelerin sosyal sorunlarının çözümüne yönelik projelere, ekonomik büyümelerine, yollarının inşaatına, büyük sanayi tesislerine, tarımsal kalkınmalarına, su teminlerine, sağlık hizmetlerine yatırımlar yaparak önemli güç hâline gelmiştir. Gelişmiş ülkelerde ise kalkınma yardımına ihtiyaç duyulmadığı için

¹⁶⁵ Tatiana Mitrova, Tim Boersma, **The impact of US Long on Russian Natural Gas Export Policy**, Center on Global Energy Policy, Columbia Sipa, 2018, s. 15-16.

¹⁶⁶ V. A. Korolev, S. S. Kudryavtseva, “Myagkaya Sila Sovremennoy Yaponii i Opit Napravleniya Razvitiya” , **Vestnik Mejdunarodnikh Organizatsiy**, 9(2), 2014, s. 26.

¹⁶⁷ Manga, Japonların çizgi roman için kullandıkları sözcüktür. Manga kelimesinin bilinen ilk kullanımı 1770’li yıllara dayanmaktadır.

¹⁶⁸ A. Tsuneo, “Vıbor Mejdu Myagkoj i Jestkoj Siloj v Politike Nacionalnoy Bezopasnosti Yaponii” **Tixookeanskoe Obozrenie: 2008-2009**, Moskva, 2010, s. 42.

nüfusun çeşitli kesimleri arasında Japon dili ve kültürünün tanıtılmasına dair geniş kapsamlı hedefler koyulmuştur. Japonya kendi hedeflerine ulaşmak için iş birliğine zorlamak yerine Japonya'nın olumlu imajını yaratarak, finansal destek sağlayarak, ikna ve eğitim yoluyla hareket etmektedir.¹⁶⁹

Rusya ise bu yola yeni çıkmıştır. Zorlu uluslararası duruma rağmen yumuşak güç, Rus dış politikasının önemli alanlarından biri olmaya devam etmektedir. Japonya'da Rus edebiyatı, klasik müzik, bale, mutfak kültürü çok popülerdir. Fakat Japon halkı arasında Sovyetler Birliği zamanında meydana gelen ülkenin olumsuz imajı hâlâ korunmaktadır. Japonlar yeni bir Rusya'nın ortaya çıkmasından sonra bile Rusya'yı gerçekten demokratik bir devlet olarak görmemektedirler. Her ne kadar Vladimir Putin ve Dmitriy Medvedev seçimlerde demokratik olarak seçilmiş olsalar da birçok Japon için Rusya diğer devletlere karşı silahlı kuvvetleri kullanabilen, otoriter bir devlettir. Nitekim Japonlar otoriter siyasetin ortaya çıkması konusunda endişe etmektedirler; bu yüzden Rusya'nın yurt dışındaki çekiciliği neredeyse ortadan kalkmış ve yumuşak gücü zayıflamıştır.¹⁷⁰

İkili ilişkilerin gelişmesi için hem Rusya'nın hem de Japonya'nın çaba sarf etmesi gerekmektedir. Japonya ve Rusya hükûmetinin bu konudaki pozisyonlarının politik çizgisi onları G-7 üyeleriyle bir araya getirmiştir. Mamafih Japonya zor bir seçim ile karşı karşıya kalmıştır: Batı'yı destekleyerek Rusya'ya karşı yaptırımlar uygulamak, böylece Moskova ile ilişkileri bozmak veya bölgesel sorunu çözmek de dâhil olmak üzere Rusya ile yeni ilişkiler kurmak. Japonya'nın Rusya'ya karşı tavrı Batı ülkeleri ile kıyasla o kadar da sert olmamıştır. Japonya bu tavrıyla Rusya ile yeni ilişkiler geliştirmek istediğini göstermiştir. Fakat 2013 yılının sonunda, Ukrayna'da başlayan siyasi kriz ve ardından Kırım'ın Rusya Federasyonu'na katılımı son on yılın en önemli olaylarından biri olmuştur. Batı ülkeleri bu konuya karşı oldukça sert tepki göstermiş ve bu olayı ilhak olarak ifade etmişlerdir. Japonya Dışişleri Bakanlığı da Kırım'daki referandumu yasa dışı ilan etmiş ve sonuçlarını tanımayı reddetmiştir. Ayrıca vize rejiminin basitleştirilmesi, yeni yatırım anlaşmaları yapılması, uzay araştırmalarında ortaklık ve tehlikeli askerî operasyonlara karşı mücadelede iş birliği konularındaki müzakereleri tek taraflı olarak feshetmiştir. ABD'nin ve ardından Japonya'nın

¹⁶⁹ O. N. Jeleznyak, "Kulturnaya Politika Yaponii na Sovremennom Etape", **Yaponiya Naşikh Dney**, 2009, s. 70.

¹⁷⁰ O. Kazakov, "Po Puti Myagkoj Silı", **Rossiya**, 3(24), 2012, s. 51.

yaptırım politikası Japonya ve Rusya yakınlaşmasını engellemiştir.¹⁷¹ Rus ordusunun Kırım'ı alması ve ülkeyi referanduma zorlaması Japonlar üzerinde çok güçlü bir olumsuz etki yaratmıştır.¹⁷²

2.3.2.4. Japonya ve Rusya Arasındaki Eğitim ve Kültür İlişkiler

Japonya eğitim ve kültür ilişkilerini siyasi sonuçlar elde etmek için kullanmaktadır. Japonya ile Rusya arasında eğitim ve kültür ilişkileri çok çeşitli alanlarda gelişmiştir. 2004'te Japonya ve Rusya kültürel ilişkilerinin gelişmesi için Profesör Aoki Takotsu yönetiminde Rusya'da Kültürel Diplomasiyi Teşvik Danışma Konseyi kurulmuştur.¹⁷³

Aynı zamanda Japonya'da Rusya ile kültürel ve entelektüel bağları güçlendiren birçok örgüt kurulmuştur. Bazı uzmanlara göre de ikili ilişkilerin geleceği Japon-Rus İlişkileri Derneği, Japonya Yabancı Ülkelerle Kültür İlişkileri Derneği, Soka Gakkai International (SGI) gibi dernek ve örgütlerle bağlantılıdır. Bu bağlamda D. Ikeda Japonya'nın büyük konser derneklerinden biri olan Min-On'u kurmuştur. Bu dernek dünyanın dört bir yanına sanatçı ve müzik gruplarından oluşan turlar düzenlemiştir. Min-On derneği tarafından Japonya'ya davet edilen sanatçılar arasında Rus orkestra şefi G. N. Rojdestvenskiy, Rus Çocuk Müzik Tiyatrosu, "Petersburg Camerata" Devlet Hermitage Orkestrası ve Rusya'nın farklı şehirlerinden halk oyunları toplulukları yer almıştır. Soka Gakkai tarafından kurulan Tokyo Fuji Sanat Müzesi ise Rusya müze eserlerinin sergisini Japonya'da tanıtmıştır. Dünyaca ünlü Japon dansçı Morihiko Iwata birkaç yıl boyunca Bolşoy Tiyatrosu'nun solisti olarak görev yapmış ve daha sonra Buryat Devlet Opera ve Bale Tiyatrosu'nun bale grubunun yönetmeni olmuştur.¹⁷⁴

Japonya Dışişleri Bakanlığı himayesinde çalışan Japon Vakfı (Kokusai Koryu Kikin) Japonya'nın yurt dışındaki yumuşak gücü olmuştur. Japon Vakfı'nın ana görevleri arasında Japon dilinin dünyaya yayılması yer almıştır. Nitekim vakıf her üç yılda bir yurt dışında Japon dilinin öğretilmesinin verilerini yayımlamaktadır. 2013 verileri Rusya'da Japon dilini

¹⁷¹ A. N. Panov, D. V. Streltsov, **Sovremenniy Rossiysko-Yaponskiy Otnoşeniya i Perspektiv İkh Razvitiya**, Moskva, Rossiyskiy sovet po mejdunarodnim delam, 2012, s. 32.

¹⁷² Joseph Nye Jr., **The Paradox of American Power: Why The World's Only Superpower Can't Go It Alone**, Oxford University Press, 2002, s. 85.

¹⁷³ D. V. Kiba, **Razvitiye Sotrudnichestva Rossii i Stran Severo-Vostochnoy Azii v Gumanitarnoy Sfere v Kontse XX–XXI Vv.**, Tambov, 2012, s. 115-116.

¹⁷⁴ O. I. Kazakov, "O Vozrastanii Roli Obshchestvennoy Diplomatii", **Yaponiya Nashikh Dney**, 2(12), 2012, s. 64.

öğrenenlerin sayısının oldukça düşük olduğunu göstermiştir. Bu nedenle Rusya, Japon Vakfı'nın ilk on ülke önceliğinde yer almaktadır. Vakıf ayrıca Japonya ile Rusya arasında düzenlenen etkinliklerin (uluslararası toplantılar, sempozyumlar, seminerler) organizasyonunu, araştırma programlarını desteklemiş; Rus bilim insanlarının çalışmalarına avantajlı koşullar sağlamış ve Japon edebiyatının Rusça'ya çevirisinin yapılmasını desteklemiştir. Düzenlenen etkinlikler arasında “Kage”, “Edebiyatta Genji-monogatari Motifleri”, “18-20. Yüzyılların Sanatları” konulu toplantısı, “2011'in Büyük Depremi” konferansı, “Japonya'nın Ruhı” festivali gibi etkinlikler yer almıştır.¹⁷⁵ Keza Mayıs 2015'te Tokyo'da gerçekleştirilen “Üçüncü Japon-Rus Forumu”nda “Rus-Japon İlişkilerinin Mukayeseli Tarihi” adlı bilimsel çalışma tanıtılmış ve Tokyo Üniversitesi kitabın Japoncasını yayımlamıştır.¹⁷⁶

Japonlar Rus piyanistleri, kemancıları ve vokalistleri Japonya'ya eğitim vermeleri için davet etmişlerdir. Maestro V. Gergiev ve Japonların idolü olan Ye. Pilyuşenko Japon medyasında yer alan önemli Rus sanatçılar arasında olmuştur. Japonya'da daha olumlu bir Rus imajı oluşturulmasında en önemli araç Rus klasikleri olmuştur. Bu amaçla Japon dünya görüşüne yakın olan L. Tolstoy, F. Dostoyevski ve A. Chekhov'un edebi eserleri Japonya'da tanıtılmıştır. P. Çaikovski'nin ve S. Rakhmaninov'un eserleri Japonlar tarafından dünya müziğinin en iyileri olarak kabul edilmiştir. Nitekim Rus kültürü ilişkilerin gelişimi için verimli bir zemin hazırlamıştır.¹⁷⁷

Keza Rus toplumunda da Japonya'nın kültürü ilgi çekmiştir. Rusya'da Japon Hokku ile Tanka şiirlerine, No ile Kabuki tiyatrolarına ilgi oluşmuştur. Rus nüfusun farklı yaş grupları Haruki Murakami, Ryunoske Akutagawa, Junichiro Tanidzaki ve Yukio Mishima'nın eserlerini severek okumuşlar; film sanatının başyapıtlarına imza atan yönetmenler Akira Kurasawa, Takeshi Kitano filimlerine oldukça kıymet vermişlerdir.¹⁷⁸

¹⁷⁵S. V. Çugrov, “Obraz Rossii v Yaponii i Obraz Yaponii v Rosii”, **Rossiyskiy Sovet po Mejdunarodnim delam**, 33, 2016, s. 29.

¹⁷⁶ Kseniya Naka, “Sovmestnoe İzdaniye Rossiyskikh i Yaponskikh İstoriyov Predstavlyat v Tokio”, **RIA Novosti**, 7 Mayıs 2012, (Çevrimiçi) <https://ria.ru/20121210/914192572.html>, Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2019.

¹⁷⁷ Kseniya Naka, “Şvidkoy: Kulturnıye Syazi Rosii i Yaponii ne Zavisyat ot Politiki”, **RIA Novosti**, 10 Aralık 2012, (Çevrimiçi) <https://ria.ru/20121210/914192572.html>, Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2019.

¹⁷⁸ O. N. Zheleznyak, “Kulturnaya Politika Yaponii na Sovremennom Etape”, **Yaponiya Naşık Dney**, 2009, s. 70.

2.3.2.4.1. Medya Alanında İş Birliği

Bugün iş dünyası ve medya iki sosyal güç olarak hareket etmektedir. İş dünyası ülkeyi yabancı pazarlarda temsil etmekte, medya ise ülkenin daha olumlu bir imajını yansıtmaya çalışmaktadır. 2013'ten başlayarak Japonya ve Rusya'nın iş dünyası ile imajı arasındaki uçurumu kapatmak için "Japon-Rus Kültüründe İş Dünyası ve Medya'nın Rolü" sempozyumu (Moskova-Tokyo TV köprüsü şeklinde) düzenlenmektedir.¹⁷⁹

2014'te Japonya Başbakanı Yoşiro Mori "Rossiyskaya Gazeta" ve "Mainiti Şimbun" gazeteleri tarafından düzenlenen "İkinci¹⁸⁰ Japon-Rus Forumu Temas Noktaları"na katılmak için Moskova'ya gitmiştir. 2015'te Tokyo'da yapılan "Üçüncü Japon-Rus Forumu" ise samimi iletişimin hayati önem taşıdığını göstermiştir. Japonya Büyükelçisi Yevgeniy Afanasyev forumu "entelektüel güç" olarak nitelendirmiştir. "Rossiyskaya Gazeta" ile "Mainiti Shimbun"un çabaları ile söz konusu forum Japonya ve Rusya arasındaki siyasi, kültürel ve spor ilişkilerini güçlendiren, sorunların çözümünü kolaylaştıran bir kanal hâline gelmiştir. Ancak medya kuruluşları Rusya'daki olayların alevlenmesi, yaptırımların uygulanması ve güvensizlik havasının oluşumundan dolayı Japonya ve Rusya arasındaki bağları bir bütün olarak geliştirmekte zorlanmıştır. Buna rağmen Japon-Rus gazetecileri ve iş adamları forum toplantılarını düzenli olarak gerçekleştirmeye devam etmişlerdir.¹⁸¹

2015'te "The Moscow Times" tarafından düzenlenen "Japonya-Rusya Ekonomik İş Birliği İçin Bir Strateji" semineri iş dünyası ve medya arasındaki iş birliğinin örneği olmuştur. Gazeteciler ve iş adamları Japon-Rus iş birliğinin mevcut durumunu, Rus pazarındaki Japon şirketlerinin başarısının nedenlerini ve Japon pazarında faaliyet gösteren Rus şirketlerini analiz etmiştir. 2015'te Vladivostok'ta Rusya, Japonya, Çin ve Güney Kore'den gelen gazeteciler, blogcular ve halkla ilişkiler uzmanlarının medya zirvesi gerçekleştirilmiştir. Zirvenin hedefleri bölgedeki medya topluluğunu birleştirmek ve iletişim alanında önemli konuları çözmek olmuştur. Japonya'da akredite olan Rus gazeteciler çalışma alanlarında engeller hissetmese de, Japon toplumu Rus gazetecilere güvenmekte zorlanmış ve onlardan alınan bilgilerin belirsizliğinden şikâyet etmişlerdir. Keza

¹⁷⁹ A. Lenin, "Posol RF v Yaponii: Forum Stal Seryoznoy Diskussionnoy Ploşadkoy", **Rossiskaya Gazeta**, 21 Mayıs 2015, (Çevrimiçi) <https://www.rg.ru/2015/05/21/forum-site-anons.html>, Erişim Tarihi: 1 Temmuz 2019.

¹⁸⁰ Bu formattaki ilk toplantı Şubat 2013'te Tokyo'da gerçekleşmiştir.

¹⁸¹ K. Iwabuchi, **Recentering Globalization: Popular Culture and Japanese Transnationalism**, Durham and London, Duke University Press, 2002, s. 14.

Moskova'daki Japon muhabirleri toplantı sırasında Rusya'da çalışmanın zor olduğunu ve güvenliklerinden emin olmadıklarını söylemişlerdir.¹⁸² Moskova'da akredite olan Japon gazetecilere fikir ve görüş alışverişini aktif hâle getirmek için çeşitli etkin basın toplantıları ve brifingler yapmaları tavsiye edilmiştir.¹⁸³

2.3.2.4.2. Bilim ve Teknoloji Alanında İş Birliği

Japonya ve Rusya arasında bilim ve teknoloji alanındaki iş birliğinin kilit noktasını 4 Eylül 2000'de Tokyo'da imzalanan anlaşma oluşturmuştur. Anlaşmanın 6. maddesine göre "Japon-Rus Bilimsel ve Teknik İş Birliği Komisyonu" kurulmuştur. Bu komisyonun çalışmalarının yönetilmesine ilişkin görevleri ise Rusya Eğitim Bakanlığı ile Japonya Dışişleri Bakanlığı üstlenmiştir.¹⁸⁴

Ocak 2003'te Rusya cumhurbaşkanı ve Japonya başbakanı arasında gerçekleşen toplantı sırasında "Japon-Rus Eylem Planı" kabul edilmiştir. Bu bağlamda Japonya Ekonomi, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından atanan JETRO Japonya ile Rusya'nın iş ilişkilerinin gelişimine büyük katkı sağlamıştır. 60 ülkede etkinlik gösteren JETRO Japon ve Rus şirketlerin ortak işlerinin yürütülmesi için faaliyetlerde bulunmuştur. Mart 2004'te ise JETRO Yelabuga ve Toliati'de Rus otomotiv işletmeleri ile Japon şirketleri arasındaki iş birliği, özellikle otomobil parça üretiminin modernleştirilmesi konusunda seminerler düzenlemiştir.¹⁸⁵

Japonya'nın "Mitsui" şirketi ise gaz tedariki ve tüketimi ile ilgili süreçlerin güvenliğini ve kontrolünü sağlamak için kullanılan teknolojiyi (ölçüm sensörleri, gaz basıncı, gaz sayaçları, acil durum kilitleme cihazları vb.) Rusya'ya taşımıştır. Japonya'dan çevre koruma ekipmanları getirilmiştir. Ayrıca Mitsui sadece Rusya'ya teknolojiyi tedarik etmekle kalmamış, servis hizmetleri de geliştirmiştir. Keza Astrahan bölgesinde olağandışı sıcaklık ve kutup bölgesinin şiddetli don problemlerini çözmek için Japon şirketi bu bölgeye uzmanları çekmeye yardımcı olmuştur. Bu bağlamda 2009'da satış ve satış sonrası hizmetlerin hızlı ve kesintisiz bir şekilde gerçekleştirilmesi için "Fanuk Mitsui" şirketinin

¹⁸² Nihon Kokuseizue 2014/2015 (İstatistik Referans Kitabı 201/2015), Tokyo, 2014, s. 58, 59.

¹⁸³ "Bolee 900 Jurnalistov Rossii, Yaponii i KNR soberutsya vo Vladivostoke", **RIA Novosti**, 9 Haziran 2015, (Çevrimiçi) <https://www.ria.ru/society/20150609/1068937524.html>, Erişim Tarihi: 1 Temmuz 2019.

¹⁸⁴ D. Şerbakov, "Investitsionnoye Sotrudnichestvo Rossii i Yaponii na Rossiyskom Dalnem Vostoke: Perspektivi Razvitiya", **Problemi Dalnego Vostoka**, 4, 2011, s. 43.

¹⁸⁵ Oleg Davtyan, "İtiro Kavabata: Zadaça Diplomatii Naşikh Stran-Razvivat Yapono-Rossiyskiye Otnoşeniya vo Vsex Otnoşeniyakh", **Konsul**, 1(24), 2011, s. 5.

Rusya ofisinin açılmasına karar verilmiştir. Japonya'nın bir diğer şirketi "Japan Tool Service" Rus işletmelerinde kullanılan takım tezgâhlarının durumunun teşhisini yaparak, eski parçaların değiştirilmesini sağlamıştır.¹⁸⁶

Rusya'nın Japon Eski Büyükelçisi T. Togo'ya göre ülkeler arasındaki ilişkiler önemli bir dönüm noktasına yaklaşmıştır ve yakın gelecekte Rus ekonomisine, özellikle sanayi sektörüne Japon yatırımlarının yapılacağı beklenmektedir.¹⁸⁷ 2010'da Moskova'da gerçekleştirilen "Japon-Rus Bilimsel ve Teknik İş Birliği Komisyonu"nun onuncu oturumunda 2010-2012 yılları için 13 alanda 94 ortak projeden oluşan bilimsel ve teknik iş birliği programı onaylanmıştır. Bu program kapsamında bilimsel, teknik ve yenilikçi projelerin uygulamasına "Rusya Tıbbi İlimleri Akademisi", "Rusya Tarım Bilimleri Akademisi", "Japonya Deniz Bilimi ve Teknolojisi Merkezi (JAMSTEC)", "Japonya Havacılık ve Uzay Araştırma Dairesi (JAXA)" katılmıştır.¹⁸⁸

2.3.2.4.3. Turizmin Gelişimi

Japonya ve Rusya ilişkilerindeki bir diğer önemli sektör ise turizmdir. Rus Tur Operatörleri Birliği Başkanı Maya Lomidze'ye göre Japon turistlerin en çok ilgisini çeken bölgeler Kuril Adaları, Moskova, Petersburg, Baykal ve Kamçatka'dır. Rusya'nın Avrupa kısmına ise uçuşlar yüksek maliyetli olduğu için bu bölge daha az tercih edilmektedir. Rusya uzak doğusunu geliştirmek ve turistlerin ilgisini bu bölgeye çekmek için Japonya'nın JATA Tourism EXPO fuarında çeşitli tur programlarını tanıtmıştır. Bu tur programları Habarovsk, Kamçatka ve Primorskiy Kray'ın doğal cazibe merkezlerine gezileri ve Sakhalin'de aktif turizmi (yaya gezileri, kayak, su, bisiklet, dağcılık) içermektedir. Japonya'nın da birçok bölgesine Rus turist sayısı artmıştır. Tottori ve Şimane prefektörlüklerini ziyaret eden turistlerin sayısı %23'e kadar çıkmıştır. Japonya'nın doğusunda gastronomi sergilerinin, proje sunumlarının ve toplantıların yapılması bu bölgede Japonya ile Rusya arasındaki iş turizmini geliştirmiştir. Nagano prefektörlüğünün Matsumoto şehrinde ise şarap yapımı, doğa, yemekler ve vasabi tarlaları Rus turistleri tarafından ilgi görmektedir.¹⁸⁹

¹⁸⁶ Şerbakov, **a.g.m.**, s. 56.

¹⁸⁷ Yoko Hirose, "Japan-Russia Relations: Can the Northern Territories Issue be Overcome?", **Strategic Japan**, 3 Nisan 2018, (Çevrimiçi) <https://www.cogitasia.com/japan-russia-relations-can-the-northern-territories-issue-be-overcome/>, Erişim Tarihi: 3 Temmuz 2019.

¹⁸⁸ Şerbakov, **a.g.m.**, s. 43.

¹⁸⁹ D. V. Kiba, **Gumanitarnoe Vzaimodeystviye Rossii i Severo-Vostochnoy Azii v Kontse XX – Naçale XXI vv.**, Komsomolsk na amure, KnAGTU, 2013, s. 64.

Japonya ve Rusya arasındaki turizmin daha da gelişmesi için vizesiz seyahat konusu 1990 yılından bu yana aşamalı olarak müzakere edilmektedir. Rus ve Japon vatandaşları için vize rejimini kolaylaştıracak anlaşma ise ancak 2012’de imzalanmıştır ve Japonya ile Rusya arasındaki turizm ilişkileri 2014’e kadar olumlu yönde gelişmiştir. Mamafih 2014’te Ukrayna krizi, G8 Zirvesi’nin Soçi’den Brüksel’e geçirilmesi, Rusya’nın G8’den çıkarılması ve Japonya’nın Ukrayna krizi dolayısıyla Rusya’ya karşı yaptırım uygulaması Japonya ve Rusya arasında imzalanan vize rejimini kolaylaştıracak anlaşmanın uygulamaya konulmasının askıya alınmasına neden olmuştur. Böylece Japonya ile Rusya arasındaki ilişkilerin bozulmaya başlamasıyla turizm de bundan olumsuz yönde etkilenmiştir.¹⁹⁰ Her ne kadar 2015’te Japonya’da yabancı turist sayısında artış görülse de Rus turistlerin sayısında %20’den fazla azalma kaydedilmiştir. Rus turistlerin sayısında önemli oranda azalma yaşanmasının nedenleri ise Ukrayna krizi ve ruble döviz kurunun değer kaybetmesiyle yurt dışı tatil maliyetinin artışı olmuştur.¹⁹¹

¹⁹⁰ N. P. Prostakişina, A. A. Kovaleva, **Rossiya i Yaponiya: Predposylki dlya Razvitiya Vzaimootnoşeniy v Sfere Turizma**, Moskva, Molodoy uçyoniy, 2015, s. 303.

¹⁹¹Olga Alekseeva, “Kak Yaponiya Gotovitsya Zavlekat Rossiyskikh Turistov”, **Prim-Travel**, 30 Ekim 2017, (Çevrimiçi) <http://prim-travel.ru/2017/10/kak-yaponiya-gotovitsya-zavlekat-rossijskix-turistov/>, Erişim Tarihi: 30 Temmuz 2019.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİĞER DEVLETLERİN

JAPONYA-RUSYA İLİŞKİLERİNDEKİ ROLÜ

3. Japonya ve Rusya İlişkilerinin Mevcut Durumu ve Geleceği

Rusya Federasyonu'nda yürütme fonksiyonu Cumhurbaşkanlığı ve Rusya Federasyonu hükûmeti tarafından yerine getirilmektedir. Cumhurbaşkanının görevleri arasında dış politikayı yönetmek ve uluslararası anlaşmaları imzalamak olduğu için Japonya ile ilişkilerde Cumhurbaşkanı önemli bir yer almaktadır. Rusya'nın Dışişleri Bakanlığı, Savunma Bakanlığı, Federal Güvenlik Servisi ve Dış İstihbarat Servisi siyasi konularda Cumhurbaşkanıya yardım etmektedir.¹⁹² Bununla birlikte Rusya'nın Japonya'ya yönelik politikasının şekillenmesinde önemli faktörlerden biri de kamuoyunun düşünceleri olmuştur. Genel olarak Rus kamuoyunda, Japonya'ya karşı teknoloji alanındaki başarıları ve kültürel yönlerinden dolayı iyi niyetli bir tutum oluşsa da siyasi alanda olumsuz tutum hâlâ devam etmektedir. Son zamanlarda Rusların büyük bir kısmının gözünde Japonya, kendi dış politikasına sahip olmayan bir ülke, ABD'nin müteffiki ve Rusya'nın jeopolitik muhalifi olarak gözükmektedir. Japonya'nın Rusya ile ilişkilerini geliştirmesi, 2011'de Fukuşima'da yaşanan nükleer reaktör kazasının ardından enerji açığı sorununu aşmak ve bölgede artan Çin faktörünün dengelemek için önem taşımaktadır. Rusya ise Japonya'ya yakın olan doğu bölgelerinin ekonomik gelişimini sağlamayı amaçlamaktadır.¹⁹³

Moskova ile Tokyo arasındaki bu olumlu hava Ukrayna krizi sonrasında dağılmaya başlamıştır. Bu bağlamda vize düzenlemeleri ve çeşitli anlaşma görüşmeleri askıya alınmıştır. Rusya'nın Japonya'ya tepkisi sert olmuş; Nisan 2014'te 6 adet stratejik bombardıman ve füze taşıyıcı uçağının Japon adaları (Hokkaydo ve Okinawa) üzerinde uçuşu iki ülke arasında kriz yaratmıştır. 29 Nisan 2014'te Japonya ikinci yaptırımları uygulamış ve 23 Rus vatandaşına vize verilmeyeceğini açıklamıştır. Ağustos 2014'te ise bazı Japon vatandaşların Rusya'ya ziyareti yasaklanmıştır. Temmuz 2014'te Ukrayna'daki

¹⁹² V. V. Kojevnikov, "Tekushcheye Sostoyaniye i Perspektivi Razvitiya Rossiysko-Yaponskikh Otnoşeniy", *Izvestiya Vostochnogo İnstituta*, 4(32), 2016, s. 92.

¹⁹³ O. İ. Kazakov, "Ob Ukhudşenii Rossiysko-Yaponskikh otnoşeniy v 2014 godu", *Yejegodnik Yaponiya*, Moskva, 2015, s. 20.

Rus yanlısı ayrılıkçıların Malezya yolcu uçağını düşürdüğü iddiası üzerine Japonya tepki göstermiş ve Kırım'dan ithalatı sınırlandırmış, Rusya'da gerçekleştirilecek herhangi bir uluslararası projeye destek sağlamamıştır. Tartışmalı adalara yakın bölgede askerî tatbikat gerçekleştirmeye başlamış, böylece Rusya'nın tutumunu sertleştirmiştir.¹⁹⁴

2015'te Türkiye'de G-20 Zirvesi'nde Putin ile görüşen Abe, Kuril Adaları meselesi için yeni bir toplantı gerçekleştirme talebinde bulunmuştur. Rusya Dışişleri Bakanı Lavrov bu görüşme ile ilgili olarak Japonya ile toprak sorununu değil sadece barış anlaşması sorununu müzakere ettiğini söylemiştir. Kuril Adaları sorunu hâlâ çözülmemekle birlikte iki ülke arasında ekomik-ticari anlaşmalar imzalanmıştır.¹⁹⁵

3.1. Asya Pasifik Bölgesi'nde Değişen Dengeler Olarak Japonya ve Rusya

Pasifik havzası önemli çeşitliliğin ve karışıklıkların olduğu geniş bir coğrafyadır. Doğu kıyılarında Kuzey Amerika ülkeleri Kanada, ABD, Meksika, Orta Amerika ülkeleri ve Güney Amerika ülkeleri Kolombiya, Ekvator, Peru ve Şili bulunmaktadır. Batı bölgesinde Asya Pasifik ülkeleri denilen Doğu Asya ve Okyanusya ülkeleri bulunmaktadır. Asya-Pasifik olarak tanımlanan bölge, Hint Okyanusu'yla Pasifik Okyanusu arasındaki geniş bölgedir. Yüksek ve dinamik üretim gücü ve geniş pazar potansiyeliyle dünya nüfusunun %56'sını kapsayan bu bölge, küresel güvenliğin önemli bir halkasını oluşturmaktadır. Asya-Pasifik bölgesinin önemi arttıkça tüm dünyanın gözü bu bölgeye kaymıştır. Japonya ile birlikte Hindistan, Güney Kore ve Kuzey Kore bölgede en çok dikkat çeken ülkeler olmuşlardır. Rusya'nın Asya'daki varlığı ise çok eskilere dayanmaktadır. Rusların izlediği Asya-Pasifik politikasını zengin Asya toprakları ile uzak doğusunu geliştirmek ve Pasifik Okyanusu kıyılarındaki stratejik konumunu korumak oluşturmaktadır. Bu nedenle Kuril Adaları sorununda taviz vermemekte ve stratejik adaları Japonya'ya kaptırmak istememektedir.¹⁹⁶

Bununla birlikte Rusya; Japonya, Çin ve Güney Kore ile ticari ilişkilerini sıkı tutmuş ve izlediği ekonomik politikanın gereği 1998 yılında APEC üyesi olmuştur. 2003 yılından

¹⁹⁴ Mikhail Stepovik, "Yaponiya Rasşirit Sanksii Protiv Rossii", **Deutsche Welle**, 18 Eylül 2014, (Çevrimiçi) <https://www.dw.com/ru/япония-расширит-санкции-против-россии/a-17931956>, Erişim Tarihi: 5 Kasım 2019.

¹⁹⁵ Kojevnikov, **a.g.m.**, s. 93.

¹⁹⁶ L. N. Garusova, "Tikhookeanskaya Rossiya v Kontekste Sovremennoy Vneshney Politiki SŞA", **Vestn. Dalnevost. otdeleniya RAN**, 6(178), 2014, s. 6.

itibaren Rus-Japon ticareti 2/3 oranında artmış ve 2005 yılında 10 milyar dolara çıkmıştır. Otomotiv sektörü de Rusya ile Japonya arasında önemli bir yer tutmaktadır. 2007 yılında Petersburg’da Toyota fabrikası kurulmuştur.¹⁹⁷

Rusya’nın Asya’daki diğer bir önemli partneri ise Çin’dir. Rusya-Çin ticaret hacminin büyük bir bölümünü Çin’in askerî mühimmat ile enerji ithalatı oluşturmuştur. Rus ihracatının %45’ini silah ticareti oluşturmaktadır. Rusya Çin’e savaş jeti, deniz altı ve destroyer temin etmiştir. Ayrıca Şanghay İş Birliği Örgütü zemininde Rusya ve Çin arasında askerî ilişkiler gelişmiştir.¹⁹⁸

Çin ile birlikte Güney Kore de Rusya’dan silah alan ülkelerdendir. Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra Rusya ve Güney Kore arasında 1991’de kurulan diplomatik ilişkiler ticaret ağırlıklı gelişmiştir. Rusya’nın uzak doğusunda bulunan Nakhodka Serbest Ekonomi Bölgesi’nde Güney Kore ve Rusya yatırımlar yapmış ve İrkutsk doğal gaz sahasının geliştirilmesi için çalışmalarda bulunmuşlardır. Ayrıca Trans-Sibirya demir yolunun Avrupa’ya çıkışı için Kore içindeki Inter-Kore hattıyla birleştirme çalışmaları yapılmıştır.¹⁹⁹

Keza Modern Japonya’nın dış politikasında Kore Yarımadası ülkeleriyle olan ilişkilerin önemli bir yeri olmuştur. Japonya ve Güney Kore arasında ekonomik ilişkiler aktif olarak gelişmektedir. 2013’te iki ülke arasındaki ticaret cirosu 100 milyar dolar olmuştur. Ağırlıklı olarak mühendislik ürünleri, metal işleme makineleri, hafif sanayi ürünleri, balık ve deniz ürünleri tedarik edilmektedir. Kültür, bilim, eğitim ve turizm alanlarında da ilişkiler gelişmektedir.²⁰⁰

Aslında Japonya’nın dış politikasının amacı ulusal güvenliği sağlamak ve Japonya’nın uluslararası arenadaki konumunu güçlendirmektir. Bu bağlamda Japonya’nın dış siyasi ortağı ve müttefiki de Amerika Birleşik Devletleri olmuştur. Ayrıca Japonya Asya-Pasifik bölgesinin kilit oyuncularını olan Çin, Rusya, Kore Cumhuriyeti ile iş birliğini

¹⁹⁷ Muratshina Kseniya, **Rossiysko-Kitayskiye Otnoşeniya v Kontse XX-Nachale XXI V**, Flinta, 2010, s. 4-5.

¹⁹⁸ T. Chuzhachan, “Imperativı Razvitiya Kitaysko-Rossiyskikh Torgovo-Ekonomicheskikh Otnoşeniy”, **REZH**, 4, 1998, s. 5, 18.

¹⁹⁹ S. H. Ahn, “Russian-South Korean Security Relations Reconsidered: The Lost two decades of Promise and Peril”, **The Korean Social Science Journal**, 2(39), 2012, s. 27, 53.

²⁰⁰ D. A. Şerbakov, **Yaponiya v Sisteme Mejdunarodnikh Ekonomičeskikh Otnoşeniy v Aziatsko-Tikhookeanskom Regione**, Moskva, Nauka, Vostochnaya literatura, 2016, s. 47-49.

genişletmeye ve Kuzey Kore nükleer meselesini çözmeye odaklanmıştır. Askerî iş birliğinin dışında Japonya ve ABD'nin ticaret ve ekonomik bağları da oluşmuştur. 2013'te ülkeler arasındaki ticaret 203,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiş ve ABD Japonya'nın ana ihracat ortağı olmuştur. ABD birçok gıda ürününün, enerji ve endüstriyel ham maddenin yanı sıra Japonya için en son teknolojinin en önemli tedarikçisi olmuştur. Japonya da otomobiller, modern CNC makineleri, endüstriyel robotlar, ev eşyaları, elektronik eşyalar gibi Amerikan ekonomisi için gerekli birçok ürün ve mal tedarik etmektedir. Japonya ve Amerika Birleşik Devletleri arasında kültürel, bilimsel ve teknolojik ilişkiler de gelişmiştir. Japonya'da 20 Amerikan kültür merkezi açılmıştır. Birçok Japon şehri Amerikan şehirleriyle yakın ilişkiler kurmuştur. Japonya ile ABD arasındaki askerî-politik ittifak, aktif ticaret, kültürel ve ekonomik bağlar iki ülke arasındaki ilişkinin Kuzeydoğu Asya ülkeleri arasındaki ilişkilerin en güçlüsü olduğunu göstermiştir.²⁰¹

Öte yandan Hindistan ile Pakistan arasındaki Keşmir sorunu,²⁰² Tayvan ile Çin arasındaki sorun²⁰³ ve Kuzey Kore'nin nükleer güç olma isteği Asya-Pasifik bölgesinin temel sorunları arasında yer almaktadır. Kuzey Kore'nin 2006'da yeni bir füze denemesi gerçekleştirerek Japonya'yı vuracak kapasiteye ulaştığını göstermesi ile Kuzey Kore sorunu bölgenin en önemli sorunu hâline getirmiştir.²⁰⁴ Bununla birlikte Asya-Pasifik bölgesindeki ve dünyanın diğer bölgelerindeki uluslararası ilişkileri düzenleyen normlar ve mekanizmalar

²⁰¹ M. V. Braterskiy, **Politika SŞA v Aziatsko-Tikhookeanskom Regione**, Moskva, INION RAN, 2014, s. 89-92.

²⁰² Keşmir sorunu: Keşmir, Pakistan, Hindistan ve Çin'e yakın bir bölgedir. Cammu Keşmir sorunu, 1947'den beri yaşanmaktadır. İngiliz sömürgesinden kurtulan Hint Yarımadası'nda Hindistan ve Pakistan iki ayrı devlet olarak kurulurken Cammu Keşmir, adanın paylaşılamayan bölgesi olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz.: V. Ya., Belokrenitskiy, **Yujnaya Aziya v Mirovoy Politike**, Moskva, Mejdunarodniye Otnoşeniya, 2003, s. 155.

²⁰³ Tayvan ile Çin arasındaki sorun: II. Dünya Savaşı sonrası Çin'de Milliyetçi Parti ile Komünist Parti arasında devam eden iç savaş, 1949'da Komünist Parti'nin zaferiyle sona ermiştir. Tayvan adasına sığınan milliyetçi parti lideri Chiang Kai-Shek olağanüstü hal ilan ederek, adada milliyetçi parti dışında her tür partinin faaliyetlerini yasaklamıştır. Soğuk Savaş nedeniyle Batı'yla tüm ilişkilerini koparan Çin'i 1970'lerin başına kadar Birleşmiş Milletler'de Tayvan'daki Çin Cumhuriyeti temsil etmiştir. 1970'lerde ABD'nin Ping-pong diplomasisi sayesinde Çin ile ABD ilişkileri düzelmiş; Çin Halk Cumhuriyeti tüm Çin'i temsilen Birleşmiş Milletler'e kabul edilmiştir. Ancak halen 23 ülke, tüm Çin'i Tayvan'ın temsil ettiğini düşünmektedir. Tayvan (Milliyetçi Çin) ile Çin bazı zamanlar savaşın eşiğine gelmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Şen Litsun, "Dilema Kitaya: Tayvanskiy Vopros", **Problemi Dalnego Vostoka**, 5, 2001, s. 186.

²⁰⁴ I. Brusentsov, "Voyenno-Političeskaya ob Stanovka v Aziatsko-Tikhookeanskom regione", **Zarubezh. Voyen. Obozreniye**, 2(9), 2006, s. 2-3.

da bulunmaktadır. Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN), Asya-Pasifik Ekonomik İş Birliği (APEC), Şanghay İş Birliği Örgütü (ŞİÖ) gibi kuruluşlar bunlar arasındadır.²⁰⁵

3.1.1. Japonya ve Rusya İlişkilerinde Çin Faktörü

Doğu Asya’da Rusya’nın etkisi azalırken, Çin ve Japonya bu bölgedeki etkinliklerini artırmışlardır. Çin; küresel jeopolitik güç merkezi olarak kabul edilmiş; coğrafi konumuyla, nükleer güce dayalı askerî kuvvetiyle ve ekonomisiyle Asya Pasifik bölgesinde lider ülkelerden biri olmuştur. Japonya-Rusya ilişkilerinde de Çin faktörü önemli yer almıştır. Asya Pasifik ülkeleri içinde Japonya Çin’in en önemli rakibinden biri olmuştur. Bölgenin en büyük ekonomik gücü durumundaki Japonya ABD’ye güvenlik alanında ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle ABD-Japonya ittifakının bozulması Çin’in bölgesel çıkarları için önemli hâle gelmiştir. Rusya ise Çin’in kontrolsüz büyümesini istememekle birlikte ABD’ye karşı Çin ile denge bulmak mecburiyetinde kalmıştır.²⁰⁶

Günümüzde Doğu Çin Denizi’ndeki Senkaku adasının (Diaoyu) mülkiyeti meselesi Tokyo ve Pekin arasındaki bölgesel anlaşmazlığın en keskin olanıdır. Son yıllarda bu sorun daha da keskinleşmiştir. Bu sorunla birlikte iki Asya gücü olan Japonya ve Çin arasında büyüyen ekonomik ve askerî-politik bir rekabet de bulunmaktadır. Bu bakımdan Kuzey Kore’nin nükleer füze potansiyeli ile birlikte Çin tehdidi, Japonya’nın ulusal güvenliği için büyük bir tehlike olarak kabul edilmektedir. Çin tehdidi tezi sadece Japon analistlerin sözlüğünde değil, aynı zamanda Japon resmî belgelerinde de yer almaktadır.

Nitekim Tokyo, komşusunun artan ekonomik ve askerî gücü, deniz faaliyetlerinin yoğunlaşması ve tartışmalı adalara yönelik saldırı eylemleri nedeniyle son derece endişelidir. Bu nedenle Abe hükûmeti “Çin’in sınırlandırılması” olarak adlandırılan konuda çeşitli ülkelerin desteğini almaya çalışmıştır. Politikacılar arasında ve Japon medyasında, Rusya’nın Tokyo tarafından özenle inşa edilen küresel Çin karşıtı kontrol ve denge sistemine katılımı konusu giderek daha fazla tartışılmıştır. Durumun çelişkisi ise Japon analistlerin Rusya’yı, yani Japonya’nın resmî bir barış anlaşmasına sahip olmadığı bir ülkeyi, barış ve

²⁰⁵ V. A. Avatkova, T. V. Kashirinoy, *Mesto Aziatsko-Tikhookeanskogo Regiona v Soveremennikh Mejdunarodnikh Otnoşeniyakh: Problemy Bezopasnosti i Perspektivy Razvitiya*, Moskva, Diplomaticheskaya akademiya, 2015, s. 57-58.

²⁰⁶ Ye Arapova, *Ekonomicheskaya İntegratsiya v Vostochnoaziatskom Regione*, Prospekt, Moskva, 2015, s. 25.

dostluk konusunda anlaşmasının olduğu Çin'in tehdidiyle mücadelede bir müttefik olarak görmesi olmuştur.²⁰⁷

Japonlara göre Japon-Rus yakınlaşmasının temeli, Rusya'da Çin'in büyüyen ekonomik ve askerî gücü, hem karada hem de denizde askerî potansiyelinin artması ve Kuzey Deniz Rotası'nı geliştirmeyi planladığı iddiası olmuştur. Bu hususlar Rusya tarafından hem ekonomi hem de güvenlik alanında Uzak Doğu'da "Çin tehdidi" olarak görülmekte ve Moskova'yı bu tehdidi ortaklaşa etkisiz hâle getirmek için Tokyo ile yakınlaşma arayışına girmeye mecbur etmektedir. Japon siyaset bilimciler, Japonya'nın Çin'e ortak olarak karşı çıkmak için Moskova'nın endişesinden faydalanması gerektiğini düşünmüşlerdir.²⁰⁸ Bu hususta Nisan 2013'te Moskova'da Putin ve Abe müzakerelerde bulunmuşlardır. Japonlar Çin'in askerî güçlenmesinin ve Kuzey Kore'nin nükleer silah sorununun hem Japonya hem de Rusya için ortak bir tehdit oluşturduğunu ve bu koşullar altında 2+2 müzakerelerinin başlatılmasının her iki ülke için önemli bir adım olduğunu savunmuşlardır.²⁰⁹

Bununla beraber Tokyo'da Rusya'nın Japonya ile olan bölgesel anlaşmazlıklarının Moskova ve Pekin arasındaki ilişkilerde etkili olabileceği korkusu da oluşmuştur. Öyle ki Japon medyası dönemin Cumhurbaşkanı Dmitry Medvedev'in Eylül 2010'da Pekin'e yaptığı ziyaret sırasında imzalanan Rusya-Çin belgesini, Japonya ile toprak çatışmaları üzerinde ortak bir baskı aracı olarak görmüştür. Japonlara göre bu belge Çin ve Rusya'nın Japonya ile Diaoyu Adaları ve Güney Kuril Adaları üzerindeki anlaşmazlıklarında birleşik bir cephe oluşturmaya karar verdiklerini göstermektedir. Nitekim bu belgenin imzalanmasından sonra Çin, Japonya'ya karşı Diaoyu ile ilgili eylemlerini sıkılaştırmıştır.²¹⁰

Tokyo, Rusya'nın desteği ile Güney Kore de dâhil olmak üzere üç komşu ülkeyle olan toprak anlaşmazlıklarının ağır yükünü hafifletmek istemiştir. Moskova, Tokyo ile olan bölgesel meseleler üzerine bir diyalog kurmaya hazır olsa da, Pekin ve Seul'ün (Japonya, Tokdo Adaları²¹¹ (Japonca, Takeshima) üzerindeki egemenlik konusunu Güney Kore ile

²⁰⁷ Şerbakov, **a.g.e.**, s. 55-56.

²⁰⁸ Avatkova, **a.g.e.**, s. 95.

²⁰⁹ Portyakov, **a.g.e.**, s. 200-202.

²¹⁰ V. Kistanov, "Rossiya-Yaponiya-Kitay: Balansı i Kontrbalansı", East Russia, 27 Haziran 2017, (Çevrimiçi) <https://www.eastrussia.ru/material/rossiya-yaponiya-kitay-balansy-i-kontrbalansy/>, Erişim Tarihi: 22 Ekim 2019.

²¹¹ Liancourt Kayalıkları, Japon Denizi'nin batı kısmında olan kayalıklardır. Japonya'ya göre, Okinoşima belediyesine bağlıdır; Güney Kore'ye göre ise Ulleung ilçesine bağlıdır. Japonya'da bu kayalıklardan

hâlâ tartışılmaktadır) Tokyo ile olan bölgesel uyuşmazlıklarını müzakere etmeyi kabul etmemiştir. Japonya, Pekin'in toprak sorununa ilişkin Tokyo politikasının daha da sıkılaştırılmasını ve ikili ilişkiler tarihinin yorumlanması sorunu nedeniyle Rusya ile çatışmasız ilişkiler kurmak istemektedir. Mamafih Rusya ile ilişkilerde Japon hükûmeti zor bir durumdadır. Zira bir yanda Rusya ile olumlu ilişkilerin biriktirdiği pozitifliği sürdürme arzusu ile diğer yanda ana ve tek askerî-politik müttefiki olan ABD'ye sadakat göstermesi arasında bir orta yol bulmak zorunda kalmıştır. Nitekim Japonya kendi güvenliğinin ve toprak bütünlüğünün garantisini ABD ile olan müttefiklik ilişkilerinde görmektedir.²¹²

Rusya ile Çin'in ABD'ye karşı güvenlik planı ve Doğu Çin Denizi'ndeki askerî tatbikatları Japonya'yı endişelendirmiştir. Bu durum ayrıca Çin, Japonya, Vietnam, Güney Kore, Filipin gibi Çin Denizi'ne kıyısı olan bölge ülkeleri arasında zengin maden, gaz, petrol yatakları ve balıkçılık açısından verimli olan Güney Çin Denizi'nden yararlanma hakkı sorununa yol açmıştır. Benzer şekilde enerji kaynakları bakımından zengin Spratly Adaları'nın²¹³ aidiyeti meselesi de Vietnam, Çin, Tayvan, Malezya, Filipinler ve Brunei ülkeleri arasında tartışma konusu olmuştur.²¹⁴ Nisan 2012'de Çin Deniz kuvvetlerinin Filipinli balıkçıları gözaltına aldıkları gerekçesiyle Filipin sahil güvenlik polislerine müdahale etmeleri ciddi bir krize neden olurken, Çin Senkaku²¹⁵ Adaları'nın aidiyeti konusunda benzer sorunları Japonya ile de yaşamıştır.²¹⁶

3.1.2. Japonya ve Rusya İlişkilerinde ABD Faktörü

Pasifik ülkeleri son 40 yılda bağımsızlaştıkça ABD her bir küçük ada devleti ile diplomatik ilişkiler kurmaya başlamıştır. ABD, uluslararası barışı ve düzeni sağlamada yıllar

Takeşima diye bahsedilirken Güney Koreliler buraya Dokdo Adası adını vermiştir. Bağımsız coğrafi kaynaklarda yine aynı kara parçasından Liancourt Kayalıkları olarak bahsedilmektedir. Hem Japonya hem de Güney Kore; Dokdo Adası üzerinde hak iddia etmeyi yıllardır sürdürmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra adalar üzerindeki egemenlik hakkı Güney Kore'ye ait olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz: S. V. Sevastyanov, A. A. Kravçuk, "Territorialny Spor mejdu Yaponiyey i Respublikoy Koreya: Argumentı Storon i Perspektivı Razreşeniya", *İzvestiya Vostoçnogo İnstituta*, 4(36), 2017, s. 25-34.

²¹² Kistanov, **a.g.m.**, s.y.

²¹³ Güney Çin Denizi'nin güneybatı kesiminde yer alan adalar. Adaların yerleşik bir nüfusu ve limanı yoktur; bununla birlikte dört havaalanı vardır. Halen adalar balıkçılık alanı olarak kullanılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Ya. V. Portyakov, **Vneşnyaya Politika Kitaya**, Moskva, İDV RAN, 2015, s. 189.

²¹⁴ Arapova, **a.g.e.**, s. 30-31.

²¹⁵ Doğu Çin Denizi'nde Japonya yönetiminde olan ve Çin ile Tayvan tarafından hak iddia edilen adalar. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Portyakov, **a.g.e.**, s. 190.

²¹⁶ A.V. Lukina, **Rossiya i Kitay: Chetyre Veka Vzaimodeystviya. Istoriya, Sovremennoye Sostoyaniye i Perspektivı Razvitiya Rossiysko-Kitayskikh Otnoşeniy**, Moskva, Ves Mir, 2013, s. 500.

geçtikçe çok önemli bir ülke olmaya başlamış ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi, uluslararası terör, Çin'in büyüyen ekonomisi gibi konular ABD'nin Pasifik bölgesindeki etkinliğini artırma zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir.²¹⁷

Asya Pasifik bölgesi son 30 yılda hızlı bir endüstrileşme ile ticaret alanında liderliğe geçmiştir. Bu başarı, küresel politik ve ekonomik ağırlığın Atlantik'ten Pasifik bölgesine geçmesini sağlarken ABD'li yetkililerin, iş adamlarının ve akademisyenlerin ilgisini de bu bölgeye çekmiş ve Asya Pasifik bölgesi ABD'nin en büyük ihracat pazarını oluşturmuştur. Günümüzde ABD ve Asya Pasifik bölge ülkeleri arasındaki karşılıklı ticaret yüzlerce milyar dolarlık seviyelere ulaşmıştır. Asya Pasifik bölgesinde egemen tek bir millet, sağlam bir milliyetçilik duygusu ve demokrasinin olmaması ABD'nin bölgede etkinliğini sağlamak için aradığı fırsatı vermiştir. Öte yandan ABD'nin bölgedeki ticari etkinlikleri başta Çin, Japonya ve Tayvan olmak üzere bölge ülkelerine geniş döviz rezervleri kazandırmıştır ve bu ülkeler uluslararası alanda önemli yatırımcı konumuna yükselmişlerdir.²¹⁸ Keza ABD'nin de Asya Pasifik Bölgesi'ne yönelik izlediği politikasında 3 önemli çıkarı söz konusudur:

1) Hayati Çıkarlar: Amerikan topraklarının fiziki güvenliğinin, Amerikan vatandaşlarının güvenliğinin, Amerikan toplumunun ekonomik refahının ve enerji, bankacılık, telekomünikasyon, ulaşım gibi kritik alt yapılarının korunmasını içerir.

2) Önemli Ulusal Çıkarlar: Amerikan toplumunun ulusal varlığını etkilememekle birlikte ulusal refahı etkileyen çıkarlarını ifade etmektedir. Örneğin küresel çevreyi korumak, Amerikan çıkarlarının fazla olduğu bölgelerde krizi yok etmek, mülteci akınına engel olmak, müttefiklerle bağlantılı olmak gibi konuları içerir.

3) Amerikan Değerlerine Dayanan İnsani ve Diğer Çıkarlar: Doğal yıkımlara cevap vermek, demokrasiyi desteklemek, hukukun üstünlüğünü desteklemek gibi konuları içerir.²¹⁹

Japonya'nın Rusya ile olan ilişkilerinin gelişmesinde ABD'nin büyük etkisi olmuştur. 21. Yüzyılda Japonya ve Rusya ilişkileri gelişmeye devam etmiş ve Japonya

²¹⁷ T. Wagavakatoga, "America in the Pacific Rim Era", *International Journal on World Peace*, 2(24), 2007, s. 15-17.

²¹⁸ E. Çam, *Siyaset Bilimine Giriş*, 7. baskı, İstanbul, Der Yayınları, 2000, s. 300.

²¹⁹ Braterskiy, a.g.e., s. 45.

Rusya'nın uzak doğusunda önemli ortaklarından biri olmuştur. Japonya ve Rusya ilişkileri ise siyasi, ekonomik ve kültürel olmak üzere üç alanda gelişmiştir²²⁰

Tarihî nedenlerden dolayı günümüzde “Yükselen Güneş Ülkesi” tamamen bağımsız değildir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Japonya işgal edilmiş ve 1951'de Japonya ve ABD arasında yapılan ittifak anlaşmasına göre ABD, Japonya'yı kanatları altına alarak olası bir savaşta Japonya'ya desteğini esirgemeyeceğini belirtmiştir. Böylece 1951'de imzalanan bu Güvenlik Anlaşması'yla ABD-Japonya ittifakının temelleri atılmıştır. Nitekim ABD askerî üstleri bu anlaşmaya dayanarak hâlâ Japonya'da bulunmaktadır. 1951'de imzalanan San Francisco Barış Anlaşması ile Japonya ulusal egemenliğini ve bağımsızlığını elde etmiş; 1956 yılında ABD'nin desteği ile BM'e kabul edilmiştir. Mevcut Japonya anayasası da ABD tarafından hazırlanmıştır.

ABD ile Japonya arasında güvenlik ve iş birliği konularında yapılan anlaşmaların devam etmesi ise Japonya'nın da ilginç bir şekilde ABD'ye kısmen bağımlı olmak istediği şeklinde bir durumun oluşmasına sebebiyet vermiştir. ABD kontrolünün etkisi altında olan diğer kilit unsur Japon Liberal Demokratik partisi olmuştur. Nitekim LDP siyasetinin ana hatları ihracata dayalı hızlı ekonomik büyüme ve Amerika ile iş birliğidir.²²¹

11 Eylül sonrasında ABD'nin ulusal güvenlik stratejisindeki değişim dış politikasını da etkilemiş ve ABD Güneydoğu Asya'daki müttefikleri ile daha yakın ilişkiler yürütme politikasını benimsemiştir. ABD, Japonya'nın küresel ve bölgesel liderlik rolünün Amerikan çıkarları ve savunması ile paralel şekillendiğini düşünmektedir. Bush yönetiminin (2001-2009) ilk döneminde de Asya'daki ABD varlığını etkinleştirmek için üç temel politika oluşturulmuştur: İlk olarak, Eylül 2001 Ulusal Güvenlik Stratejisi raporunda Kuzey Kore'nin nükleer güç yaplanması ve Çin tehlikesi vurgulanmış, bu bağlamda ABD askerî gücünün Avrupa'dan Asya-Pasifik eksenine kaydırılması gerekliliği dile getirilmiştir. İkinci olarak, 2001 yılından itibaren özellikle askerî harcamaların %75 oranında artırılması öngörülmüştür. Üçüncü olarak, ABD'nin bölgedeki geleneksel müttefikleri olan Japonya, Avustralya ve Tayvan ile olan ilişkilerinin canlandırılması gerekliliği vurgulanmıştır.²²²

²²⁰ R. Grivanov, “Rol SŞA v Formirovanii Vneshney Politiki Yaponii: Rossiya i ATR.”, **Mezhdunarodnyye Otnosheniya i Mirovaya Politika**, 2, 2011, s. 187-188.

²²¹ D. Vogranenko, **Japan as Politically Dependent State**, Voronezh, Voronezh Oriental Studies, 2017, s. 11-26.

²²² V. O. Peçatnov, A.S. Manikin, **İstoriya Vneşney Politiki SŞA**, Moskva, Mejdunarodniye Otnoşeniya, 2012, s. 400-402.

ABD'nin savunma politikası tehdit odaklı modelden kapitalist odaklı modele doğru değişime uğrarken Rusya ile Çin'e²²³ karşı uyguladığı politikaları da değişmiş ve bu ülkelere karşı daha ılımlı ve uzlaşmacı bir tutum benimsenmiştir.

2009 yılında Obama hükûmeti (2009-2017) de Güneydoğu Asya'ya oldukça önem vermiştir. Obama hükûmeti için en önemli gündem konusu yeni ortaya çıkan güçlerle ortaklık ve geleneksel müttefik ilişkilerini canlandırma yollarını bulmak olmuştur. Bu amaçla bölgede ABD'nin ve Asya Pasifik ülkelerinin yer aldığı ASEAN+1 ve ASEAN+3 gibi ekonomik birlikler gelişmekte ve bu birlikler Asya Pasifik Bölgesi'yle ilgili alınan kararlarda büyük bir rol oynamaktadırlar. Obama hükûmeti de adı geçen birlikler gibi Asya Pasifik'teki çoklu örgütlere ve diyaloglara katılma isteği göstermiştir. 2009 yılında Hillary Clinton'un Dışişleri Bakanlığı döneminde geçmişte Avrupa'ya yapılan geleneksel ilk ziyaretin Asya'ya yapılması da buna delalet etmektedir.²²⁴

Kasım 2009'da Obama da ilk kez Singapur'daki ABD-ASEAN liderleri toplantısına katılmış ve 2010'da ikinci liderler toplantısına New York ev sahipliği yapmıştır. İkinci zirvede pek çok önemli noktaya değinilmiştir:

1) ABD, nükleer silahların yayılmasını önleme ve iklim değişiklikleri gibi küresel tehditlerle mücadelede Asya ülkeleri ile iş birliği yapma kararı almıştır.

2) İkili ticaret artış gösterdiğinden her iki tarafın amacının ekonomik büyümeyi sağlamak olduğuna değinilmiştir.

3) ABD bölgedeki siyasi ve güvenlik alanlarındaki iş birliğini artırmayı ümit ettiğini belirtmiştir.

4) ABD ASEAN toplumunu anlamaya devam ederek, bölge barışını ve güvenliğini geliştirme kararı almıştır.

²²³ A. Yu. İndjiyeva, "Transformatsiya Vneşney Politiki SŞA Posle Teraktom 11 sentyabra 2001", **Vlast**, 21(6), 2013, s. 108.

²²⁴ B. A. Şiryayev, İ. A. Tsetkov, **Politika SŞA v Aziatsko-Tikhookeaniçeskom Regione v Period Administratsii B. Obami**, Sankt-Peterburg, SpbGU, 2012, s. 195-198. Başkan Bush da ABD'nin ASEAN ile ilişkilerini güçlendirmek için Amerikalı elçiyi ASEAN'a atamak, ASEAN sekreterlik birimini güçlendirmek için yardım sağlamak, ABD-ASEAN Ticaret ve Yatırım Çerçeve Anlaşması (TIFA) yapmak gibi pek çok adımlar atmıştır. Ancak Başkan Bush yönetimindeki ABD'nin Güneydoğu Asya politikası özellikle terörle mücadeleyle dayanırken, Başkan Obama ilişkileri geliştirmek adına daha derinlemesine adımlar atmıştır. M. V. Mamonov, "Politika SŞA v Aziatsko-Tikhookeanskoye Regione", **Obozrevatel**, 11(274), 2012, s. 88-90.

Bu bağlamda Asya Pasifik bölgesinde ABD politikasının üç yeni özelliği oluşmuştur:

- 1) Yeni askerî öncelikler ve askerî yayılma
- 2) Asya Pasifik'e yönelik daha bütünleşmiş ve bölge temelli yaklaşım
- 3) Hint Okyanusu'nu bölge coğrafyasını içine alacak şekilde değerlendirmek²²⁵

Kuril Adaları'nın mülkiyeti üzerine yapılan tartışma da ABD'nin Japonya ve Rusya ilişkilerini yönetmesi için önemli bir araç hâline gelmiştir. ABD; Japonya ve Rusya arasındaki sorun çözülmüşse Japonya'nın ABD'den uzaklaşarak, Rusya'ya daha yakın olacağını düşünmektedir. Japonya ise hem ABD ile olan müttefik ilişkilerini bozmak istememekte hem de Rusya Federasyonu ile müzakerelerin devam etmesini arzu etmektedir. Bu durum ise Japonya'yı çıkmaz bir yola sürüklemektedir.²²⁶

3.1.3.3. Japonya ve Rusya İlişkilerinde Kore Faktörü

19. yüzyılın sonunda Kore, Asya'da bir güç mücadelesi alanı olarak dünya sahnesine çıkarken aynı dönemde Japonya da genişlemeyi düşünmekte ve Asya kaynaklarına ulaşmak istemekteydi. Bu amaçla Japonya, 1904-1905 yıllarında İngiltere'nin desteği ile Kore'yi kendi topraklarına dâhil etmiştir. II. Dünya Savaşı'nın sonunda ABD ve Sovyetler Birliği Kore'yi Japonya'nın elinden kurtarmış; fakat 1945 yılında Kore ikiye bölünmüştür. Bununla birlikte 25 Haziran 1950'de Sovyetler Birliği'nin ve Çin'in desteği ile Kuzey Kore, Kore Savaşı'na (1950-1953) kadar Güney Kore topraklarına katılmıştır. Nitekim Kore Savaşı sırasında Asya Pasifik bölgesi Çin, Sovyetler Birliği, Japonya ve ABD'nin güç mücadelesi alanına çevrilmiş ve bu mücadele Kore Yarımadası'nda nükleer silahlanmaya varacak bir boyuta ulaşmıştır.

Kuzey Kore, Rusya'dan nükleer faaliyetleri ile ilgili olarak her türlü desteği almasına rağmen, önce Küba Krizi'nde (1962)²²⁷ ABD'ye karşı geri adım atması sebebiyle, daha

²²⁵ Böylece Obama yönetimi Pasifik ekseninin coğrafi alanına Güney Asya'nın sahil şeridini de eklemiştir. Bunda enerji kaynaklarının, Hint Okyanusu ve Malaca Boğazı aracılığı ile yapılan ticaretin stratejik önemi etkili olmuştur. Şiryayev , **a.g.e.**, s. 205-209.

²²⁶ S. Volkov, "Yaponiya vo Vzaimootnoşenyakh Rossii i SŞA", **Mezhdunarodniye Otnoşeniya i Mirovaya Politika**, 1, 2015, s. 35-36.

²²⁷ Küba Füze Krizi, ABD'nin Türkiye ve İtalya'ya, SSCB'nin de Küba'ya nükleer başlıklı füze yerleştirmesi ile başlayan, Ekim 1962'de dönemin iki süper gücünü karşı karşıya getiren ve dünyayı nükleer savaş tehdidi altında bırakan bunalımdır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Dmitriy Yazov, **Karibskiy Krizis 50 let Spustya**, Moskva, Sentrpoligraf, 2015, s. 51.

sonra da Sovyetler Birliği'nin dağılması (1991) gerekçesiyle Rusya'yı bir dayanak olarak görmekten vazgeçmiştir. 1994'te Kuzey Kore ile ABD arasında imzalanan "Çerçeve Anlaşması" KEDO (Kore Yarımadası Enerji Kalkındırma Organizasyonu) projesinde ABD'nin müttefiki olarak Japonya da Kuzey Kore'de inşa edilmesi planlanan su soğutmalı reaktörlerin yapımının %25'ini üstlenmiştir. Mamafih 31 Ağustos 1998'de Kuzey Kore'nin denediği "Taep'o-Dong 1 Füzesi"nin Pasifik Okyanusu'na düşmesi nedeniyle Japonya, Kuzey Kore'yi stratejik ve doğrudan tehdit olarak algılamaya başlamıştır. Japonya'nın yanı sıra ABD, Rusya ve Çin de bu durumu hem ulusal hem de uluslararası güvenlik sorunu olarak algılamışlardır.²²⁸

2000 yılında Putin'in dile getirdiği "Rus Dış Politika Konsepti"nde Rusya'nın Kore politikasının, Kuzey ve Güney Kore ile eşit ve dengeli ilişkiler kurmaya odaklandığı belirtilmiştir. Bu kapsamda Güney Kore ile ekonomik ilişkiler geliştirilirken, Kuzey Kore ile de siyaset ve güvenlik alanlarında iş birliği gerçekleştirilmiştir.²²⁹

2003 yılında Kuzey Kore'nin, "Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması"ndan (NPT) çekildiğini açıklamasının ardından başlayan süreçte, ABD'nin Kuzey Kore ile bu hususta yürüttüğü ikili görüşmeler de başarısız olmuştur. Bununla birlikte 27 Ağustos 2003'te Pekin'de ABD'nin çağrısı ile Çin, Rusya, Japonya, Güney Kore ve Kuzey Kore arasında Kuzey Kore'nin nükleer programının sonlandırılmasını amaçlayan "Altılı Görüşmeler" başlamıştır. Bu görüşmelerde katılımcı devletler iş birliği ve karşılıklı fayda prensibi ile hareket ederek nükleer silahların önlenmesi hususunun yanısıra Kuzey Kore'nin teknolojik gelişmişliğinden de yararlanabilmeyi amaçlamışlardır.

Bu görüşmelerin başarıya ulaşması içinse iki temel şart bulunmaktadır:

1) Kuzey Kore, nükleer programını sonlandırmaya istekli olduğunu göstermek açısından nükleer denemelerini sonlandırmalıdır.

2) ABD de bu süreçte taviz vermeye hazır olmalıdır.

²²⁸ E. Michael Robinson, **Cultural Nationalism in Colonial Korea, 1920-1925**, Seattle and London, University of Washington Press, 2014, s. 21-22.

²²⁹ G. D. Toloraya, **U Vostochnogo Poroga Rossii. Eskızı Koreyskoy Politiki Naçala XXI Veka**, Moskva, Nauka, 2019, s. 47, 54.

Ancak Altılı Görüşmeler durumun böyle olmadığını ve bu iki şartın tam olarak gerçekleşemediğini göstermiştir.²³⁰

Altılı Görüşmeler çerçevesinde ABD ile Kuzey Kore arasında 19 Eylül 2005'te Kuzey Kore'nin nükleer faaliyetlerine son vermesi ile NPT'ye geri dönmesi karşılığında ABD yardımlarını kapsayacak olan bir "Prensipeler Bildirisi" imzalanmıştır. Ancak bu gelişmelere rağmen aynı yıl Kuzey Kore nükleer silah üretmeye devam ettiğini açıklamış ve bunun üzerine ABD, kara para akladığı gerekçesi ile Kuzey Kore'nin Makao'da bulunan Banco Delta Asia'daki hesaplarını dondurmuştur. ABD aynı zamanda Kuzey Kore'nin bu banka üzerinden nükleer faaliyetlerine kaynak sağladığını da iddia etmiştir. Bu durum "Altılı Görüşmeler" in bir yıldan fazla süreyle durmasına sebep olmuştur. Kuzey Kore ile 2006 yılında, "Prensipeler Bildirisi" çerçevesinde iki eylem anlaşması imzalanmış ve Kuzey Kore'nin Banco Delta Asia'daki hesapları serbest bırakılmıştır.²³¹

Kuzey Kore 2006 yılında yaptığı nükleer denemelerle uluslararası toplumun tepkisini çekerken Çin, Kuzey Kore ile sahne arkasından yürüttüğü görüşmelerle Kuzey Kore'nin "Altılı Görüşmeler" e dönmesini sağlamıştır. Ancak 2009 yılında Kuzey Kore'nin yaptığı bir diğer füze denemesi tekrar tepki çekmiştir ve BM daha önce aldığı kararları yineleyerek Kuzey Kore'yi kınamış; Kuzey Kore de buna karşılık "Altılı Görüşmeler" den çekildiğini bildirmiştir. Kuzey Kore'nin görüşmelerden çekilmesi ise Kuzey Kore gemilerinin aranmasına yönelik bir yaptırımın gündeme gelmesine neden olmuştur. Nitekim "Kang Nam" adlı bir Kuzey Kore gemisi Myanmar'a kitle imha silahı götürdüğü şüphesi ile ABD donanması tarafından takip edilmiş ve gemi Kuzey Kore'ye geri dönmek zorunda kalmıştır. ABD ise Kuzey Kore'ye daha sert yaptırımlar uygulanması gerektiğini savunmuştur. Bu durum Kore Sorunu'nun ABD ve Kuzey Kore arasında yoğunlaşmasına ve Altılı Görüşmeler'in etkisinin azalmasına sebep olmuştur. Çin'in müdahalesi ile 2009'da Kuzey Kore Altılı Görüşmeler'e geri döneceğini açıklamış; ancak nükleer sorunun ABD ile kendisi arasında olduğu fikrini belirterek, ABD'nin Güney Kore'nin yakınlarında askerî tatbikat

²³⁰ Chong-Sik Lee, "Japanese-Korean Relations in Perspective", *Pacific Affairs*, 4(35), 1962-1963, s. 323.

²³¹ Chung H. Lee, Ipppei Yamazawa, *The Economic Development of Japan and Korea*, New York, Praeger Press, 1990, s. 16-17.

yapmaktan imtina etmesi hususunda ABD ile aralarında yapılacak ikili bir anlaşmayı ön şart olarak ileri sürmüştür.²³²

Japonya'nın 2009'da yayımladığı güvenlik belgesinde de Kuzey Kore'nin nükleer silahlara sahip olması ile askerî tavrının, Kore Yarımadası'nda tansiyonu yükselttiği ve Doğu Asya bölgesinde bir istikrarsızlık faktörü olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Ancak Japonya ve Güney Kore'de mevcut olan ABD askerî varlığı sebebi ile Japonya'nın tek başına hareket etmesi gibi bir durum söz konusu olamamıştır.²³³ Buna karşın Kuzey Kore'nin nükleer silahlara sahip olmakla ilgili olarak ileri sürdüğü ABD'nin kendisi için bir tehdit olduğu ve ulusal güvenliği için nükleer faaliyetlerini yürüttüğü gerekçesi, Altılı Görüşmeler sürecinde sürekli kendini göstermiştir.

2010 yılında Altılı Görüşmeler'le Kore Yarımadası'nda güvenlik ve istikrarın sağlanması hedeflenirken yarımada, Güney ve Kuzey Kore arasında çatışmalara sahne olmuştur. 26 Mart'ta Güney Kore'ye ait "Çkhon" gemisinin Kuzey Kore menşeli bir torpido tarafından vurulduğu iddia edilmiştir. 23 Kasım'da ise Güney Kore'nin Yeonpyeong Adası Kuzey Kore tarafında topçu ateşi ile vurulmuştur. Altılı Görüşmeler'in yeniden başlatılması için girişimler sürerken Sarı Deniz'de meydana gelen bu gelişmeler neredeyse iki ülkeyi savaşın eşiğine getirmiştir. Ancak Çin'in görüşmelere devam etmesi ve bu sorunların müzakere yolu ile çözülmesi doğrultusunda yaptığı çağrılarının krizin daha fazla büyümesini engellemiştir.²³⁴ Diğer taraftan da Çin'in Kuzey Kore'yi himaye eden tutumu daha net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Çin, Altılı Görüşmeler'i etkin bir diplomasi aracı olarak kullanarak Kuzey Kore'ye karşı, BM ya da NATO kapsamında icra edilecek olası bir uluslararası müdahaleyi de böylelikle engellemiştir. Altılı Görüşmeler her ne kadar altı ülkenin katıldığı çok taraflı bir görüşme süreci olsa da, Kuzey Kore'nin nükleer silahlardan arındırılması amacıyla yürütülen süreci ABD ve Çin'in uygulanacak yöntemler konusunda ortak bir karara varamaması sebebi ile çıkmaza girmiş durumdadır. Daha önce ifade edildiği üzere görüşmelerin başarıya ulaşması için ABD ve Kuzey Kore'nin yerine getirmesi gereken

²³² Ueyn Li, "Severnaya Koreya: Yadernoje Orujije i Ballistiçeskiye Raketi", **Golos Ameriki**, 13 Şubat 2013, (Çevrimiçi) <https://www.golos-ameriki.ru/a/world-north-korea-nuclear-history/1602526.html>, Erişim Tarihi: 15 Temmuz 2019.

²³³ George Nathaniel Curzon, **Problems of the Far East. Japan-Korea-China Paperback**, Boston, Adamant Media Corporation, 2000, s. 123.

²³⁴ Mariya Çaplıgina, "KNR ne Budet Distantirovatsya ot Konflikta Vokrug Zatopleniya Çkhonana", **RIA Novosti**, 30 Mayıs 2010, (Çevrimiçi) <https://ria.ru/20100530/240317755.html>, Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2019.

şartlar ve müteakip gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda Altılı Görüşmeler'in aslında daha başlamadan bittiğini söylemek yanlış olmayacaktır.²³⁵

Japonya ile Rusya Kuzey Kore'nin BM kararlarına uyma gereği konusunda hemfikir olmasına rağmen, Rus tarafı bölgede güvenlik sağlama için toplu tedbirlerin alınmasında ısrar etmektedir.²³⁶

Cumhurbaşkanı Putin, askerî eylemlerden uzak durmayı, yapıcı diyaloglar kurmayı ve özellikle Altılı Görüşmeler'in devam etmesini desteklerken, Başbakan Abe, Kuzey Kore'nin provokatif eylemleri bırakması hususunda BM Güvenlik Konseyi'nin kararlarının uygulanmasını desteklemiştir. Japon tarafı, Altılı Görüşmelerin sürdürülmesi için doğru zaman olmadığına inandığını ve Kuzey Kore'ye karşı ABD ile ortak tatbikatlara katılacağını belirtmiştir.²³⁷ Buna mukabil Rusya, Çin'in BM Güvenlik Konseyi'nin ABD ve Güney Kore'nin de Kuzey Kore yakınlarındaki tatbikatlarını durdurması karşısında Kuzey Kore'nin füze ve nükleer denemelerini durdurması teklifini desteklemiştir. Kore Yarımadası'nda nükleer silah meselesinin barışçıl yollardan çözümü için bir yol haritası öne sürmüş ve Çin ile birlikte "çift dondurulma"yı desteklemiştir.²³⁸ Böylece Japonya ile Rusya arasında Kuril Adaları'nın aidiyeti meselesinden başka ilişkileri sınırlayıcı olan önemli diğer bir husus da Kore Yarımadası'nda bölgesel ve uluslararası siyasi konularda Moskova ile Tokyo'nun yapıcı bir diyalog kuramaması olmuştur.²³⁹

3.2. Japonya ve Rusya İlişkilerinde Yakınlaşma Faktörleri

Mevcut uluslararası durum ve Japonya ile Rusya'nın diyalogu geliştirmeye odaklanmış liderler tarafından yönetilmesi iki ülke arasındaki ilişkileri geliştirmek için önemli bir fırsat yaratmıştır. Başbakan Abe, II. Dünya Savaşı'nın sonucuna bir çizgi çizip, önemli bir bölgesel sorunu çözen siyasetçi olarak tarihe geçmek istemiştir. Abe ulusal güvenlik alanındaki savaş sonrası kısıtlamaları yavaş yavaş kaldırma politikası izlemiş ve

²³⁵ "Şestistoronniye Peregovori po yadernoy Programme KNDR: Spravka", **Ria Novosti**, 24 Ağustos 2011 (Çevrimiçi) <https://ria.ru/20110824/422914168.html>, Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2019.

²³⁶ A. N. Panov, V. V. Nelidov, "Vneşnyaya Politika Yaponii v Kontekste Voyenno-Politiceskoy Obstanovki v Severo-Vostoçnoy Azii", **Yaponskiye İssledovaniya**, 4, 2018, s. 78 vd.

²³⁷ A. N. Belskiy, **Vliyaniye Silovogo Potentsiala na Razvitiye Aziatskotikhookeanskogo Regiona**, Moskva, RISI, 2014, s. 124.

²³⁸ A. Nagorniy, **Globalniy Treugolnik: Rossiya-SŞA-Kitay. Ot Razruşeniya SSSR do Yevromaydana. Khroniki Buduçego**, Moskva, Knizhniy Mir, 2015, s. 250.

²³⁹ M. J. Siler, "US Nuclear Nonproliferation Policy in the Northeast Asian Region during the Cold War: The South Korean Case", **East Asia. an international Quarterly**, 36(1), 1998, s. 52 vd.

Japonya'nın Doğu Asya'daki lider güçlerden biri olarak etkinliğini artırma isteği göstermiştir. Rusya ile ilişkilerin geliştirilmesi de bu stratejinin uygulanması için mantıklı yollardan biri gibi görünmüştür. Başkan Putin de komşu ülkelerle olan bütün önemli sınır meselelerini çözmeye odaklanmış ve Rusya uzak doğusunda yeni ekonomik ortakların aranması yönünde ilerlemiştir. ABD'nin müttefiklerine olan ilgisinin azalmasıyla da uluslararası ilişkilerde onlara daha fazla bağımsızlık göstermeleri için kısa vadeli fırsat sunulmuştur.²⁴⁰

Öte yandan Rusya'nın 1956'daki Sovyet-Japon deklarasyonu, iki adanın iadesi ile ilgili taahhüdü bakımından kağıt üzerinde kalmış bir belge olmamış; bu hususta gerçekleştirilen çabalarla desteklenmiştir. Bununla birlikte, Moskova bu senaryonun uygulanması için birtakım koşullar öne sürmüştür. Rusya, baskı altında taviz vermeyeceğini, ancak ikili ilişkilerin geliştirilmesinde büyük çaplı bir sürece de hazır olduğunu açıkça belirtmiştir. İlk şartı, Adalar meselesinin siyasallaşmasını engelleyecek gizli bir atmosfer yaratılması ve bununla birlikte ekonomik iş birliğinin genişletilmesi olmuştur. En umut verici olanı ise Kuril Adaları'nda olan ilişkilerini bir iş birliğine dönüştürmek istemesi olmuştur.²⁴¹

Japonya için, Rusya ile ilişkilerin iyileştirilmesi konusu, Kuril Adaları ile ilgili bölgesel anlaşmazlığın ötesine geçmiştir. Çin'in bölgesel meselelere yönelik güçlenmesi, saldırgan tutumu ve ülkenin güvenliği için tehdit olarak algılanan Senkaku (Diaoyu) Adaları ile ilgili bölgesel anlaşmazlığı ağırlaştırması Tokyo'da endişe yaratmıştır. Bu nedenle Japonya Moskova ile yaptığı müzakerelere paralel olarak, Pekin'e karşı gücü dengelemek için bölgesel iş birliği ağı oluşturmaya çalışmış; Hindistan, Avustralya, ASEAN ülkeleri ve diğer Asya-Pasifik ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmiştir. Bununla birlikte siyasi ve güvenlik konularında Rusya ve Çin arasındaki iletişimin artmasından endişe etmektedir. Japonya Çin'e karşı Japon-Amerikan ihtilafında Rusya'nın sadece bir gözlemci olarak kalmasını istemektedir. Rusya Japonya'nın askerî tehdidini ciddiye almasa da, Kuril Adaları'ndaki Rus askerinin tatbikatları, Rusya-Çin yakınlaşması ve Senkaku Adaları'ndaki Çin'in ve Rusya'nın savaş gemilerinin çıkması Tokyo'da endişe yaratmıştır. Bu bağlamda Rusya ile yakınlaşma Kuzey'deki güvenlik durumunun iyileştirilmesi ve başta Güney-Batı olmak

²⁴⁰ Anna Kireyeva, Andrey Sushentsov, **Rossiysko-Yaponskoye Sblizheniye: Vozmozhnosti i Ogranicheniya**, Moskva, Aspekt Press, 2017, s. 45-48.

²⁴¹Yevgeniy Pedanov, "Rossiysko-Yaponskoye Sblijeniyе", **Mejdurardnya Jizn**, 1 Eylül 2017, (Çevrimiçi) <https://interaffairs.ru/news/show/18228>, Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018.

üzere diğer alanlardaki bölgelere yönelmek Japonya'nın jeopolitiği açısından elverişli olmuştur.²⁴²

Japonya, büyük ölçüde Kore Yarımadası'ndaki durumu istikrara kavuşturmak için Rusya ile iş birliği yapmak istemektedir. Rusya ve Kuzey Kore arasındaki iletişim Japonya'nın dikkatini çekmektedir. Pyongyang'ın kendi nükleer füze programını geliştirmesi Tokyo'da ciddi bir endişe yaratmış ve Kuzey Kore ülkenin güvenliği için kilit bir tehdit olarak görülmüştür. Kuzey Kore'nin gelecekte yeni askerî araçlar geliştirmesiyle ABD füze savunma unsurlarının üstesinden gelebilme ve kısa sürede Japonya'ya ulaşabilme ihtimali bulunmaktadır.

Aslında Moskova ile Pekin Japonya'ya Kuzey Kore ile diyalogları yürütme konusunda destek olabilir. Nitekim S. Abe de Kuzey Kore ile olan sorunun çözümünde Rusya'nın önemli rolünü defalarca dile getirmiştir. Rusya'nın bu süreçte rolü Kore Yarımadası'nın nükleer silahsızlanması, yakın gelecekte “çift dondurulma” (Kuzey Kore'nin nükleer füze programının dondurulması sırasında ABD ve Güney Kore'nin büyük askerî manevralarını askıya alması) ve Altılı Görüşmeler'in müzakerelerini barış içinde sürdürmek olmuştur. Güney Kore'nin ise Kuzey Kore Liberal Cumhurbaşkanı Moon Jae-In Pyongyang ile diyalogu yeniden canlandırması ve Rusya ile iş birliğini genişletme isteği yeni fırsatlar yaratmıştır.²⁴³

Rusya, ekonomik ortaklık ve kaynak zenginliği olarak da Japonya için önemli konumdadır. Şu anda Rusya, Japonya'nın önemli bir ekonomik ortağı değildir ve Tokyo, Japon-Rus ekonomik iş birliğinin potansiyelinin yeterince kullanılmadığına dair bir anlayışa sahiptir. Rusya'da uzun yıllardır iş yapan Japon iş adamları, Rus pazarına ilgi duymaya devam etmektedir ve bunların önemli bir kısmı da işlerini büyütmeyi planlamaktadır. Rusya ile yeni ekonomik ilişkiler kurulması ve bu sürecin gözle görülür bir şekilde yoğunlaşması Abe hükümetinin odaklanmış politikasının bir sonucudur. Rusya Japon yatırımına, teknolojisine, enerji projelerine ve özellikle Japonya'nın Rusya'nın uzak doğusunun gelişimine katılımına ilgi göstermektedir. Rusya'nın uzak doğusunun gelişmesi 21. yüzyılda Rusya'nın kilit önceliği olarak ilan edilmiştir. Bu amaca ulaşmak için hükümet bir dizi yeni mekanizma harekete geçirmiştir: Rusya'nın uzak doğusunun geliştirilmesi için özel bir

²⁴² Kireyeva, Sushentsov, **a.g.e.**, s. 14.

²⁴³ O. G. Paramonov, “Rossiysko-Yaponskiy Dialog po Voprosam Bezopasnosti”, **Konturı Globalnikh Transformatsiy: Politika, Ekonomika, Pravo**, 1, 2019, s. 102-103.

bakanlık kurulmuş, 18 sosyal ve ekonomik kalkınma bölgesi (TOR) oluşturulmuş, Vladivostok ve Rusya'nın uzak doğusunda serbest liman rejimi tesis edilmiştir. Rusya açısından Japonya, bu projelerin uygulanmasında önemli yabancı ortaklardan biri olarak kabul edilmektedir.²⁴⁴

2015'te Japonya 110 milyar hacminde destek sağlayarak Asya'da yüksek kaliteli altyapı oluşturma girişimine başlamıştır. Bu Japon girişimi düşük maliyetli, güvenli, yüksek çevresel ve sosyal standartlarla uyumlu ekonomi gelişimine katkıda bulunmuştur. Çin ise faaliyetlerine rağmen yakın gelecekte Rusya'nın uzak doğusunun derin teknolojik modernleşmesinde Rusya'nın isteklerini tek başına gerçekleştiremeyeceğinden Rusya'nın ve Japonya'nın ekonomik iş birliği çıkarlarının aynı olduğu aşikârdır. Rusya'nın modernleşmesi ve uzak doğusunun gelişimi açısından bakıldığında Rusya için Japon yatırımları cazip gelmekte ve Tokyo ile ekonomik iş birliğinin gelişmesi önemli gözükmektedir.²⁴⁵

Bununla birlikte Rusya için bağımsız bir oyuncu olarak Asya-Pasifik bölgesindeki varlığını güçlendirmek de önemlidir; keza Çin ile güvene dayalı ilişkiler sürdürmek de oldukça mühimdir. Rusya, Güney Çin Denizi'ndeki bölgesel anlaşmazlıklarda (1975'teki Splatly/Nasha Adaları sorunu) tarafsız kalmayı tercih etmiş; çatışmanın uluslararası hukuk ve BM Deniz Hukuku Konvansiyonu temelinde çözülmesini desteklemiş; Çin'in üzerindeki ABD baskısına da karşı olmuştur.²⁴⁶ Rusya, Doğu Çin Denizi'ndeki toprak anlaşmazlığı (1970'teki Senkaky/Diaoyu sorunu) konusunda da tarafsız bir pozisyon almıştır. Rusya'nın dış politikasında Doğu'ya dönüşün başarılı bir şekilde uygulanması için Japonya ile ilişkilerin iyileştirilmesi gerekli olmuştur. Bölgesel konularda güvenlik, siyasi ve ekonomik alanlardaki iş birliği ile Doğu Asya Zirvesi, APEC, ASEAN gibi bölgesel kuruluşlarda daha aktif iş birliği Japonya ve Rusya'nın bölgesel düzeydeki konumlarını güçlendirmektedir.²⁴⁷

Güvenilir ortaklıklar kurmak için ekonomik iş birliğine ek olarak siyasi ve güvenlik alanlarında ilişkilerin gelişmesine de ihtiyaç duyulmaktadır. Doğu Asya'daki bazı ülkelerin

²⁴⁴ V. V. Kuzminkov, **K İstorii Territorialnogo Razmejevaniya mejdu Rossiyey i Yaponiyey: Yaponskiy Vzglyad**, Moskva, IDV RAN, 2016, s. 56-58.

²⁴⁵ Kireyeva, Sushentsov, **a.g.m.**, s. 15.

²⁴⁶ V. V. Kuzminkov, "Rossiya-Yaponiya: Assimetriya interesov", **Problemy Dalnego Vostoka**, 6, 2018, s. 86.

²⁴⁷ Ye. Martinova, "Yaponiya i Kitay v Yugo-Vostochnoy Azii: političeskoye izmereniye", **Vestnik Rossiyskogo Universiteta Drujbi Narodov, Seriya: Mejdunarodniye Otnoşeniya**, 1, 2013, s. 63.

ilişkileri örnek alınırsa ekonomik iş birliğinin ve bağımlılığın ülkeleri siyasi ilişkilerin bozulmasından ve güvenlik alanlarında çatışmalardan korumadığı görülmektedir. Bu bağlamda uluslararası siyasi etkileşimin ve çıkarların uyumlu hâle getirilmesi de oldukça önemlidir. 2013'te Rusya ve Japonya arasındaki ilişkiler olumlu bir seyir izlemiştir ve giderek daha da iyileşmektedir. Rusya için Japonya ile ilişkileri stratejik bir düzeye getirerek, elde edilen olumlu sonucu siyasi etkileşimden korumak esas amaç olmuştur.²⁴⁸

3.3. Japonya ve Rusya İlişkilerinde Yakınlaşmanın Sınırlayıcıları

Japonya ve Rusya ilişkilerinin gelişimini engelleyebilecek bazı faktörler bulunmaktadır. Dört yıl boyunca 90'a yakın ülkeyi ziyaret eden Japonya Başbakanı S. Abe dış siyasete önem vermiş ve onun döneminde Rusya Cumhurbaşkanı V. Putin ile de güvenilir ilişkiler kurulmuştur. Bu nedenle S. Abe'nin istifasının Japonya ile Rusya arasında kurulan olumlu ilişkileri bozabileceği düşünülmektedir. Nitekim Japonların büyük kısmı ABD taraftarıdır ve LDP'nin bazı üyeleri ile Japon Dışişleri Bakanlığı S. Abe'nin Rusya siyasetini desteklememektedir. Pek çok açıdan benzer durum Rusya'da da görülmektedir. Tokyo'da da Vladimir Putin dışında ikili ilişkileri iyileştirme çabalarını üstlenmeye hazır olan başka bir siyasi gücün olmadığı düşünülmektedir. İkili ilişkilerin iyileştirilme sorumluluğunun ülkelerin liderlerine ile bağlanması ise ciddi riskler ve sakıncalar yaratmaktadır.²⁴⁹

Japonya Başbakanı S. Abe'nin Rusya'ya yönelik izlediği politikanın kamuoyundan destek bulamamasından dolayı gelecekte Japonya'nın Rusya yönündeki siyasi tutumunun değişebileceği düşünülmektedir. Yine Japon ve Rus kamuoyunun düşüncelerinin de ikili ilişkilerin gelişiminde sınırlar oluşturabileceği ifade edilmektedir. SSCB'nin halefi olan Rusya, Kuril Sorunu'nun II. Dünya Savaşı'nın sonuçlarına dayanarak çözüldüğünü ve söz konusu adaların Rusya'ya ait olduklarını iddia etmektedir. 1956 Deklarasyonu'na göre dört adanın ikisinin Japonya'ya iadesi hususu ise Ruslar tarafından ulusal çıkarlara ihanet etme eylemi olarak algılanmaktadır. Kamuoyunda yapılan anket sonucuna göre Rusların %78'i Japonya'ya hiçbir adanın iade edilmemesi gerektiğini düşünmektedir. Japon kamuoyuna göre ise Adalar meselesinde tavizler kabul edilemez ve bu yönde atılan herhangi bir adım

²⁴⁸ S. N. Lavrov, N. V. Yerşova, "Yaponskiye Investitsii v Rossii", **Problemy i Perspektivi Tekhnologii Biznesa. Lizing**, 5, 2013, s. 44-45.

²⁴⁹ A. N. Meşeryakov, "Gendernoye Vospriyatiye Yaponii v Rossii i SSSR: ot Stranı Jenschin k Strane Samurayev (s kontsa XIX v. do Vtoroy mirovoy voynı)", **Filosofskiye Nauki**, 8, 2018, s. 67.

ülke liderinin zayıflığının bir tezahürüdür.²⁵⁰ Aslında her ne kadar son dönemlerde Japonların çoğunluğu Adalar meselesinde uzlaşmalı bir yöntemi desteklese de, Japonya'nın başkanı 1956 Ortak Bildirgesi'ne göre iki adanın iadesini kabul ederse bir bakıma siyasi intihar etmiş sayılacaktır. Nitekim Japonya'da Kuzey Toprakları meselesi önemli bir ulusal sembol olarak algılanmış ve uzun yıllar boyunca iç siyasi mücadelede kullanılmıştır. Bunun sonucunda Japon toplumunda, SSCB'nin Japonya'ya karşı saldırgan olduğu ve atalarının topraklarının geri alınması gerektiği fikirleri oluşmuştur. Japon medyası da sürekli Adalar sorununa değinerek, Rusya'ya yönelik olumsuz bir imaj yaratmış; Japonya ve Rusya arasında bu hususta olumlu yönde bir gelişimi engellemiştir.²⁵¹

Öte yandan Kuril Adaları meselesi bir kenara bırakıldığında Japonya ve Rusya'nın diğer konulardaki yakınlaşması bölgenin diğer oyuncularının, özellikle de Çin'in endişelenmesine neden olmuştur.²⁵² Çin ile Japonya arasındaki ilişkilerin kötüleşmesiyle Kore Yarımadası'ndaki durumun değişmesinin ise Japonya açısından bakıldığında ABD'nin güvenlik teminatının, Moskova ile iyi ilişkiler geliştirilmesinden daha öncelikli ve önemli görülmesine yol açması beklenmektedir. Bir başka deyişle Tokyo müttefiki ABD'yi Rusya ile iyi ilişkiler kurmak adına kaybetmek istemezken benzer şekilde Rusya da Çin ile olan ilişkilerini Japonya'dan daha öncelikli tutmaktadır.²⁵³

Japonya ile Rusya'yı önemli ekonomik ortak olarak nitelendirmek mümkün değildir ve Japonya ile Rusya arasındaki başta ekonomik olmak üzere ilişkilerin gelişmesi Adalar Sorunu'nun çözümüne bağlı gözükmektedir.²⁵⁴ Bununla birlikte Rusya ekonomik alanda iş birliğinin geliştirilmesi ile daha çok ilgilenmektedir. Japonya ise sekiz aşamalı iş birliği planına göre yalnızca ekonomik olarak uygun görülen projeleri gerçekleştirmeye hazır olmuştur. Rus ekonomisinin ve kamu idaresinin yapısal sorunları, Japon-Rus iş birliğini derinleştirme konusunda engel teşkil etmektedir. Japon iş adamları yüksek derecede bürokratikleşmeden, hukuk sisteminin kusurlu olduğundan, şeffaf olmayan kararlardan, iş

²⁵⁰ Grişachyov, **a.g.e.**, s. 4.

²⁵¹ V. V. Kuzminkov, "Rossiya-Yaponiya: Asimetriya İnteresov", **Problemy Dalnego Vostoka**, 6, 2018, s. 49.

²⁵² İ. V. Gordeyeva, "Yaponiya-KNR-SŞA i Tayvanskaya problema", **Aziya i Afrika Segodnya**, 6, 2013, s. 2-3.

²⁵³ A. D. Voskresenskiy, "Noviye Tikhookeanskiye Strategii: Vozmozhnost ili Realnost? Vliyaniye Kitayskogo Faktora na Obstanovku v Yevrazii i Aziatsko-Tikhookeanskom Regione", **Sravnitel'naya Politika**, 9(3), 2018, s. 145.

²⁵⁴ A. D. Voskresenskiy, **Rossiysko-Kitayskoye Strategicheskoye Vzaimodeystviye i Mirovaya Politika**, Moskva, Vostok-Zapad, 2004, s. 241.

kurallarında sık sık değişikliklerden, vergi ve muhasebe sisteminden, birçok alanda iş kurallarının yetersiz bir şekilde tanımlanmasından, gümrük işlemlerinden, malların sınıflandırılmasındaki ani değişikliklerden, yolsuzluktan, projelerin karmaşıklığından ve ulaşım ile lojistik altyapısının yetersiz oluşundan şikâyetçi olmuşlardır.²⁵⁵

Ayrıca Japon iş dünyası için Rusya'ya karşı uygulanan Batı yaptırımları ve ruble döviz kuru değişkenliği, iş ortamını olumsuz yönde etkileyen faktörler olarak gösterilmiştir. Dolayısıyla ticaret hacimleri 2014 yılına göre 2015 yılında %30, 2016 yılında ise %25 oranında düşmüştür. Rusya ile Japonya arasındaki ticaretin yapısı oldukça kırılgan siyasi ve ekonomik nedenlerden ve kapsamlı ekonomik karşılıklı bağımlılıktan yoksun olduğu için kısa sürede çökebilme ihtimali bulunmaktadır. Rusya'nın Japonya'ya ihracatının yaklaşık %70'ini petrol ve doğal gaz, ithalatının %50'sini ise Japon otomobilleri oluşturmaktadır. Japonya, enerji tedarikçilerini çeşitlendirmeyi amaçlayan bir politika izlemektedir ve sadece bir ülkenin enerji ithalatındaki konumuna bağlı kalmak istemektedir. Bu durum iki ülkenin siyasi liderliği nezdinde ikili iş birliğinin değerini azaltmaktadır.²⁵⁶

Japonya başta teknoloji olmak üzere ürünlerini Rusya'ya satmaya ilgi gösterirken Rusya gelişimine katkıda bulunacak ve yeni iş yerleri yaratacak Japon yatırımları ve projeleriyle ilgilenmektedir. Rusya, büyük ölçekli Japon yatırımları almayı ve projeler yürütmeyi hedeflerken, Japonya daha önce de belirtildiği üzere Rusya'daki iş ortamının zorlukları nedeniyle temkinli davranmaktadır. Japonya Başbakanı'nın Rusya ile büyük ölçekli projeler gerçekleştirmesi halkının Rusya'yı olumsuz algılaması ve düşük ekonomik iş birliği nedeniyle kolay görünmemektedir. Rusya pazarını 2014-2015'teki ekonomik durum nedeniyle cazip ve umut verici görmeyen yeni yatırımcılar Rus şirketleri ile iş anlaşması yapmaktan kaçınmaktadırlar. Bununla birlikte S. Abe hükûmeti Japon iş adamlarını Rusya ile ekonomik ilişkiler kurmaya teşvik etmektedir. İki ülke arasındaki ilişkilerde güveni geliştirmek ve ilişkileri daha olumlu hâle getirmek için zaman gerekmektedir. Söz konusu projelerin uygulanması Japon hükûmetinin politikalarına ve

²⁵⁵ D. V. Streltsov, "Rossiysko-Yaponskaya Dorojnaya Karta Sotrudniçestva", **Valday**, 2 Mayıs 2017, (Çevrimiçi) <https://ru.valdaiclub.com/a/highlights/rossiysko-yaponskie-otnosheniya/>, Erişim Tarihi: 9 Ekim 2019.

²⁵⁶ A. Torkunov, M. Iokibe, **Rossiysko-Yaponskiye Otnoşeniya v Formate Parallelnoy İstorii**, Moskva, MGIMO-Universitet, 2015, s. 102.

daha çok Rus hükümet organlarının Japon yatırımcılar için gerekli koşulları düzenlemesine bağlı görünmektedir.²⁵⁷

Rusya, Japon ticareti için dış ekonomik faaliyetlerde bir öncelik olmamıştır. Japon girişimcilerin gözünde Rusya’da oluşan ekonomik problemler aşırı derecede riskli görülmüş; bu nedenle enerji projeleri ve otomotiv endüstrisi dışındaki iş birlikleri pek büyük ölçekte olmamıştır. Lakin Toprak meselesinin Japonların isteğine göre çözülmesi (dört adanın hemen veya 2+2 görüşmelerinde alınacak karara göre iadesi) ile ekonomik iş birliğinin büyük ölçüde gelişme sağlayacağı düşünülmektedir.²⁵⁸

Daha önce de ifade edildiği gibi S. Abe Japonların Rusya’ya karşı izlediği siyaseti değiştirmiştir. S. Abe’ye göre Ruslar açısından Rusya ile olan ekonomik iş birliğinin büyük ölçekte genişlemesi Toprak meselesinin çözülmesi için bir ön koşul olarak görüldüğünden Rusya ile ekonomik iş birliği sayesinde Toprak meselesi için farklı bir çözüm bulunabilirdi. Bu bağlamda Japonya’nın Rusya ile ekonomik iş birliğini genişletme politikasının temel amacı da yine Toprak meselesinin çözülmesi ile sınırlı kalmaktadır. Bu yaklaşım ise Rusya için kabul edilemez bir durum olduğundan V.V. Putin buna cevaben Rusya’nın toprakları ile ticaret yapmadığını defalarca dile getirmiş ve Japonya’nın Rusya için önemli olduğunu ve ekonomik, uluslararası siyaset ile askerî alanlarda ilişkileri geliştirmek istediğini söylemiştir.²⁵⁹

Güney Kuril Adaları’nda ortak ekonomik faaliyetlerde bulunmanın en zor kısmı ise söz konusu adaların yasal rejimini koordine etmenin karmaşıklığından kaynaklanmaktadır. Rusya faaliyetlerin Rus yasalarına göre gerçekleştirilmesi gerektiğini savunurken, Japonya yeni bir yasa oluşturularak bunun uygulanması gerektiğini iddia etmektedir. Zira Japonya’ya göre Adalar’da Rus yasaları uygulanırsa Rusya’nın egemenliği kabul edilmiş sayılacaktır. Ayrıca Japonya, Çin ile Güney Kore’nin Kuril Adaları’na yatırım yapma ihtimalinden endişe duymaktadır. Japonya ile Rusya’nın Kuril Adaları’ndaki iş birliği için iki tarafa da uygun olan şartların oluşturulması gerekmektedir. Öte yandan Kuril Adaları’nda ortak ekonomik

²⁵⁷ V. Kistanov, **Treugolnik Rossiya–Yaponiya–Kitay vo Vneşney Politike Abe: Territorialnyy Aspekt**, Moskva, IDV RAN, 2015, s. 17.

²⁵⁸ S. M. Rebrey, “Direct investments of Japan in the Russian economy: scales, problems, prospects”, **Mirovoe i Natsionalnoe Khozyastvo**, 1(32), 2015, (Çevrimiçi) <https://mirec.mgimo.ru/2015-01/pramye-investicii-aponii-v-rossijskuu-ekonomiku-masstabu-problemy-perspektivy>, Erişim Tarihi: 19 Ekim 2019.

²⁵⁹ I. L. Timonina, “Rossiya-Yaponiya: Realnyy Potentsial Ekonomičeskogo Vzaimodeystviya”, **Yaponskiye issledovaniya**, 1, 2016, s. 20.

faaliyetlerin gerçekleşmemesi Japonya ile Rusya'nın ilişkisinin gelişmesini engelleyerek, Toprak meselesinin çözülme ihtimalini olumsuz yönde etkilemektedir.²⁶⁰

3.4. Japonya ve Rusya İlişkilerinin Yakınlaşması İle İlgili Öneriler ve Beklentiler

Japonya ve Rusya arasındaki ilişkilerin daha da güçlenmesi için dayanıklı siyasi ve ekonomik temeller oluşturulmalıdır. Bu yöndeki önemli diğer bir adım ise büyük ölçekli altyapı projelerinin yapılmasıdır. Sakhalin'den Hokkaido'ya gaz boru hattı inşaatı önerilen projelerden biridir. Söz konusu gaz boru hattı Japonya'ya yapılan Rus doğal gaz hacmini artıracak ve her iki ülkenin ekonomik gelişimini sağlayacaktır. Bu proje sadece ham maddenin ihraç edilmesi ile kalmayacak, aynı zamanda ekonomik ve sosyal ilişkilerin geliştirilmesi için bir temel oluşturacaktır. Gelecek vadeden ikinci proje ise denizin dibine kablo hatları yerleştirilerek, Japonya'ya elektrik ihracatı sağlayan Sakhalin-Hokkaido enerji köprüsünün oluşturulmasıdır.²⁶¹

Japonya ve Rusya'nın enerji alanındaki iş birliği kadar diğer alanlardaki projeler de (endüstriyel üretim, tarım, petrokimya, finans, tıp, farmakoloji, bilgi, iletişim teknolojileri, kentsel altyapı, hizmetler, eğitim, ulaşım altyapısı, turizm) büyük önem taşımaktadır. Bütün bu alanlardaki küçük ve orta işletmeler arasındaki yakın temaslar güçlü bağların oluşumunda etkili olacaktır. Rusya'da faaliyet gösteren Japon şirketlerindeki ve başarı ile gerçekleştirilen Japon proje sayısındaki artış Rusya'ya daha fazla Japon yatırımının akmasına katkıda bulunacaktır.²⁶² Bu bağlamda Japon uzmanlara göre Japon şirketleri ile ortak olacak Rus şirketlerinin veri tabanları ve dosyaları incelenmeli, ekonomik faaliyetleri yürütmek için şeffaf koşullar oluşturulmalı ve Rusya'nın uzak doğusunda ithalat-ihracat süreleri hızlandırılmalıdır.²⁶³

Japonya ile Rusya arasında siyasi ve güvenlik alanlarında stratejik bir diyalogun gelişmesi ise bölgesel ve küresel alanlarda iş birliği ile bağlantılıdır. Bu nedenle bölgesel

²⁶⁰ S. Sevastyanov, "Hopes and Realities in Relations Between Russia and Japan: Is a Breakthrough Possible?", **East Asia. An International Quarterly**, 34(1), 2017, s. 39 vd.

²⁶¹ Kireyeva, Sushentsov, **a.g.m.**, s. 49.

²⁶² V. N. Timoshenko, D. V. Suslov, "Rossiya i Yaponiya: Stariye Problemy ne Doljni Meşat Novim Vozmojnostyam", **Vestnik Tsentra İzuçeniya Mejdunarodnikh Otnoşeniy ATR**, 1, 2013, s. 76 vd.

²⁶³ S. M. Rebrey, "Direct investments of Japan in the Russian economy: scales, problems, prospect", **Mirovoe i Natsionalnoe Khozyastvo**, 1(32), 2015, (Çevrimiçi) <https://mirec.mgimo.ru/2015-01/pramye-investicii-aponii-v-rossijskuu-ekonomiku-masstaby-problemy-perspektivy>, Erişim Tarihi: 30 Ekim 2019.

güvenlik için terörle mücadele, uyuşturucu kaçakçılığı, organize suç, kara para aklama, ulaşım güvenliğini sağlama, doğal afetlerin ve teknolojik felaketlerin sonuçlarının ortadan kaldırılması, bilgi ve iletişim teknolojileri alanında, gıda güvenliği, e-ticaret, eğitim ve bilim gibi konularda iş birliği yapılması büyük önem taşımaktadır.²⁶⁴

Japonya ile Rusya'nın yakınlaşması için istifade edilebilecek alanlardan bir diğeri ise kültürel alanda iş birliğidir. Japon kültürü Ruslar arasında yaygınlaşırken Japonya ile Rusya arasındaki insani etkileşim, turizm, küçük işletmeler, eğitim, bilim alanlarındaki iş birliği ilişkileri olumlu bir şekilde etkilemektedir. Japon vatandaşlarına yönelik vize rejiminin kolaylaştırılmasının (özellikle Vladivostok Limanı'na) Japonya ile Rusya'nın yakınlaşmasında olumlu bir etki oluşturacağı düşünülmektedir. Rusya'nın uzak doğusuna yapılan ziyaretlerle ilgili olarak Japonlar için turist rotalarının geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu amaçlara ulaşmak için eğitim ve bilim alanındaki temasların yoğunlaştırılması, Rusya ve Japonya'nın farklı bölgelerinden olan katılımcılar ile konferans ve seminerlerin düzenlenmesi önem taşımaktadır. Keza Japonya ile Rusya yakınlaşması için öğrenci ve sporcu değişimleri, kültürel (bale, konser gibi) etkinliklerin yapılması da önemli yer tutmaktadır.²⁶⁵

Bu tür çabalar olmadan yakınlaşma sürecinin yavaşlayacağı ve ilişkilerin geliştirilmesi ile ilgili hayal kırıklığına yol açabileceği düşünülmektedir. Belirtilen projelerin ve iş birliklerinin bir kısmının bile gerçekleştirilmesi her iki tarafın da önemli ekonomik ve siyasi faydalar elde etmesine izin verecektir. Aslında barış anlaşmasının imzalamasının önündeki en büyük engellerden biri Japon ve Rus kamuoyu olmuştur. İş birliğininin genişletilmesindeki engellerden bir diğeri Rus ekonomik modelinin özellikle Uzak Doğu'da kusurlu görülmesidir.²⁶⁶

Yeni bir ilişki yöntemi oluşturmak barış anlaşması ile Toprak anlaşmazlığı sorununa tamamen farklı bir bakış açısından bakmayı mümkün kılacaktır. Nitekim Güney Kuril Adaları'ndaki ortak ekonomik faaliyetlerin yürütülmesine ilişkin müzakerelerin yapılması bu konuda ilerleme olduğunu göstermektedir. Doğu Asya'daki güvenlik sorunlarının arttığı ve Doğu Çin ile Güney Çin denizlerindeki bölgesel anlaşmazlıkların ortasında bulunduğu

²⁶⁴ Belskiy, a.g.e., s. 125.

²⁶⁵ Panov, a.g.e., s. 98.

²⁶⁶ N. M. Bogolyubova, Yu. V. Nikolayeva, "Instiutalizatsiya Mejdunarodnogo Kulturnogo Sotrudnichestva: Istoricheskiye Predposilki i Osobennosti Sovremennogo Perioda", **Privoljskiy Nauchny Vestnik**, 11(15), 2012, s. 91-92.

bir sırada Rusya ve Japonya arasındaki Kuril Adaları'ndaki ortak faaliyetlerin uygulanması olasılığının taraflar arasındaki iş birliğini ve güveni güçlendirmesi beklenmektedir. Böylece Güney Kuril Adaları Japonya ile Rusya'yı birbirinden uzaklaştırmak yerine bir araya getirebilecektir. Böyle bir güven atmosferi yaratmak ise bir barış anlaşması imzalamanın en önemli yollarından biridir.

Rusya ve Japonya, Doğu Asya'nın önde gelen güçleri arasında yer almaktadır. Ülkeler arasındaki ilişkileri geliştirmek bölgedeki her iki oyuncunun pozisyonunu güçlendirmesinde önemli bir faktördür. Bölgesel konuların müzakeresi ile tarafların birbirlerinin konumlarını daha iyi anlamaları ilişkilerde bir güven atmosferi oluşturmanın ön şartı olarak görülmektedir. Japonya ve Rusya ilişkilerini geliştirmek bölgedeki Rusya'yı bağımsız bir oyuncu olarak güçlendireceğinden Doğu'daki güç dengeleri açısından önem taşımaktadır. Keza Japonya'nın da dış politikasında daha fazla özerklik kazanmasına yardımcı olacaktır. Uluslararası politik ve ekonomik alanlarda sınırlayıcı faktörler olsa da Rusya ve Japonya güvene dayalı ortaklıklar kurma konusunda büyük potansiyele sahiptir.²⁶⁷

²⁶⁷ Kistanov, a.g.e., s. 63-64.

SONUÇ

1991 yılından itibaren Japonya ve Rusya ilişkileri belirli alanlarda gelişse de Kuril Adaları sorunu yüzünden iki ülke arasında gerilim devam etmektedir ve Kuril Adaları sorunu Japonya ile Rusya ilişkilerini belirleyen en önemli konu olmuştur.

Bu mesele, dışardan bakıldığında küçük ve önemsiz gibi görülse de, Japonya ve Rusya için bu topraklar ekonomik, politik ve sembolik öneme sahip olup, sorunun çözümünü zorlaştırmaktadır. Her iki ülkedeki iç politik gelişmeler ve milliyetçilik akımları da mevcut durumu etkilemektedir.

Rusya Federasyonu tarafından Rus sınırının bir kısmı olarak kabul edilen Kuril Adaları, Rusya'nın uzak doğu bölgesindeki Ohotsk Denizi'ni kontrol altında tutması yanında Rus askerî gemilerinin Pasifik Okyanusu'na çıkmasını da sağlamaktadır. Bununla birlikte her iki devlet arasında tartışma konusu olan Güney Kuril Adaları arasında derin ve donmayan boğazları olan bölge, mineral yatakları bakımından zengindir. Bu minerallerin içinde hidrokarbonlar, altın, gümüş, demir, titanyum ve kükürt yer almaktadır. Rusya'nın diğer bölgelerinde olmayan renyumun yatağı da Kuril Adaları'nda bulunmaktadır. Güney Kuril Adaları'nda mevcut olup, yararlanılamayan enerji kaynakları -özellikle jeotermal enerji- bu bölgenin enerji alanında dışa bağımlılığını azaltabileceği gibi Rus enerji politikasına da destek sağlayacaktır. Bütün bu zenginliklerle birlikte Kuril Adaları turizm alanında da gelişebilecek bir bölge hüviyeti göstermektedir. Ayrıca bölge değerli balık türleri ve deniz ürünleri bakımından da dikkat çekici bir zenginliğe sahiptir. Kuril Adaları Japonya içinse tüm bu avantajlarının da ötesinde sembolik bir öneme sahiptir. Bu nedenle Japonya bu hususta bir taviz verme isteği göstermemektedir.

Öte yandan Rusya ve Japonya ilişkilerinde Asya Pasifik bölgesindeki güç dengesinin de önemli bir etken olduğunu söylemek mümkündür. Bir bakıma Japonya'yı kanatları altına alan ve Rusya'yı bir tehdit olarak gören ABD, Rusya ile yakın ilişkiler kurmaya çalışan ve bölgede önemli bir güç olma yolunda hızla ilerleyen Çin ve ciddi bir nükleer risk taşıyan Kuzey Kore faktörleri de iki ülke arasındaki ilişkileri etkileyen unsurlar arasındadır.

Her ne kadar Kuril Adaları meselesi Yeltsin, Putin ve Medvedev dönemlerinde nihai bir sonuca ulaşmasa da teknolojisi için ham madde ve nükleer felaketlerden sonra enerji ihtiyacı bulunan Japonya ile zengin ham madde ve enerji kaynaklarına sahip olup, uzak doğu

bölgesinde etkin rol oynamak isteyen, bunun da ötesinde Japonya'yı etkin bir yatırımcı olarak gören Rusya arasındaki ekonomik ve kültürel ilişkiler her şeye rağmen gelişmeye devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Acar, Kezban:

Ortaçağ'dan Sovyet Devrimi'ne Rusya,
İstanbul, İletişim Yayınları, 2014.

“Address by Prime Minister Ryutaro Hashimoto to the Japan Association of Corporate Executives”, 24 Temmuz 1997, (Çevrimiçi)

<http://japan.kantei.go.jp/0731douyukai.html>, Erişim Tarihi: 11 Kasım 2017.

Ahn, S. H.:

“Russian-South Korean Security Relations Reconsidered: The Lost two decades of Promise and Perils”, **The Korean Social Science Journal**, 2(39), 2012, s. 27-53.

Alekseeva, Olga:

“Kak Yaponiya Gotovitsya Zavlekat Rossiyskikh Turistov”, 30 Ekim 2017, (Çevrimiçi) <http://primtravel.ru/2017/10/kak-yaponiya-gotovitsya-zavlekat-rossijskix-turistov/>, Erişim Tarihi: 30 Temmuz 2019.

Amadeo, Kimberly:

“Japan’s 2011 Earthquake, Tsunami and Nuclear Disaster”, **The Balance**, 30 Kasım 2019, (Çevrimiçi)

<https://www.thebalance.com/japan-s-2011-earthquake-tsunami-and-nuclear-disaster-3305662>, Erişim Tarihi: 15 Kasım 2019.

Andreyev, A. D.:

Rossiysko-Yaponskiye Otnosheniya na Sovremennom Etape, Vladivostok, Dalnauka, 1997.

Apuşkin, V. A.:

Kuropatkin, Iz vospominanij o Russko-Yaponskoy Voynе, St. Petersburg, Russkaya Skoropeçatnaya, 1910.

Apuşkin, V. A.:

Russko-Japonskaya Voyna, 1904-1905 g., Moskva, Tipografiya Russkogo Tovarişestva, 1910.

Apuşkin, V. A.,

Kuropatkin: **Russko-Japonskaya Voyna, 1904-1905 gg.: Letopis Srajeniy**, Moskva, Eksmo, 2015.

Arai, Hirofumi:

“Japan-Russia Economic Relations with Emphasis on Energy Cooperation”, **Sasakawa Peace Foundation USA**, 2016, s. 1-132.

- Arapova, Ye: **Ekonomicheskaya Integratsiya v Vostochnoaziatskom Regione**, Prospekt, Moskva, 2015.
- Avatkova, V. A., Kashirinoy, T. V.: **Mesto Aziatsko-Tikhookeanskogo Regiona v Soveremennikh Mejdunarodnikh Otnoşenyakh: Problemy Bezopasnosti i Perspektivy Razvitiya**, Moskva, Diplomaticheskaya akademiya, 2015.
- Barabanov, M. S., Kashin, V. B., Makiyenko, K. V.: **Oboronnaya Promyshlennost' i Torgovlya Vooruzheniyami KNR**, Rossiyskiy institut strategicheskikh issledovaniy, Moscow, 2013.
- Belokrenitskiy, V. Ya.: **Yujnaya Aziya v Mirovoy Politike**, Moskva, Mejdunarodniye Otnoşeniya, 2003.
- Belov, A. V.: “Perspektivy Rossiysko-Yaponskogo Sotrudnichestva v Oblasti Energetiki”, **Yaponskiye Issledovaniya**, 1, 2016, s. 32-46.
- Belskiy, A. N.: **Vliyaniye Silovogo Potentsiala na Razvitiye Aziatskotikhookeanskogo Regiona**, Moskva, 2014.

- Bogaturov, A. D.: **Mejdunarodniye Otnoşeniya i Vneşnaya Politika Rossii**, Moskva, Aspekt Press, 2017.
- Bogolyubova, N. M., Nikolayeva, Yu. V.: “Institulizatsiya Mejdunarodnogo Kulturnogo Sotrudnichestva: Istoricheskiye Predposilki i Osobennosti Sovremennogo Perioda”, **Privoljskiy Nauchny Vestnik**, 11(15), 2012, s. 91-94.
- “Bolee 900 Jurnalistov Rossii, Yaponii i KNR Soberutsya vo Vladivostoke”, **RIA Novosti**, 9 Haziran 2015, (Çevrimiçi)
<https://www.ria.ru/society/20150609/068937524.html>, Erişim Tarihi: 1 Temmuz 2019.
- Braterskiy, M. V.: **Politika SŞA v Aziatsko-Tikhookeanskom Regione**, Moskva, INION RAN, 2014.
- Brusentsov, I.: “Voyenno-Politiçeskaya ob Stanovka v Aziatsko-Tikhookeanskom Regione”, **Zarubezh. Voyen. Obozreniye**, 2(9), 2006, s. 2-11.

- Bukh, Aleksandr: **Yaponiya: Natsionalnaya İdentichnost i Vneshnyaya Politika. Rossiya kak Drugoye Yaponii**, Moskva, Novoe Literaturnoe İzdaniye, 2012.
- Choi, Taekang: “Putin’s Policy toward Northeast Asia during his Third Presidency”, **New Asia (in Korean)**, 19(3), 2012, s. 133-145.
- Collins, Tara: “Great East Japan Earthquake: economic and trade impact”, **Trade Competitiveness & Advocacy Branch**, 13 Aralık 2013, (Çevrimiçi) <https://dfat.gov.au/news/news/Documents/great-east-japan-earthquake-economic-and-trade-impact.pdf>, Erişim Tarihi: 19 Kasım 2019.
- Curzon, George Nathaniel: **Problems of the Far East. Japan-Korea-China Paperback**, Boston, Adamant Media Corporation, 2000.
- Çam, E.: **Siyaset Bilimine Giriş**, 7. baskı, İstanbul, Der Yayınları, 2000.
- Çaplıgına, Mariya: “KNR ne Budet Distantirovatsya ot Konflikta Vokrug Zatopleniya

Çkhonana”, **RIA Novosti**, 30 Mayıs
2010, (Çevrimiçi)
<https://ria.ru/20100530/240317755.html>,
Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2019.

Çeçulin, A. V.: **Kurilskiye ostrova**, Vladivostok,
Dalnauka, 2008.

Çugrov, S. V.: **Ot Otnoşeniy bez Mirnogo Dogovora k
Otnoşeniyam s Dogovorom**, Moskva,
AIRO–XX, 2004.

Çugrov, S. V.: “Obraz Rossii v Yaponii i Obraz Yaponii
v Rosiii”, **Rossiyskiy Sovet po
Mejdunarodnim Delam**, 33, 2016 , s. 4-
63.

Çujaçan, T.: “Imperativı Razvitiya Kitaysko-
Rossiyskikh Torgovo-Ekonomicheskikh
Otnosheniy”, **Rossiyskiy
Ekonomicheskiy Zhurnal**, 4, 1998, s.
104-107.

Davtyan, Oleg: İtiro Kavabata: “Zadaça Diplomatii Naşikh Stran-
Razvivat Yapono-Rossiyskiye
Otnoşeniya vo Vsex Otnoşeniyakh”,
Konsul, 1(24), 2011, s. 1-96.

- Dugin, A.: **Geopolitika Rossii**, Moskva, Aspekt Press, 2014.
- Dzhun, Yun Ik: **Novaya Politicheskaya Strategiya Putina na Dalnem Vostoke i na Koreyskom Poluostrove: V Poiskakh Partnora ili İnvestora?**, İzvestiye, Moskva, 2013.
- Edamura, Sumio: “Kak Raspadalas İmperiya. Vospominaniya Posla Yaponii v Moskve”, Moskva, **Yaponiya Segodnya**, 2003, (Çevrimiçi)
http://www.ng.ru/ideas/2017-03-24/5_6957_tokio.html, Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2015.
- Esherick, Joseph W.: **Origins of the Boxer Uprising**, California, University of California Press, 1987.
- Farchy, Jack: “Gazprom Considers Shelving Vladivostok LNG Project”, **Financial Times**, 10 Ekim 2014, (Çevrimiçi)
<https://www.ft.com/content/16eb3ef2-509b-11e4-8645-00144feab7de>, Erişim Tarihi: 1 Temmuz 2019.

- Faynberg, E. Y.: **Russko-Yaponskiye Otnoşeniya v 1697-1875 gg.**, Moskva, İzdatelstvo Vostoçnoy Literaturı, 1960.
- Ferguson, Joseph P.: **Japanese-Russian Relations, 1907-2007**, N.Y., Routledge, 2008.
- Gabuev, Alexander: “The Russia-Japan Economic Relationship: It Is Political, but Not about the Territories”, **Sasakawa Peace Foundation USA**, 2016, s. 1-132.
- Garusova, L. N.: “Tikhookeanskaya Rossiya v kontekste sovremennoy vneshney politiki SŞA”, **Vestn. Dalnevost. otdeleniya RAN**, 6(178), 2014, s. 5-14.
- Georgiev, Yu. V.: **Kurılı-Ostrava v Okeane Problem**, Moskva, Rosspen, 1998.
- Goda, Kazumichi: **Komonjo Ni Miru Enomoto Takeaki**, Tokyo, Fujiwara Shoten, 2014.
- Gordeyeva, İ. V.: “Yaponiya-KNR-SŞA i Tayvanskaya problema”, **Aziya i Afrika segodnya**, 6, 2013, s. 2-7.

Grimm, E. D.:

Sbornik Dogovorov i Drugikh Dokumentov po İstorii Mejdunarodnikh Otnoşeniy na Dalnem Vostoke (1842-1925), Moskva, İstitut vostokovedeniya im. N.N. Narimanova, 1927.

Grişachyov, S. V.:

İstoriya Russko-Yaponskih Otnoşeniy XVIII- Naçalo XXI veka, Moskva, Aspekt Press, 2015.

Grivanov, R.:

“Rol SŞA V Formirovanii Vneshney Politiki Yaponii” **Rossiya i ATR** , 2, 2011, s. 187-193.

Gülboy, Burak S.:

“19. Yüzyılda Uzakdoğu Asya’daki Güç Dengesi Evrimi”, **Çin’in Gölgesinde Uzakdoğu Asya**, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2001.

Henderson, J., Mitrova, T.:

Energy Relations between Russia and China: Playing Chess with the Dragon, Oxford, OIES, 2016.

Hornung, J.:

“Economic Cooperation can Strengthen Japan-Russia Ties”, **The Japan Times**,

11 Ocak 2012, (Çevrimiçi)
<http://japancenter.livejournal.com/807346.html>, Erişim tarihi: 20 Kasım 2019.

Hoyt, Edwin P.:

Japonya: Asker Bir Ulusun İntiharı,
(Çev. Şerif Erol), İstanbul, Sabah Kitapları, 1995.

“Igor Shuvalov Vstretilsya s Ministrom Ekonomiki, Torgovli i Promyshlennosti Yaponii Khirosige Seko”, **Pravitelstvo Rossii**, 28 Nisan 2017, (Çevrimiçi) <http://m.government.ru/all/27469/>, Erişim Tarihi: 2 Kasım 2018.

İmanov, Vügar:

Avrasyacılık: Rusya'nın Kimlik Arayışı, İstanbul, Küre Yayınları, 2008.

İokibe, Kaoru:

Yaponiya i Rossiya: Traktovka İstorii i Territorialnaya Problema, Moskovskiy Sentr Karnegi, Moskva, 2016.

“İrkutskoye zayavleniye Prezidenta Rossiyskoy Federatsii i Prem'yer-ministra Yaponii o Dalneyshem Prodolzhenii Peregovorov po Probleme Mirnogo

Dogovora”, **Elektronny Fond Pravovoy i Normotivno-Tekhiçeskoy Dokumentatsii**, 2001, (Çevrimiçi) <http://docs.cntd.ru/document/901790996>, Erişim Tarihi: 20 Kasım 2018.

Ívanov, N. S.:

Zakat ili rassvet? Rossiya, Moskva, Vostok, 2008.

Iwabuchi, K.:

Recentring Globalization: Popular Culture and Japanese Transnationalism, Durham and London, Duke University Press, 2002.

“Japanese Ambassador Returns to Moscow”, **The Japan Times NEWS**, 8 Kasım 2010, (Çevrimiçi) <https://www.japantimes.co.jp/news/2010/11/08/national/japanese-ambassador-returns-to-moscow/#.XegDHOgzbiU>, Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2018.

Jeleznyak, O. N.:

“Kulturnaya politika Yaponii na sovremennom etape”, **Yaponiya Naşikh Dney**, 2, 2009, s. 68-90.

- Jukov, A. Y.: **Istoriya Yaponii s Drevneyshikh Vremyon do 1968 g.**, Moskva, Institut vostokovedeniya, 1999.
- Kavtorin, V.: **Perviy Şag k Katastrofe: 9 Yanvarya 1905 Goda**, Saint Petersburg, Lenizdat, 1992.
- Kazakov, O.: “Po Puti Myagkoj Sili”, **Rossiya v ATR**, 3(24), 2012, s. 48-53.
- Kazakov, O.: “O Vozrastanii Roli Obshchestvennoy Diplomatii v Razvitii Rossiysko-Yaponskikh Otnoşeniy”, **Yaponiya Nashikh Dney**, 2(12), 2012, s. 64-80.
- Kazakov, O.: “Ob Ukhudşenii Rossiysko-Yaponskikh otnoşeniy v 2014 godu”, **Aktualniye Problemi Sovremennoy Yaponii**, Vıpusk 29, 2015, s. 17-27.
- Kiba, D. V.: **Razvitiye Sotrudnichestva Rossii i Stran Severo-Vostochnoy Azii v Gumanitarnoy Sfere V Kontse XX–XXI Vv.**, Tambov, 2012.
- Kiba, D. V.: **Gumanitarnoe Vzaimodeystviye Rossii i Severo-Vostochnoy Azii v Kontse XX-**

Naçale XXI vv., Komsomolsk na amure,
2013.

Kim, Euikon:

“The Tritorial Dispute between Moscow
and Tokyo: A Historical Perspective”,
Asian Perspective, 16(2), 1992, s. 141-
154.

Kimura, Hiroshi:

**The Kurillian Knot: A History of
Japanese-Russian Border Negotiations**,
Stanford, Stanford University Press,
2008.

Kistanov, V.:

“Rossiya-Yaponiya-Kitay: Balansı i
Kontrbalansı”, **East Russia**, 27 Haziran
2017, (Çevrimiçi)
<https://www.eastrussia.ru/material/rossiya-yaponiya-kitay-balansy-i-kontrbalansy/>
Erişim Tarihi: 22 Ekim 2019.

Kukol, Yelena; Panina, Tatyana:

“Kak Povliyyet Katastrofa v Yaponii na
Razvitiye Mirovoy Ekonomiki”,
Rossiskaya Gazeta, 15 Mart 2011,
(Çevrimiçi)
<https://rg.ru/2011/03/15/yaponiya.html>,
Erişim Tarihi: 19 Kasım 2018.

Kutuzova, Mariya:

“Gazprom Privlekayet Itochu k Proyektu Vladivostok-SPG”, 3 Eylül 2013,
(Çevrimiçi)
<https://teknoblog.ru/2013/09/03/2418>,
Erişim Tarihi: 30 Temmuz 2019.

Kireyeva, Anna, Sushentsov, Andrey:

**Rossiysko-Yaponskoye Sblizheniye:
Vozmozhnosti i Ogranicheniya,**
Moskva, Aspekt Press, 2017.

Kistanov, V.:

**Treugolnik Rossiya-Yaponiya-Kitay vo
Vneşney Politike Abe: Territorialny
Aspekt,** Moskva, İDV RAN, 2015.

Klimişin, İ. A.:

Kalendar i Xronologiya, Moskva,
Nauka, 1990.

Klokova, O. Yu.,

**Russko-Yaponskaya vojna: Ot
Vladivostoka do Tsusimi,** Moskva,
Astrel, 2004.

Kojevnikov, V. V.:

**Rossiysko-Yaponskiye Otnosheniya v
XXI v.: Kakimi Oni Budut?,** Moskva,
Vestnik, 2005.

- Kojevnikov, V. V.: “Tekushcheye Sostoyaniye i Perspektivi Razvitiya Rossiysko-Yaponskikh Otnoşeniy”, **Izvestiya Vostoçnogo İnstituta**, 4(32), 2016, s. 92-101.
- Kolotov, V. N.: **Yevraziyskaya Duga Nestabilnosti 9 Problemi Regionalnoy Bezopasnosti ot Vostoçnoy Azii Do Severnoy Afriki**, St. Petersburg, Studiya Print, 2013.
- Kong, Bo, Ku, Jae H.: **Energy Security Cooperation in Northeast Asia**, Routledge, 2015.
- Korolev, V. A., Kudryavtseva, S. S.: “Myagkaya Sila Sovremennoy Yaponii i Opıt Napravleniya Razvitiya”, **Vestnik Mejdunarodnikh Organizatsiy**, 9(2), 2014, s. 190-208.
- Koşkin, A. A.: **Rossiya i Yaponiya: Uzlı Protivoreçiy**, Moskva, Veçe, 2010.
- Krupyanko, M. İ.: **Sovetsko-Yaposjiya Ekonomiçeskiye Otnoşeniya**, Moskva, Nauka, 1982.
- Kutakov, L. N.: **İstoriya Sovetsko-Yaponskikh Diplomotiçeskikh Otnoşeniy**, İzdatelstvo İMO, Moskva, 1962.

Kuzminkov, V. V.:

**K İstorii Territorialnogo
Razmejevaniya Mejdü Rossiyei i
Yaponiyei: Yaponskiy Vzglyad,**
Moskva, IDV RAN, 2016.

Kuzminkov, V. V.:

“Rossiya-Yaponiya: Asimmetriya
İnteressov”, **Problemy Dalnego Vostoka,**
6, 2018, s. 49-56.

Kuzneçevskiy, Vladimir:

**Epokha Vladimira Putina. K Voprosu
ob İstoricheskoy Missii Vtorogo
Prezidenta Rossii,** Moskva,
Sentrpoligraf, 2018.

Latısev, I. A.:

**Rossiya i Yaponiya: v Tupike
Territorialnogo Spora,** Moskva,
Algoritm, 2004.

Lavrov, S. N., Yershova, N. V.:

“Yaponskiye İvestitsii V Rossii”,
**Problemy i perspektivy Tekhnologii
biznesa. Lizing,** 5, 2013, s. 44-50.

Lenin, Aleksandr:

“Posol RF v Yaponii: Forum Stal
Seryoznoy Diskussionnoy Ploşadkoy”,
Rossiskaya Gazeta, 21 Mayıs 2015,
(Çevrimiçi)
<https://www.rg.ru/2015/05/21/forum-site->

anons.html, Erişim Tarihi: 1 Temmuz 2019.

Lensen, G. A.:

The Strange Neutrality: Soviet-Japanes Relations during the Second World War 1941-1945, Florida, The Diplomatik Press, 1972.

Li, Wen:

“Severnaya Koreya: Yadernoye Orujıye i Ballistiçeskiye Raketi”, **Golos Ameriki**, 13 şubat 2013, (Çevrimiçi)
<https://www.golos-ameriki.ru/a/world-north-korea-nuclear-history/1602526.html>, Erişim Tarihi: 15 Temmuz 2019.

Litsun, şen:

“Dilema Kitaya: Tayvanskiy Vopros”, **Problemi Dalnego Vostoka**, 5, 2001, s. 186-189.

Liven, Anatoliy:

Çeçnya: Tragediya Rossiyskoy Moşi. Pervaya Çeçenskaya Voyna, Universitet Dmitriya Pojarskogo, 2019.

Lukina, A. V.:

Rossiya i Kitay: Chetyre Veka Vzaimodeystviya. Istoriya, Sovremennoye Sostoyaniye i Perspektivi Razvitiya Rossiysko-

Kitayskikh Otnoşeniy, Moskva, Ves
Mir, 2013.

Maeda, R., Tsukimori, O.:

“Japan’s 2012 LNG imports at Record
High on Nuclear Woes”, **Reuters**, 23
Ocak 2013, (Çevrimiçi)
[www.reuters.com/article/2013/01/24/ener
gy-japan-mof-idUSL4N0AT00Y](http://www.reuters.com/article/2013/01/24/energy-japan-mof-idUSL4N0AT00Y)
20130124, Erişim tarihi: 20 Kasım 2019.

Mamonov, M. V.

“Politika SŞA v Aziatsko-
Tikhookeanskom Regione”,
Obozrevatel, 11 (274), 2012, s. 88-96.

“Medvedev: 10 Glavnıkh Del za Çetire
Goda”, **Ria Novosti**, 3 Mayıs 2012,
(Çevrimiçi)
[https://ria.ru/20120503/639962792.h
ml](https://ria.ru/20120503/639962792.html), Erişim Tarihi: 20 Nisan 2016.

“Medvedev i Aso Obsudili v Akvile
Mirny Dogovor i Kurılı” **Kurılı:
Rossiya-Yaponiya, Materialı SMİ,
Dokumentı**, 10 Temmuz 2009,
(Çevrimiçi) [http://vff
s.narod.ru/sd/p2/r9c.html#64](http://vff.s.narod.ru/sd/p2/r9c.html#64), Erişim
Tarihi: 10 Aralık 2016.

“Mnogoprofilnoe sotrudničestvo”,
Mitsui&Co. Moscow LLC, 1 Haziran
2010,(Çevrimiçi)https://www.mitsui.com/ru/ru/company/publication/121467_8434.html, Erişim Tarihi: 10 Ekim
2019.

Martınova, Ye.:

“Yaponiya i Kitay v Yugo-Vostoçnoy
Azii: politiçeskoye izmereniye”, **Vestnik
Tomskogo Gosudarstvennogo
Universiteta**, 368, 2013, s. 82-86.

Meşeryakov, A. N.:

İmpretor Meiji i Ego Yaponiya,
Moskva, Natalis, 2009.

Meşeryakov, A. N.:

“Gendernoye vospriyatiye Yaponii v
Rossii i SSSR: ot strani jenshşin k strane
samurayev (s kontsa XIX v. do Vtoroy
mirovoy voyni)”, **Filosofskiye nauki**, 8,
2018, s. 67-89.

Milova, L. V.:

İstoriya Rossii XX-Naçala XXI veka,
Moskva, Eksmo, 2006.

Mito, Takamichi:

**Japanese Energy Security and
Changing Global Energy Markets**, The

Center for International Economy, Rice University, 2000.

Mitrova, Tatiana, Boersma, Tim:

The Impact of Us Long on Russian Natural Gas Export Policy, Center on Global Energy Policy, Columbia Sıpa, 2018.

Mleçin, Leonid:

Yeltsin. Perviy Prezident, Moskva, Palmira, 2016.

Molodyakova, E. V.:

Rossiya i Yaponiya v Novom Tıyaçeletii, Moskva, AİRO-XX, 2004.

Mukhin, Aleksey:

Vladimir Putin, Moskva, Algoritm, 2015.

Muratşına, Kseniya:

Rossiysko-Kitayskiye Otnoşeniya v Kontse XX – Nachale XXI V, Flinta, Moskva, 2017.

Nagorniy, A.:

Globalniy Treugolnik: Rossiya-SŞA-Kitay. Ot Razruşeniya SSSR do Yevromaydana. Khroniki Buduçego, Moskva, Knizhniy mir, 2015.

Naka, Kseniya:

“Sovmestnoe izdaniye Rossiyskikh i Yaponskikh İstorikov Predstavyat v Tokio”, **RIA Novosti**, 7 Mayıs 2012, (Çevrimiçi)
<https://ria.ru/20121210/914192572.html>,
Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2019.

Naka, Kseniya:

“Kulturnıye Syazi Rosii i Yaponii ne Zavisyat ot Politiki”, **RIA Novosti**, 10 Aralık 2012, (Çevrimiçi)
<https://ria.ru/20121210/914192572.html>,
Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2019.

Nihon kokuseizue 2014/2015 (İstatistik Referans Kitabı 201/2015), Tokyo, 2014.

Nikitenko, Y. G.:

Afganistan: Voynı 80-kh do Progoza Novıh Voyn, Moskva, Astrel, 2004.

Nobuo, Arai, Tsuyoshi, Hasegawa:

The Russian Far East in Russo-Japanese relations, Politics and Economics in the Russian Far East. Changing ties with Asia-Pacific, N.Y., Routledge, 1999.

Nye, Joseph:

The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone, Oxford University Press, 2002.

“Obşaya informatsiya”, **Rosneft**, Eylül 2018, (Çevrimiçi)
https://sahalin1.rosneft.ru/about/Glance/OperationalStructure/Dobicha_i_razrabotka/Dalnij_Vostok/sahalin1/, Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2019.

“O proekte”, **Ekson NeftGaz Limited**, 2 Mayıs 2019, (Çevrimiçi)
<https://www.sakhalin-1.com/ru/RU/Company/Who-we-are/About-the-project#технологии>, Erişim Tarihi: 2 Kasım 2019.

Oskin, Becky:

“Japan Earthquake & Tsunami of 2011: Facts and Information”, **Live Science**, 13 Eylül 2017, (Çevrimiçi)
<https://www.livescience.com/39110-japan-2011-earthquake-tsunami-facts.html>, Erişim Tarihi: 11 Şubat 2018.

- Osmanov, Y.: **Ístorii Russko-Yaponskoy Voyni 1904-1905 gg.**, İzdatelstvo Spbgu, 2005.
- Panov, Aleksandr: **Rossiya i Yaponiya: Stanovleniye i Razvitiye Otnosheniy v Moskve v Kontse XX-Nachale XXI Veka**, Moskva, İzvestiya, 2007.
- Panov, A. N., Streltsov, D. V.: **Sovremenniye Rossiysko-Yaponskiye Otnoşeniya i Perspektivi Íkh Razvitiya**, Moskva, Rossiyskiy Sovet po Mejdunarodnim Delam, 2012.
- Panov, A. N., Nelidov, V. V.: “Vneşnyaya Politika Yaponii v Kontekste Voenno-Politiçeskoy Obstanovki v Severo-Vostoçnoy Azii”, **Yaponskiye Íssledovaniya**, 4, 2018, s. 78-91.
- Paramonov, O. G.: “Rossiysko-Yaponskiy Dialog po Voprosam Bezopasnosti, **Konturi Globalnikh Transformatsiy**, 12(1), 2019, s. 102-116.
- Peçatnov, V. O., Mankin, A. S.: **Ístoriya Vneşney Politiki SŞA**, Moskva, Mejdunarodniye Otnoşeniya, 2012.

- Pedanov, Yevgeniy: “Rossiysko-yaponskoye Sblijeniyе”, **Mejdunarodnya Jnз Segodnya**, 1 Eylul 2017, (Çevrimiçi)
<https://interaffairs.ru/news/show/18228>, Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018.
- Portyakov, Ya. V.: **Vneşnyaya Politika Kitaya**, Moskva, İDV RAN, 2015.
“Poslaniye Federalnomu Sobraniyu Rossiyskoy Federatsii”, 8 Temmuz 2000, (Çevrimiçi)
<http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21480>, Erişim Tarihi: 20 Kasım 2016.
- Prostakishina, N. P., Kovaleva, A. A.: **Rossiya İ Yaponiya: Predposylki dlya Razvitiya Vzaimootnosheniy v Sfere Turizma**, Moskva, Molodoy ucheniy, 2006.
- Putin, Vladimir Vladimirovich: **Rossiya, Ustremlennaya v Budushcheye. Veskoye Slovo Prezidenta**, Tsentrpoligraf, Moskva, 2018.
- Radnedge, Stuart: “Gazprom is Postponing Construction of the Vladivostok LNG Plant on the Country’s Pacific Coast”, **GasWorld**, 29 Haziran 2015, (Çevrimiçi)

<https://www.gasworld.com/vladivostok-Ing-plant-construction-shelved/2007743.article>, Erişim Tarihi: 30 Temmuz 2019.

Rebrey, S. M.:

“Pryamıye İnvestitsii Yaponii v Rossiyskuyu Ekonomiku: Masştabı, Probleı, Perspektivı”, **Mirovoye i Natsionalnoye Khozyaystvo**, Ocak 2015, (Çevrimiçi) <http://www.mirec.ru/2015/2015-01>, Erişim Tarihi: 1 Kasım 2019.

Reddaway, Peter, Orttung, Robert W.:

The Dynamics of Russian Politics: Putin’s Reform of Federal-Regional Relations, Lanham, MD Rowman & Littlefield, 2004.

Robinson, E. Michael:

Cultural Nationalism in Colonial Korea 1920-1925, Seattle and London, University of Washington Press, 2014.

“Sakhalin 2”, **Neftyanika**, 26 Aralık 2017, (Çevrimiçi) <http://neftianka.ru/sakhalin-2/>, Erişim Tarihi: 1 Ekim 2019.

Samsonov, A. M.:

Vtoraya Mirovaya Voyna: 1939-1945 Gg.: Oçerki Vajneyşılıh Sobitiy, Moskva, 1990.

Sander, Oral:

Siyasi Tarih- İlkçağlardan-1918'e,
Ankara, İmge Yayınları, 2003.

**Sbornik Deystvuyuşikh Dogovorov,
Soglasheniy i Konventsiy,
Zaklyuçyonikh SSSR s İnostrannimi
Gosudarstvami, (17/18), Moskva, Gos.
izd-vo polit. lit., 1960.**

Stepovik, Mikhail:

“Yaponiya Rasşirit Sanksii Protiv
Rossii”, 18 Eylül 2014, (Çevrimiçi)
[https://www.dw.com/ru/япония-
расширит-санкции-против-россии/a-
17931956](https://www.dw.com/ru/япония-расширит-санкции-против-россии/a-17931956), Erişim Tarihi: 5 Kasım 2019.

Streltsov, D. V.:

“Rossiysko-Yaponskaya Dorojnaya Karta
Sotrudniçestva”, 3 Mayıs 2017,
(Çevrimiçi)
[http://japanstudies.ru/index.php?option=c
om_content&task=view&id=957&Itemid
=59](http://japanstudies.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=957&Itemid=59), Erişim Tarihi: 9 Ekim 2019.

Sergeyev, P. N.:

**Balkanı 1991-2000 VVS NATO protiv
yugoslavii, Moskva, ARS, 2000.**

Sevastyanov, S.:

“Hopes and Realities in Relations
between Russia and Japan: Isa
Breakthrough Possible?”, **East Asia,**
2017, 34(1), s. 39-62.

- Sevastyanov, S. V., Kravčuk, A. A.: “Territorialnyy Spor mejdu Yaponiyey i Respublikoy Koreya: Argumentı Storon i Perspektivı Razreşeniya”, **İzvestiya Vostočnogo İnstituta**, 4(36), 2017, s. 25-34.
- Siler, Michael: “US Nuclear Nonproliferation Policy in the Northeast Asian Region during the Cold War: The South Korean Case”, **East Asia**, 16, 1998, s. 41-86.
- Simionov, Yu.: **Mirovaya Ekonomika i Mejdunarodniye Otmoşeniya**, Feniks, Moskva, 2016.
- Slavinskiy, B. N.: **Pakt o Neytralitete mejdu SSSR i Yaponiyey: Diplomatıçeskaya İstoriya, 1941-1945 Gg.**, Moskva, Novina, 1995.
- Story, Richard: **A History of Modern Japan**, Great Britain, Penguin Books, 1972.
- Streltsov, D. V.: **Territorialnyy Vopros v Afriko-Aziatskom Mire**, Moskva, Vestnik, 2013.

Şakleina, T. A., Panov, A. N.,
Bulatov, V. S.:

Vneşnyaya Politika Rossii: 1991-2016
g., Moskva, MGIMO, 2017.

Şerbakov, D.:

“Investitsionnoye Sotrudnichestvo Rossii
İ Yaponii Na Rossiyskom Dalnem
Vostoke: Perspektivy Razvitiya”,
Problemy Dalnego Vostoka, 4, 2011, s.
43-62.

Şerbakov, D.:

**Yaponiya V Sisteme Mejdunarodnikh
Ekonomiçeskikh Otnoşeniy V
Aziatsko-Tikhookeanskom Regione,**
Moskva, Nauka, Vostochnaya literatura,
2016.

“Şestistoronniye Peregovori Po
Yadernoy Programme KNDR:
Spravka”, **Ria Novosti**, 24 Ağustos
2011, (Çevrimiçi)
[https://ria.ru/20110824/422914168.h](https://ria.ru/20110824/422914168.html)
ml, Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2019.

Şiryaev, B. A., Tsetkov, İ. A.:

**Politika SŞA v Aziaatsko-
Tikhookeaniçeskom Regione v Period
Administratsii B. Obami,** Sankt-
Peterburg, SpbGU, 2012.

- Tanayev, Kiril: **Voyna i mir Dmitriya Medvedeva**, Moskva, Alfaret, 2009.
- Timonina, I.: “Rossiya-Yaponiya: Realnyy Potentsial Ekonomicheskogo Vzaimodeystviya”, **Yaponskiye issledovaniya**, 2016, 1, s. 20-31.
- Timoşenko, V.: “Konfrontatsiya i Sotrudničestvo (Sovetskyy Opit Mejdunarodnikh Svyazey v Osvoenii Severa)”, **Uralskiy İstoricheskiy Vestnik**, 2(43), 2014, s. 115-124.
- Timoşenko, V., Suslov, D.: “Rossiya İ Yaponiya: Staryye Problemy Ne Doljni Meşat Novım Vozmojnostyam”, **Vestnik Tsentra İzuçeniya Mejdunarodnikh Otnoşeniy ATR**, 1, 2013, s. 76-86.
- Tkachenko, B. I.: **Problemy Effektivnosti Vneshney Politiki Rossii na Dalnem Vostoke**, Vladivostok, 1996.
- Togo, Kazuhiko: **Japan’s Foreign Policy: 1945-2003**, Boston, Brill Leiden, 2005.

Toloraya, G. D.:

**U Vostočnogo Poroga Rossii. Eskizi
Koreyskoy Politiki Načala XXI Veka,**
Moskva, Nauka, 2019.

Torkunov, A., Iokibe, M.:

**Rossiysko-Yaponskiye Otnošeniya v
Formate Parallelnoy İstorii,** Moskva,
MGIMO-Universitet, 2015.

“Toward the Great Ocean, or the New
Globalisatio of Russia. Moscow. Council
on Foreign and Defense Policy”, **Valdai:
Discussion Club Analytical Report,**
2012.

Tsuneo A.:

Vıbor Mejdu Myagkoj i Jestkoj Siloj v
Politike Nacionalnoy Bezopasnosti
Yaponii, **Tixookeanskoe Obozrenie:
2008-2009,** Moskva, 2010.

Tsuneo, Akaha, Vassilieva, A.:

**The Russian Presence in contemporary
Japan: Case studies in Hokkaido and
Niigata. Crossing National Borders:
Human Migration Issues in Northeast
Asia,** Tokyo, N.Y., Paris, United Nations
Univ. Press, 2005.

Tuncoku, Ahmet Mete:

Japon Dış Politikası: Sistemik ve Bölgesel Aktörlerle İlişkiler, İstanbul, Nobel Akademik Yayıncılık, 2013.

Umezawa, Shinichi:

“The Great East Japan Earthquake”, **The Japan Institute for Labour Policy and Training**, 3, 2014, s. 21-42.

“Vizit Dmitriya Medvedeva na Kunaşir Vızval Çrezmernuyu Reaktsiyu Tokio”, **Lenta.ru**, 2 Kasım 2010, (Çevrimiçi)
<https://lenta.ru/articles/2010/11/02/kuilislands/>, Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2016.

Vısakov, M. S.:

İstoriya Sahalina i Kurilskih Ostrovov s Drevnevnikh Vremen do Naçala XXI Stoletiya, Yujno-Sahalinsk, Sakhalin, 2008.

Vogranenko, D.:

Japan as Politically Dependent State, Voronezh, Voronezh Oriental Studies, 2017.

Volkov, S.:

“Yaponiya vo Vzaimootnoşeniyakh Rossii i SŞA”, **Mezhdunarodniye**

otnosheniya i mirovaya politika, 1,
2015, s. 35-42.

Voskresenskiy, A. D.:

**Rossiysko-Kitayskoye
Strategicheskoye Vzaimodeystviye i
Mirovaya Politika**, Moskva,
Vostok/Zapad, 2004.

Voskresenskiy, A.:

“Noviye Tikhookeanskiye Strategii:
Vozmozhnost ili Realnost? Vliyaniye
Kitayskogo Faktora na Obstanovku v
Yevrazii i Aziatsko-Tikhookeanskom
Regione”, **Sravnitel'naya politika**, 9(3),
2018, s. 128-145.

Wagavakatoga, T.:

“America In the Pacific Rim Era”,
International Journal on World Peace,
2(24), 2007, s. 15-24.

**Yaponiya v Vostochnoy Azii:
Vnutrenneye i Vneshneye İzmereniya**,
Moskva, Sbornik Statey, Institut
Mezhdunarodıkh İssledovaniy, 2009.

“Yapono-Rossiyskiye Otnoşeniya”,
Posolstvo Yaponii v Rossii, 24
Haziran 2018, (Çevrimiçi)
<https://www.ru.emb>

japan.go.jp/itpr_ru/relationship.html,
Erişim Tarihi: 20 Kasım 2019.

Yazov, Dmitriy:

Karibskiy Krizis 50 let Spustya,
Moskva, Sentrpoligraf, 2015.

Yoko, Hirose:

“Japan-Russia Relations: Can the Northern Territories Issue be Overcome?”, **Strategic Japan**, 3 Nisan 2018, (Çevrimiçi) <https://www.cogitasia.com/japan-russia-relations-can-the-northern-territories-issue-be-overcome/>, Erişim Tarihi: 3 Temmuz 2019.

“Yujniye Kurılı. Istoriya voprosa”,
Gosudarstvenniye Dokumentı 1992 2009,
(Çevrimiçi)https://runivers.ru/doc/d2.hp?SECTION_ID=6770&CENTER_ELEMENT_ID=147044&PORTAL_ID=7149, Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2017.

Youn, Ik Joong, Lee, Seongkyu:

Studies of Energy Conflicts between Russia and EU, **National Strategy (in Korean)**, 15(3), 2009, s. 115-145.

“Zasedaniye Liderov Ekonomik Foruma ATES”, **Prezident Rossii**, 8 Eylül 2012, (Çevrimiçi)

<http://kremlin.ru/events/president/news/16424>, Erişim Tarihi: 19 Kasım 2018.

Zayonçkovskiy, A. M.:

Pervaya Mirovaya Voyna, Moskva, Poligon, 2000.

“Zayavleniye dlya Pressı i Otvetı na Voprosı na Sovmestnoy Press Konferentsii s Premyer-Ministrom Yaponii Yosiro Mori”, 25 Mart 2001, (Çevrimiçi)

<http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21212>, Erişim Tarihi: 2 Nisan 2016.

Zheleznyak, O.:

“Kulturnaya Politika Yaponii na Sovremennom Etape”, Yaponiya Naşıkhdney, 2, 2009, s. 77-87.

Zinberg, Yakov:

“The Moscow Declaration, the Year 2000 and Russo-Japanese Deadlock over the ‘Four Islands’”, **Dispute, IBRU Boundary and Security Bulletin**, Winter 1998-1999, s. 86-95.